

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1944.

Andra kammaren.

Nr 21.

Fredagen den 2 juni.

Kl. 3.30 em.

§ 1.

Justerades protokollen för den 25, den 26 och den 30 nästlidna maj.

§ 2.

Upplästes följande till kammaren, inkomna läkarintyg:

Härmed intygas, att riksdagsman Elof Hällgren sedan den 23 maj av mig behandlats för influensa, komplicerad av luftrörskatarr, samt att riksdagsman Hällgren ännu på någon vecka ej torde vara i stånd att deltaga i riksdagsarbetet.

Stockholm den 1 juni 1944.

Jacob Forsell.

Kammaren beviljade herr Hällgren ledighet från riksdagsgöromålen tills vidare från och med den 23 nästlidna maj.

Herr talmannen meddelade, att herr Persson i Falla, som vid kammarens sammanträde den 10 maj 1944 med läkarintyg styrkt sig från och med samma dag tills vidare vara förhindrad att deltaga i riksdagsgöromålen, denna dag åter intagit sin plats i kammaren.

§ 3.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Möller**, som anförde: Herr talman! Fru Nordgren har med kammarens tillstånd till mig ställt följande fråga:

*Svar på
interpellation.*

Ämner statsrådet låta företaga en undersökning om huruvida och vilka åtgärder, som ytterligare kunna vidtagas för att förhindra olyckshändelser vid profylaktisk behandling av nyfödda barns ögon samt skyndsamt låta utfärda bestämmelser härom i och för skapandet av större trygghet vid den profylaktiska behandling, vars syfte är att skydda nyfödda barn mot eventuella synskador vid födelsen?

Som interpellanten erinrat om skedde i början av 1920-talet en ödesdiger förväxling av salpetersyra och lapolisning, varvid inte mindre än fyra nyfödda barn fingo sina ögon skadade. Sedermera ha noggranna föreskrifter givits för förvaring av de båda vätskorna i syfte att eliminera alla risker. Medicinalstyrelsen föreskrev 1928, att lapolisning för här avsett ändamål endast finge förvaras i särskild sexkantig droppflaska, som är helt olik varje annan för medicinskt bruk använd flaska. Flaskans propp är förseglad med blyplomb, stämplad med det apoteks namn, som expedierat lapolisningen. Barnmorska får icke bryta flaskans förseglning, utan lapolisningen skall indrypas i barnets ögon ur den förseglade flaskan och ny påfyllning av lösning får

Svar på interpellation. (Forts.)
endast göras å apotek. I av medicinalstyrelsen 1938 utfärdade särskilda föreskrifter angående läkemedelsförsörjningen å sjukvårdsinrättningarna föreskrives dessutom, att starka syror och lutar icke få förekomma å sjukavdelning. Till följd av denna bestämmelse får å barnbördsavdelning icke förekomma salpetersyra, som användes för utförande av prov på förekomsten av äggvita i urinen, utan dessa prov måste utföras å sjukvårdsinrättningarnas laboratorier. Detta förorsakar givetvis besvär, då laboratorierna ligga på relativt långt avstånd från vederbörande avdelningar; det har också vid av medicinalstyrelsen föranstaltade inspektioner konstaterats, att denna bestämmelse överträtts vid åtskilliga lasarett.

Under de 16 år, som förflutit, sedan bestämmelserna av 1928 utfärdades, ha endast i tvenne fall olyckshändelser av denna art inträffat, nämligen ett i fjol och ett i år. Statistiskt betyder de inträffade fallen att en olyckshändelse per 800 000 nyfödda barn inträffat. Det ena av dessa fall kan sättas i samband med överansträngning till följd av allt för lång arbetstid. I det andra fallet förelåg intet sådant förhållande. I båda fallen ha gällande föreskrifter i fråga om salpetersyrans förvaring överträtts.

Då trots givna föreskrifter förväxling skett, har frågan om möjligheten att ytterligare öka säkerheten upptagits till utredning av medicinalstyrelsen. Man söker sig därvid fram på trenne linjer. Dels utredes möjligheten att göra förvaringsflaskorna för lapislösning ännu mera särpräglade. Dels undersökes, huruvida icke en ofarligare äggvitereagens än salpetersyra kan användas. Dels utredes frågan om möjligheten av en annan profylaktisk behandling, som icke innebär indrypning av vätska i barnens ögon.

Då sålunda de förhållanden, som beröras i interpellationen, befinna sig under utredning i medicinalstyrelsen och kunna förväntas föranleda ytterligare föreskrifter, sedan utredningen avslutats, anser jag icke anledning förefinnas att taga ytterligare initiativ i denna angelägenhet.

Härefter yttrade

Fru Nordgren: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet få framföra mitt tack för svaret. Det är med stor tillfredsställelse jag konstaterar, att utredning pågår inom medicinalstyrelsen för att finna utvägar att öka säkerheten vid ifrågakvarande profylaktiska behandlingar av de nyfödda barnens ögon, och jag vill uttala den förhoppningen att man skall lyckas få till stånd anordningar, som förhindra att sådana ödesdigra händelser som den, som föranlett min interpellation, inträffa. Det är ganska naturligt att dylika händelser, varigenom barn riskera att bli blinda för hela livet, djupt uppröra föräldrar, framförallt mödrarna.

Även om, såsom socialministern framhåller i sitt svar, antalet olyckshändelser av detta slag dess bättre är ringa i förhållande till antalet födelser, så är redan det faktum att dylika olyckor *kunna* inträffa, tillräckligt för att väcka farhågor hos föräldrar och skapa misstro till profylaxen i fråga. Den senast inträffade olyckshändelsen av detta slag utlöste också en livlig diskussion i dagspressens insändareavdelningar, och upprörda mödrar krävde snara åtgärder till förhindrande av att något dylikt återupprepades.

Stor uppmärksamhet — och vissa förhoppningar — väckte också en i dagspressen lämnad redogörelse för ett av ögonläkaren vid Halmstads lasarett, doktor Einar Andersson, till medicinalstyrelsen framfört förslag om ersättande av lapisindrypningen med en ofarlig salva. Jag förmodar att medicinalstyrelsens undersökningar jämväl gälla detta förslag, vilket, om detta visar sig vara en framkomlig väg att beträda, inger förhoppningar om att riskmomentet vid ögonprofylaxen skall försvinna.

Svar på interpellation. (Forts.)

I pressen har även — man får väl förmoda från sakkunnigt håll — rekommenderats att föreskrifter skulle utfärdas om att barnmorska skulle vara skyldig pröva lapolisningen före användandet, vilket, enligt insändaren i fråga, lär kunna ske på ett så enkelt sätt som att man löser en tesked koksalt i ett halvt dricksglas vatten och droppar i litet lapolisning, varvid synes en tydlig mjölk- eller ostliknande grumling, beroende på att det vid reaktionen bildade klorsilvret är svårlöst i vatten. Jag är icke sakkunnig på det kemiska området och kan därför icke bedöma värdet av den föreslagna åtgärden. Dessutom kan det ju slarvas med detta prov, lika väl som med droppflaskorna. Jag har endast anfört det som ett bevis för det intresse fallet väckt hos allmänheten.

Diskussionen kring det senast inträffade förväxlingsfallet har ingalunda upphört, ehuru mera än två och en halv månad förflutit sedan det ägde rum. Den har endast överförts från dagspressen till de allvarliga sidorna i veckopressen. Så sent som i pingstveckans nummer av en av våra bättre veckotidningar har dels en kvinnlig apotekare redogjort för de år 1928 meddelade föreskrifterna, som ett svar å en tidigare i tidskriften införd artikel i frågan, och dels har en känd författarinna, och mor till flera barn, i samband härmed gjort ett skarpt inlägg i frågan. I detta inlägg reagerar hon starkt emot att händelser sådana som denna i tidningspressen rubriceras som »olyckshändelse» och »slarv». »Det vore lyckligt», skriver hon, »om pressen informerades om 1928 års föreskrifter, så att olyckor av detta slag i stället refererades som 'brottslighet' eller 'grov misshandel'.» I sin egenskap av mor uppmanar hon vidare dem »som makten hava» att från barnmorskeyrket obönhörligen skilja de personer, som äro ansvariga för att de utfärdade föreskrifterna icke respekteras. Hon anser det borde vara en given sak, att »de brottsliga» — jag citerar — »för alltid utestängdes från ett ansvar de ej visat sig mogna».

Jag har återgivit detta författarinnans inlägg i denna sak, därför att jag tror att hon gett uttryck åt vad en hel del mödrar tänker och känner inför sådana olyckor. Och jag tror att det är ägnat att verka lugnande på upprörda och ängsliga föräldrar att statsrådet har sin uppmärksamhet fäst på saken och att undersökningar pågå om huru man skall kunna ytterligare öka säkerheten mot dylika ödesdigra förväxlingar.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Möller** erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Herr Måler har med kammarens tillstånd till mig ställt följande frågor: *Svar på interpellation.*

1. Har statsrådet övervägt att med hänsyn till inom Västernorrlands län inträffade händelser förbereda en lagstiftning, avseende att ålägga industriföretagare plikt att i god tid varsla om förestående avbrott eller begränsningar i driften?

2. Är statsrådet i så fall berett att till nästa års riksdag framlägga förslag i ärendet?

I motiveringen till dessa frågor berör interpellanten tvenne problem, som var på sitt sätt bidragit till svårigheterna för Västernorrlands arbetarbefolkning, nämligen dels den korta varseltid, som förekommit vid permitteringar, dels tendensen inom sågverksindustrien att koncentrera driften till en kort period av året.

Svar på interpellation. (Forts.)

För att belysa, hur kort varseltiden vid permitteringar har kunnat vara i enskilda fall, anför interpellanten ett exempel från Väija pappersbruk. Här skulle i påskas arbetarna endast en timme före förmiddagsskiftets slut på skärtorsdagen fått meddelande om att driften icke skulle återupptagas tredjedag påsk, d. v. s. den 11 april, utan ligga nere till den 19 april. Självfallet utlöste detta meddelande strax före arbetstidens slut oro och förbittring hos arbetarna.

Företaget har som förklaring anfört, att det in i det sista före påsken väntade på en order från Tyskland. Då den uteblev, såg man sig nödsakad att nedlägga cellulosaframställningen under viss tid. Permitteringen berörde en arbetarstyrka på ca 160 man. Under tredjedag påsk meddelades — enligt vad jag inhämtat — emellertid på olika sätt 90 å 100 man, att de fingo extra arbete med reparationer o. d. på fabriken. Vid senare förhandlingar med företagsledningen lyckades fackföreningen få ut ytterligare folk i grovarbete inom fabriken, och efter hand kom hela arbetarstyrkan på detta sätt i arbete. När fabriken satte i gång, vilket icke skedde förrän den 2 maj, voro samtliga anställda i arbete med andra arbeten.

Möjligheten för en arbetsgivare att verkställa omedelbar permittering sammanhänger med anställningsformen inom industrien, där visserligen en uppsägningstid och varselvid vid permittering om i regel minst en vecka överenskommits i det s. k. huvudavtalet men där dock möjlighet till ännu kortare varselvid gives. Den korta tidsfrist, som traditionellt förekommer, försvarar för arbetaren att vid inträffad arbetslöshet i god tid i förväg på egen hand skaffa sig arbete och disponera för framtiden men utgör dessutom en stor olägenhet för de myndigheter, som ha att handlägga sysselsättningspolitiken.

På grund av svårigheterna i det senare avseendet togs frågan om varselplikt vid driftsinskränkning eller arbetsinställelse på sin tid upp av den s. k. rationaliseringsutredningen, som bl. a. föreslog införande av skyldighet för företagare att viss tid i förväg anmäla planerade avskedanden i större omfattning. Utredningen ansåg, att en sådan anmälningsskyldighet skulle medföra betydande fördelar för såväl de kommunala arbetslöshetsorganen som de statliga myndigheter, som handhade arbetsmarknads- och arbetslöshetspolitiken. Då det emellertid kunde förekomma, att förhållanden, som kunde framtvunga avskedanden i större omfattning, aktualiserades under mycket kort tid, syntes det utredningen omöjligt att införa en generell skyldighet att längre tid i förväg anmäla förestående avskedanden. Utredningen framhöll vidare, att en driftsnedläggelse eller en större nedskärning av arbetsstyrkan ofta vore en följd av långvariga ekonomiska svårigheter för företaget. Därest det skulle införas skyldighet att i förväg anmäla dylika fall och anmälan därvid komme till offentlig kännedom, skulle detta kunna försämrå läget för företaget och sålunda minska dettas möjligheter att lösa föreliggande svårigheter.

Med hänsyn till dessa överväganden utformade rationaliseringsutredningen sitt förslag sålunda, att skyldighet borde föreligga för företagare att anmäla avskedanden i större omfattning samtidigt med att han beslöt desamma; dock ej längre tid i förväg än tre månader, såvida icke särskilda arbetslöshetssvårigheter kunde förväntas uppkomma, i vilket fall anmälan borde ske tidigare. Utredningen var av den uppfattningen, att anmälningsskyldighet borde inträda, då beslutet skulle medföra arbetslöshet för minst 50 arbetare och anställda. Endast då nedskärningen av arbetsstyrkan skulle bli mera definitiv och av varaktig karaktär ansågs anmälningsskyldighet föreligga. Anmälan skulle, därest företagaren så ansåge nödigt med hänsyn till företagets ekonomiska intressen, kunna vara konfidentiell. Dock uttalade utredningen som sin uppfattning, att den konfidentiella formen icke i onödan borde användas, då härigenom vederbörande kommunala myndigheter icke skulle bli underkunniga om åtgärden.

Svar på interpellation. (Forts.)

Anmälan skulle ske till vederbörande huvudkontor inom den offentliga arbetsförmedlingen och vid fall av konfidentiell anmälan till socialstyrelsen. På grund av svårigheterna att förutse produktionsutvecklingen ansåg icke rationaliseringsutredningen det lämpligt att stadga viss påföljd för arbetsgivare, som uraktlät att i förväg anmäla beslutade avskedanden.

Rationaliseringsutredningens förslag i detta avseende har ännu icke föranlett någon Kungl. Maj:ts åtgärd. Däremot infördes genom kungörelse den 15 december 1939 skyldighet för arbetsgivare att, sedan avskedande ägt rum, göra anmälan därom till socialstyrelsen. Genom en senare kungörelse, den 10 maj 1940, överfördes till arbetsmarknadskommissionen den uppgift, som i 1939 års kungörelse ålåg socialstyrelsen. I en motion vid 1940 års lagtima riksdag hemställdes, att riksdagen skulle anhålla om förslag i anslutning till vad rationaliseringsutredningen anfört angående företagares skyldighet att anmäla driftsnedläggelse. Under hänvisning bl. a. till att anmälningsskyldigheten vid avskedande givit myndigheterna en bättre överblick över förändringarna på arbetsmarknaden och att vid tillfället förhållandena på arbetsmarknaden icke påkallade särskilda åtgärder, hemställda andra lagutskottet, att motionen icke skulle föranleda någon riksdagens åtgärd, något som också blev riksdagens beslut.

Det av rationaliseringsutredningen föreslagna varselinstitutet har i viss utsträckning sedermera åstadkommit på frivillighetens väg. Arbetsmarknadskommissionen har med industriens omställningskommitté träffat överenskommande om organiserandet av ett varselssystem för driftsinskränkningar inom industrien. Omställningskommittén har tillsatts av Sveriges industriförbund i samråd med svenska arbetsgivareföreningen. Förutsättningar synas sålunda föreligga för att man på frivillig väg skall kunna erhålla uppgifter om minskad sysselsättning inom den större industrien. Avsikten är, att dessa uppgifter skola angiva väntade inskränkningar i sysselsättningen under de närmaste två månaderna efter uppgiftsdagen. Ett dylikt varselssystem har redan i praktiken genomförts beträffande skogsindustrierna. Sedan några månader tillbaka hållas regelmässigt sammanträden varannan månad mellan statens arbetsmarknadskommission och olika representanter för arbetsgivarna inom skogsindustrierna, varvid kommissionen erhåller prognoser för den sannolika utvecklingen för dessa industriers del under de närmaste två månaderna.

Detta samarbete vittnar om att man på industrihåll förstår, att en rationell sysselsättningspolitik kräver en längre varseltid för driftsinskränkningen än som traditionellt förekommit inom industrien. Å andra sidan äro vederbörande myndigheter icke blinda för de svårigheter, som ofta kunna möta — särskilt i en tid av instabila marknadsförhållanden — för en enskild industri att i förväg överblicka produktionsmöjligheterna.

Skulle det frivilliga samarbetet inte leda till tillfredsställande effekt, böra åtgärder övervägas för införandet av ett reglerat varselinstitut.

Vad slutligen angår det andra problem, som interpellanten vidrör i motiveringen till sina frågor, nämligen tendensen till en förkortning av driftssäsongen vid vissa sågverk, vill jag endast meddela, att arbetsmarknadskommissionen uppmärksammat detta förhållande och att möjligheterna att förmå sågverken att genom inskränkning i skiftarbetet förlänga säsongen komma att undersökas.

För interpellantens första fråga kan jag hänvisa till den redogörelse, som jag nu lämnat. På hans andra fråga kan jag svara, att enligt min uppfattning införandet av ett varselinstitut i anslutning till rationaliseringsutredningens förslag icke behöver föranleda lagstiftning utan på administrativ väg kan ordnas av Kungl. Maj:t. Skulle det visa sig nödvändigt att gå längre, torde hänvändelse till riksdagen böra ske.

Svar på interpellation. (Forts.)

Vidare anförde:

Herr **Mäler**: Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för socialdepartementet få framföra mitt tack för det lämnade svaret. Ehuru statsrådet icke har ställt någon lagstiftning i det av mig anförda syftet i utsikt, innehåller svaret dock så positiva synpunkter på frågan, att jag i allt väsentligt känner mig nöjd med detsamma. Det är ju tacknämligt att veta, att den lagstiftning, som jag ifrågasatte i interpellationen, icke är erforderlig för att regeringen skall kunna ingripa med bestämmelser angående varselplikten. Efter detta svar är jag dessutom övertygad om att regeringen i fortsättningen kommer att följa detta problem på ett sådant sätt, att ett dylikt ingripande kommer att ske, när så visar sig vara av behovet oundgängligen påkallat.

Emellertid är kanske den väsentligaste svårigheten för Västernorrlands län ingalunda den korta varseltiden, även om den i det speciella fall, som jag pekade på, var alldeles särskilt påfallande. Det allvarliga för oss i Västernorrlands län är, att vår industri — och det är ju kärnan i vårt näringsliv däruppe — är inriktad, rent metodiskt tror jag, på att ha en produktionsapparat, som är överdimensionerad i förhållande till råvarutillgång och avsättningsmöjligheter, och att man är inställd på att hålla denna produktionsapparat i gång endast under en kortare tid av året, för att den sedan skall stå stilla och arbetarna vara sysslolösa under den återstående delen av året. Det är självklart att med ett sådant system går det icke att medelst lönerörelser driva upp lönerna — det har ju ingalunda lyckats tidigare vid den industri som det här är fråga om — men även om det skulle lyckas att driva upp lönerna till en ganska rimlig höjd, skulle den sociala standarden i dessa industriorter ändå komma att vara utomordentligt låg på den grund att dessa löner endast kunna uppbäras under en kort tid av året. Det måste därför anses vara ur samhällets synpunkt alldeles ofrånkomligt att man ingriper på ett sådant sätt att man skapar sysselsättning något så när jämnt fördelad över hela året. Även på den punkten förefaller mig statsrådets svar vittna om att man inom regeringen uppmärksammat denna angelägenhet och att man är beredd att — som det sades i svaret — överväga de åtgärder som kunna tillgripas för att åstadkomma denna jämna sysselsättning, alltså att förmå ifrågavarande industrier att upphöra med skiftarbetet och att även medelst andra metoder förlänga arbetssäsongen till att omfatta den största delen av året. Önskemålet måste ju här vara både ur arbetarnas och ur samhällets synpunkt, att det företag där arbetarna äro anställda får ett bestämt ansvar för de anställdas levnadsbetingelser, så att det icke skall kunna utnyttja arbetskraften t. ex. fem månader av året och sedan icke ha något bekymmer för hur denna arbetskraft sysselsättes eller får sin utkomst under den återstående delen av året. Det bör ju i det svenska samhället finnas många jämförliga exempel på hur en företagare eller arbetsgivare i det fallet bör handla för att visa det rätta ansvaret gentemot de anställda.

Emellertid föreställer jag mig att — med det intresse för denna fråga, varom interpellationssvaret vittnar — icke något skall bli underlåtet, som kan bidra till att detta för i synnerhet Västernorrlands län mycket bekymmersamma förhållande efter hand skall bli bragt ur världen. Jag vill till sist understryka, att jag tror, att om man icke skulle kunna nå fram till en tillfredsställande anordning i detta hänseende, så få statsmakterna på ett eller annat sätt ingripa i själva industriernas planläggning.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Möller**: Herr talman! Jag vill närmast som en komplettering till själva interpellationssvaret här bara

Svar på interpellation. (Forts.)

understryka, att det ju måste ingå i de uppgifter, som en riktig och rationell socialpolitik har, att man försöker driva tillbaka säsongarbetet så långt som möjligt. Då mina tekniska förutsättningar och mina företagsekonomiska kunskaper särskilt i fråga om sågverksindustrien äro alldeles för små, vågar jag icke med full säkerhet uttala mig om det skiftarbete, som förekommer vid denna industrigren och som gör att man vissa tider på året har ett stort antal arbetare anställda, medan man andra tider på året knappast har några arbetare alls. Jag vet att man inom statens skogsindustriföretag vidtagit åtgärder genom vilka de gamla missförhållanden, som även på de arbetsplatserna rått i här ifrågavarande avseende, åtminstone i stort sett efter vad jag tror, undanröjts. Har det gått bra där, bör det ju finnas förutsättningar för att det skall kunna gå även vid de privatägda företagen på detta område. Enligt min mening förtjänar därför saken att uppmärksammas och ordentligt undersökas. Det skiftarbete, som gör att säsongarbetet blir kort vid ett företag, kan ju innebära att samhället måste ingripa för att under stora delar av året försörja de människor, som borde ha sin regelbundna försörjning inom företaget i fråga.

Jag vill i fråga om varselinstitutet icke underlåta att påpeka en sak. Det är möjligt att vi bli tvungna att införa ett varselinstitut i detta fall. Otvivelaktigt skulle, när en kris är i faggorna och man befäror mera omfattande inställelser av driften, ett varselinstitut med relativt lång varseltid — tre månader borde i vart fall kunna räcka — ur samhällssynpunkt vara till stor nytta. Man skall emellertid icke bortse från, att även andra tider kunna stunda och att ett företag icke med säkerhet kan säga, om och i vilken omfattning beställningarna komma att löpa in. Då kan ju företagsledningen för att vara på den säkra sidan lätt frestas att varsla i onödan med all den irritation, som kan följa av flera på varandra under ett år upprepade varslar, vilka icke fullföljdes därför att man icke behövt göra någon arbetsinställelse. Detta är en sak, som kan komma att verka ganska oförmånligt på trivseln på de arbetsplatser, som beröras av sådana varslar. Jag har velat peka på denna sida av den föreliggande frågan därför att man icke skall inbilla sig att allt blir bra bara därigenom att man inför en lång varseltid.

Jag har ju icke anledning att närmare ingå i något försvar för den ytterligt korta varseltid, som förekom i det av interpellanten åberopade fallet. nämligen i Wäija, men jag vill framhålla, att det dock kan vara möjligt att det i det avseendet finns en ur företaget synpunkt snarast mycket gynnsam förklaring till nämnda förhållande. Om nämligen företaget i fråga väntade på en beställning, vilken ställts i utsikt och som företagsledningen tänkte påbörja omedelbart efter påsk, men det sedan visade sig, att beställningen komme att utebli, vilket företagsledningen fick klart för sig omedelbart före påsk, och företaget då icke såg sig i stånd att hålla driften i gång, kan det ju sägas vara riktigt handlat att icke i det läget i onödan oroa arbetarna. Det stora felet i det av interpellanten anförda fallet var väl knappast den korta varseltiden i och för sig om ett inställande av cellulosaproduktionen utan det förhållandet att man icke i sammanhang med varslet underrättade det stora flertalet arbetare om att de kunde få annat arbete efter påsk, ty det var ju vad som faktiskt inträffade. Visserligen fick icke varje man arbete då, men det skedde ganska snart, och efter hand voro alla i arbete. Jag vill också ha sagt, att vad som vid första påseendet kan se mycket otrevligt ut kan få sin acceptabla förklaring också i ett sådant fall som det här påtalade. För min del i vart fall vågar jag icke förutsätta, att det var någon slags elakhet från företagsledningens sida, som gjorde att det blev detta mycket korta varsel.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5.

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **Bergquist**, som anförde: Herr talman! Herr Lindqvist har till mig riktat en fråga, huruvida jag är villig att medverka till sådan ändring i gällande lagstiftning att myndigheterna erhålla möjlighet att på ett effektivt sätt hindra viss pornografisk förlagsverksamhet. Interpellanten åberopar till stöd för sin fråga en skrivelse, som Halmstads ungdomsråd tillställt honom och som berör det s. k. Visförlagets i Halmstad verksamhet. Det framhålles i skrivelsen, att förlaget synes ha tagit till uppgift att i massupplagor framställa och sprida utpräglat pornografisk litteratur av allra sämsta slag och att man därvid alldeles särskilt inriktat sig på omogen ungdom. Gällande lagstiftning ger enligt rådets mening icke myndigheterna möjlighet att på ett effektivt sätt ingripa — i regel hade det endast varit bagatellförelseer, försummelse att utsätta tryckort och tryckår eller att avlämna granskningsexemplar, som kunnat åtalas, medan förlagets verksamhet i övrigt varit oåtkomlig.

Jag vill inledningsvis nämna, att de förhållanden, som påtalas av interpellanten och Halmstads ungdomsråd, föranlett framställningar till mig också från andra håll. Sålunda har länsstyrelsen i Kalmar län med skrivelse den 7 februari 1944 riktat min uppmärksamhet på den försäljning av tvivelaktig sexuell upplysningslitteratur från samma förlag, som förekommit inom länet. Enligt länsstyrelsens framställning sker denna försäljning på ett sådant sätt att just ungdomen lockas att köpa böckerna i fråga. Länsstyrelsen har hemställt om övervägande av åtgärder för att denna spridning av sexuallitteratur skall upphöra. — Malmö ungdomsråd har i en den 19 maj 1944 inkommen skrivelse — utan särskild anknytning till förlagsverksamheten i Halmstad — påtalat svårigheterna att hindra, att tryckalster av angiven art säljas till ungdomen. Också detta ungdomsråd hemställer om åtgärder mot spridningen av sådana skrifter.

De bestämmelser som reglera myndigheternas möjligheter att inskrida i dessa fall, innefattas i huvudsak i tryckfrihetsförordningen.

I § 13:o av förordningen fastslås, att någon tryckningen föregående granskning av skrift eller förbud mot tryckning därav ej får äga rum. Att anordna en förhandscensur av skrifter, som uppgivas avse sexuell upplysning, är sålunda ej möjligt. I § 16:o uttalas, att det står var och en fritt att i bokhandel eller på annat sätt sälja eller eljest utsprida tryckt skrift. Regler om ansvaret för innehållet i icke periodiska skrifter, tryckta inom riket — det är ju om sådana det här är fråga — givas i § 16:o. De innebära i huvudsak, att ansvaret i första hand åvilar författaren, i andra hand förläggaren, i tredje hand boktryckaren och i sista hand utspridaren. Bland annat för att möjliggöra utkrävandet av ansvar för tryckt skrift är i § 12:o stadgat, att å varje här i riket tryckt skrift boktryckaren samt tryckningsorten och tryckningsåret skola angivas. Försummelse härav straffas med dagsböter eller — i visst fall — med fängelse i högst ett år.

I § 3 uppräknas de fall, då missbruk av tryckfriheten skall anses föreligga och föranleder bestraffning. I detta sammanhang kommer i betraktande § 3 13:o, vilket lagrum avser framställning, som sårar tukt och sedlighet. Sådant brott skall straffas efter allmän lag och skriften konfiskeras. Det åsyftade stadgandet i allmän lag är 18 kap. 13 § strafflagen, straffbudet för sedlighetssårande gärning. Straffet för detta brott är böter eller fängelse.

Bestämmelser rörande den ordning, vari tryckfrihetsmissbruk bör beivras, givas i § 4. I 2:o av paragrafen föreskrives skyldighet för boktryckaren att av skrift, som levereras från hans boktryckeri, avlämna ett granskningsexemplar,

Svar på interpellation. (Forts.)

i Stockholm till chefen för justitiedepartementet och å annan ort till dennes för orten förordnade ombud. Försummelse att avlämna granskningsexemplar straffas med dagsböter, eller, vid försvårande omständigheter, med fängelse i högst sex månader. Chefen för justitiedepartementet äger medgiva, att avlämnande av tryck får äga rum först viss tid efter början av leveransen eller spridningen. Sådant medgivande har för vissa slags skrifter lämnats genom kungörelsen den 18 juni 1941 (nr 412) angående tiden för avlämnande av granskningsexemplar av tryckta skrifter. Denna kungörelse synes giva en viss möjlighet för den, som trycker sådana skrifter varom här är fråga, att uppskjuta avlämnande av granskningsexemplar till åtta dagar efter leveransens eller spridningens början. Tryckfrihetsombudet har emellertid i kungörelsen tillagts befogenhet att ålägga en boktryckare att avlämna granskningsexemplar också av sådana skrifter, vilka i och för sig få avlämnas senare, redan då skriftens leverans eller spridning påbörjas.

Initiativet till åtal för tryckfrihetsmissbruk utgår regelmässigt från justitiedepartementet. Från departementet överlämnas jämlikt § 4 3:o den skrift, som anses innefatta förbrytelse mot lagen, till justitiekanslern, vilken förordnar åklagare för sakens beivrande vid behörig domstol. Med hänsyn till vikten av att en brottslig skrift icke under åtalstiden och innan domstolens utslag fallit vinner spridning har i § 4 4:o möjlighet öppnats att under vissa förutsättningar belägga skriften med kvarstad. Behörig att förordna om kvarstad, innan stämning uttagits, är regelmässigt chefen för justitiedepartementet och, utom Stockholm, hans ombud för tryckningsorten. Sedan stämning uttagits, kan domstolen på yrkande förordna om kvarstads läggande eller hävande. För justitieministerns och hans ombuds befogenhet att lägga kvarstad gäller en rätt snäv frist, och för beståndet av ett sålunda meddelat kvarstadsbeslut erfordras regelmässigt, att stämning uttagits inom åtta dagar efter det underrättelse om saken inkommit till justitiekanslern.

De tryckalster, som avses med interpellationen och de olika framställningarna i ämnet, äro i många fall otvivelaktigt av den art, att de kunna anses såra tukt och sedlighet. Under de sista åren har vid åtskilliga tillfällen åtal ägt rum mot de ansvariga. Under tiden fr. o. m. år 1940 har i tio fall åtal väckts i anledning av — fränsett vissa reklambroschyrer — sju olika tryckalster av mer eller mindre pornografisk natur. Fem av åtalen ha gällt skrifternas sedlighetssärnande innehåll och de övriga fem förseelser mot ordningsföreskrifter (försummelse att utsätta tryckort och tryckår, att avlämna granskningsexemplar etc.). I sju av fallen föreligger redan fällande utslag, i de övriga tre äro målen ännu icke avdömda. I de mål, som avsett förseelser mot ordningsföreskrifter, ha endast böter utdömts, i ett fall dock rätt höga böter. De åtal, som avsett innehållet i skriften, ha riktats i ett fall mot författaren och i de övriga fallen mot förläggare eller boktryckare. Av dessa åtal ha hittills endast två avdömts. Straffet blev i det ena fallet höga böter, i det andra två månaders fängelse. I båda fallen konfiskerades skriften.

Ehuru sålunda åtal i ej ringa utsträckning kommit till stånd, kan det knappast bestridas, att de skedda ingripandena ej varit tillräckliga för att hindra den osunda trafikens fortsättande. Orsakerna till detta beklagliga förhållande äro flera. Skrifterna i fråga ha vid olika tillfällen tryckts på olika tryckerier och orter, därvid ett flertal personer ha varit inblandade i verksamheten på ett sätt som emellanåt vällat tvekan mot vem ett åtal bort riktas. De snäva fristerna för kvarstadsbeslut och för anhängiggörande av åtal efter dylikt beslut liksom andra omständigheter ha emellanåt gjort det svårt att använda kvarstad där det varit önskvärt. I några fall har, fastän skriftens olämplighet som upplysningslitteratur stått utom tvivel, tvekan kunnat före-

Svar på interpellation. (Forts.)

ligga, huruvida dess innehåll objektivt sett kunnat anses såra tukt och sedlighet.

Till de synpunkter, som av herr Lindqvist och Halmstads ungdomsråd anlagts på den berörda förlagsverksamheten, kan jag ansluta mig. Det kan icke råda någon tvekan om önskvärdheten att en verksamhet av detta slag stoppas.

Herr Lindqvist synes utgå ifrån att nuvarande lagstiftning icke ger tillräckliga möjligheter att komma till rätta med den åsyftade förlagsverksamheten. I vilka hänseenden den rådande ordningen lämpligast kan reformeras och kompletteras låter sig icke bedöma utan grundligt övervägande. Jag är icke beredd att nu anbefalla någon bestämd utväg. Hithörande spörmål torde böra göras till föremål för utredning. Denna bör lämpligen äga rum i samband med den allmänna översyn av tryckfrihetslagstiftningen, som inom kort skall igångsättas. Jag ämnar till de utredningsmän, som komma att utses, överlämna de inkomna framställningarna att vid utredningsarbetet beaktas. I avvaktan härfpå torde en del vara att vinna bl. a. genom skärpt kontroll över att granskningsexemplar tidigt avlämnas från de tryckerier varom här är fråga. Därigenom skapas förutsättningar för ett effektivt och snabbt ingripande i de fall, då tvekan icke kan råda om skriftens pornografiska karaktär.

Jag kommer självfallet att i fortsättningen liksom hittills med uppmärksamhet följa förlagets verksamhet.

Härfpå yttrade:

Herr Lindqvist: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet få framföra mitt tack för det svar som lämnats på min interpellation.

Svaret är ungefär sådant som jag väntat. Jag förstår så väl de svårigheter som möta att med lagstiftning bekämpa den litteratur varom här är fråga, men jag har likväl velat aktualisera frågan om en skärpning av gällande lag, en skärpning som kunde ge myndigheterna möjlighet att på ett mera effektivt sätt än vad nu är fallet ingripa.

Herr statsrådet säger, att till de synpunkter som av interpellanten och Halmstads ungdomsråd anlagts på den här berörda förlagsverksamheten kan han ansluta sig, och tillägger, att någon tvekan kan icke råda därom, att det är önskvärt att en verksamhet av detta slag stoppas.

Även om ingen tvekan varit rådande därom, att justitieministern har den uppfattningen, är det likväl värdefullt, att detta uttalande nu gjorts av honom.

Önskvärt skulle varit att justitiedepartementet omedelbart kunnat taga upp frågan om särskilda åtgärders vidtagande för en eventuell ändring av gällande lag. Jag förstår, att detta icke är möjligt, då det är tryckfrihetsförordningen det här gäller. Om tryckfriheten vilja vi alla slå vakt, så länge denna tryckfrihet icke skadar samhällseliga intressen. Tryckfrihetsförordningen har ju också grundlags natur och kan därför icke ändras så fort som annan lag. Något resultat i fråga om en eventuell lagändring låter därför länge vänta på sig, enär denna fråga skall tagas upp i samband med den allmänna översynen av tryckfrihetslagstiftningen. Trots att det dröjer så länge, har jag för min del icke möjlighet att göra någon invändning däremot, ty jag kan icke anvisa någon annan väg än den justitieministern har angivit som den enda möjliga här.

När det nu dröjer så länge med en eventuellt ändrad lagstiftning, måste vi naturligtvis använda den tryckfrihetslag som vi ha och söka få den tillämpad så effektivt som möjligt. Justitieministern har också sagt, att så skall bliva fallet bland annat genom skärpt kontroll över att granskningsexemplar på ett

Svar på interpellation. (Forts.)

tidigare stadium än som nu sker avlämnas från de tryckerier varom här är fråga. Jag litar helt och fullt på att justitieministern kommer att, som han säger, med uppmärksamhet följa den verksamhet som jag här påtalat. Detta var vad jag hade att säga till tack för det svar jag fått.

Tillåt mig, herr talman, att därutöver säga några ord i anledning av en artikel i en skänetidning. Där säges en sak, som jag mycket väl förstår, nämligen att med lagstiftning kan man på detta område icke göra så mycket. Det är nog fullkomligt riktigt, att här som på andra områden kan man icke med lagstiftning vinna allt man vill vinna, utan därutöver erfordras en hel del andra åtgärder. Den tidning som jag här åsyftar är tidningen *Arbetet*, som för ett par dagar sedan hade en lång ledande artikel om den sak varom vi här tala, och jag skall tillåta mig att ur denna artikel citera följande ord:

»Det är sant och riktigt att det finns mycken mindervärdig 'litteratur' och 'konst', men bekämpandet av detta onda sker effektivast varken med lagstiftningsåtgärder eller med bön och åkallan, utan genom ett ungdomens eget korsståg mot det som drar ner, förråar och förfäar. Därför böra de ungas egna organisationer ha samhällets hjälp och stöd, med lokaler och på annat sätt. Få de detta och få de därigenom möjligheter till ett effektivt och givande arbete, då kommer ungdomen alldeles säkert själv att sköta om renhållningen både i fråga om litteratur, konst, film och mycket annat.»

Ja, herr talman, förvisso ligger det mycket sanning i vad jag här citerat. Jag tror också att det ungdomsråd, som föranlett denna min interpellation, skall vara villigt att understryka önskvärdheten av ett ungdomens eget korsståg mot allt det som drar ner, förråar och förfäar.

Herr talman! Jag har velat anföra detta i samband med mitt tack till justitieministern för det svar han lämnat på min interpellation.

Herr Sundqvist: Herr talman! Jag tror inte, att det är många ytterligare synpunkter som i detta sammanhang behöva läggas på den här frågan. Där emot kanske det har sin betydelse att med ett par ord ytterligare understryka angelägenheten av att åtgärder snarast vidtagas för att förhindra den ödesdigra trafik som utföres inte bara av det här apostroferade förlaget utan ock av en hel rad andra. Det har av interpellanten erinrats om hur fördomsfritt man har förfarit för att sprida denna art av litteratur. Jag kan komplettera den lämnade redogörelsen med att omnämna, att t. ex. flera av de förlag som här komma i fråga inte ha uraktlåtit att i viss utsträckning använda sig av läroverksmatriklar för att komma åt skolungdom med sina alster.

Det är prövande att behöva konstatera att samhället inte har tillräckligt effektiva medel i sin hand för att komma åt en sådan verksamhet. Jag vet, att en betydande del av denna verksamhet sker under tryckfrihetens täckmantel, men jag undrar, om det inte skulle vara av betydelse att det gjordes klart att de åtgärder, som här påfordras, helt enkelt äro åtgärder för den andliga hygien. Vi är angelägna om och stolta över den kroppsliga och yttre materiella hygien, men det är bedrövligt, att vi skola behöva finna oss i ett nedsmutsande och neddragande av andliga och kulturella värden på det sätt som här uppenbarligen sker.

Jag är för min del tillfredsställd med det svar, som justitieministern har lämnat på herr Lindqvists interpellation, liksom jag är tacksam för att denna sak aktualiserats. Jag vill emellertid mycket allvarligt understryka önskvärdheten av att, när direktiv lämnas till den ifrågasatta tryckfrihetsutredningen, de här berörda intressena också bli på ett tydligt och klart sätt tillgodosedda.

I detta anförande instämde herr *Staxäng*.

Svar på interpellation. (Forts.)

Herr **Sefve**: Herr talman! Jag vill i detta sammanhang erinra om att det inte var så länge sedan den fråga, som vi nu diskutera, var föremål för riksdagens prövning. Det var nämligen år 1934. Även då spriddes en mängd pornografisk litteratur i de olika skolorna just med tillhjälp av katalogerna. Under den debatt, som vid detta tillfälle fördes här i kammaren, framhöll man från flera håll nödvändigheten av att något så snart som möjligt gjordes för att råda bot på dessa missförhållanden.

Resultatet av denna riksdagens omprövning blev, att riksdagen skrev till Kungl. Maj:t och begärde en utredning i ärendet och samtidigt anhöll, att Kungl. Maj:t ville vidtaga de åtgärder, som befunnos vara lämpliga och nödvändiga med anledning av denna utredning. Nu ha tio år gått sedan dess, men så vitt jag vet har ingenting åtgjorts i denna fråga. Det är därför så mycket mera glädjande, om nu verkligen någonting blir gjort och de synpunkter, som under överläggningen framkommit, också komma att bli beaktade i direktiven för den blivande utredningen.

Överläggningen förklarades härmed avslutad.

§ 6.

Föredrogos var efter annan följande på kammarens bord liggande motioner; och remitterades därvid

till statsutskottet motionerna:

nr 539 av herr *Hagberg* i Luleå; samt

nr 540 av herrar *Lövgren* och *Gavelin*; samt

till behandling av lagutskott motionen nr 541 av herrar *Severin* i Gävle och *Persson* i Växjö.

§ 7.

Föredrogos, men bordlades åter konstitutionsutskottets utlåtande nr 19, statsutskottets utlåtanden nr 152—168, bankoutskottets utlåtanden och memorial nr 51—56, första lagutskottets utlåtanden nr 22 och 43—45, andra lagutskottets utlåtande nr 49 samt jordbruksutskottets utlåtanden nr 55—59.

§ 8.

Föredrogos den av herr *Nilsson* i Göingegården vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet, angående den indragning av ett flertal lasarets- och sjukhusavdelningar, som föranletts av personalbrist.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 9.

Föredrogos den av herr *Senander* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet, angående från beredskapstjänst hemförlövade sockerbruksarbetares rätt till s. k. förlängt familjebidrag.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 10.

Herr **Hagberg** i Luleå erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! *Interpellation.* Den 24 april detta år antog ett möte i Luleå, sammankallat av dess fackliga centralorganisation, ett uttalande riktat till regeringen, däri bl. a. hemställdes om statsmakternas medverkan för att den sedan länge planerade s. k. Bergnäsetbron snart måtte uppföras. Det påvisas i uttalandet, att brofrågans lösning är av vital betydelse för hela trafiken efter kustlandsvägen och alltså icke blott ett intresse för staden. Trots tillkomsten av bron vid Gäddviken hade trafiken över Bergnäset starkt ökat oberoende av de genomförda restriktionerna för motortrafiken. Vid den ökning av motortrafiken som man kan vänta efter krigets slut blir brofrågans rationella lösning ändå mera brännande.

Det påpekades samtidigt att det planerade broarbetet vore lämpligt även med hänsyn till arbetslösheten.

Redan nu visar arbetslösheten en oroväckande tendens att öka. Det finns vissa tecken som tyda på att betydande driftsinskränkningar kunna väntas i Norrbotten och inte minst i Luleå med omnejd. Därför torde det vara nödvändigt att redan nu vissa åtgärder vidtagas för att möta denna arbetslöshet.

Då jag icke funnit, att Kungl. Maj:t i proposition nr 282 om allmän beredskapsstat för budgetåret 1944/45 upptagit några anslag för eller antytt möjligheten av ett brobygge i Bergnäset och då denna fråga just nu är mycket aktuell för bygden, synes det vara önskvärt, att klarhet skapas huruvida man kan vänta något initiativ från regeringens sida för att möjliggöra det sedan länge projekterade brobygget vid Bergnäset. Jag hemställer därför om andra kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få framställa följande spörsmål:

Planerar statsrådet att framlägga förslag om statlig medverkan för att inom den närmaste framtiden åstadkomma den sedan länge projekterade bron vid Bergnäset i Luleå?

Denna anhållan bordlades.

§ 11.

Ordet lämnades på begäran till

Herr **andre vice talmannen**, som anförde: Herr talman! Jag hemställer, att kammaren ville besluta, att första lagutskottets utlåtande nr 22 skall uppföras först bland två gånger bordlagda ärenden å morgondagens föredragningslista.

Denna hemställan bifölls.

§ 12.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 318, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1944/45 till yrkesundervisningen jämte vissa i ämnet väckta motioner;

nr 319, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rationalisering och utbyggnad av skolhälsovården m. m. jämte vissa i ämnet väckta motioner;

nr 320, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag angående allmänna studielånefonden;

nr 321, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa avlöningsm. fl. anslag för budgetåret 1944/45 under fjärde huvudtiteln jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 322, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa byggnadsarbeten m. m. för försvaret; samt

från bevillningsutskottet:

nr 286, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande utskottets betänkande nr 36 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen den 18 juni 1937 (nr 436) angående försäljning av rusdrycker, m. m., såvitt propositionen hänvisats till bevillningsutskottet;

nr 323, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående indrivning av utskylder hos värnpliktiga m. fl., såvitt propositionen hänvisats till bevillningsutskottet; och

nr 324, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående fortsatt tillämpning av förordningen den 30 juni 1943 (nr 493) om begränsning i vissa fall av skatt till staten.

§ 13.

Justerades protokollsutdrag.

§ 14.

Avlämnades följande motioner, nämligen av:

herr *Staxäng m. fl.*, nr 542, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 264, angående grunder för utlämnande av statsunderstöd till vissa förbättringsarbeten på jordbrukets och skogsbrukets områden vid arbetslöshet; och

herr *Lövgren m. fl.*, nr 543, om anslag å allmän beredskapsstat till uppförande av en bro över Lule älv.

Dessa motioner bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.28 em.

In fidem
Sune Norrman.

Lördagen den 3 juni.

Kl. 11 fm.

§ 1.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet den å kammarens bord vilande motionen nr 542 av herr *Staxäng m. fl.*

Vidare föredrogs den på bordet liggande motionen nr 543 av herr *Lövgren m. fl.* om anslag å allmän beredskapsstat till uppförande av en bro över Lule älv.

Därvid anförde

Herr Lövgren: Herr talman! Jag ber att för dagen få återtaga denna motion.

Häruti instämde herrar *Gavelin, Andersson* i Hedensbyn, *Blombäck* och *Jansson* i Kalix.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 2.

Föredrogs den av herr *Hagberg* i Luleå vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet, angående eventuell statlig medverkan för åstadkommande av en bro vid Bergnäset i Luleå.

Denna anhållan bifölls.

§ 3.

Föredrogs första lagutskottets utlåtande, nr 22, i anledning av väckta motioner med förslag till lag angående upplösning av vissa sammanslutningar m. m.

Första lagutskottet hade till behandling förehåft två inom riksdagen väckta motioner, nr 140 i första kammaren av herr *Johan Bernhard Johansson m. fl.* och nr 214 i andra kammaren av herr *Skoglund* i Doverstorp *m. fl.* I motionerna, vilka voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen ville för sin del antaga ett av motionärerna framlagt förslag till lag angående upplösning av vissa sammanslutningar m. m.

Motioner med förslag till lag angående upplösning av vissa sammanslutningar m. m.

Utskottet hemställde, att förevarande motioner, I:140 och II:214, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herrar *Karl Emil Johanson, Ragnar Bergh* och *Gezelius*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att förevarande motioner, I:140 och II:214, måtte av riksdagen bifallas.

Motioner med förslag till lag angående upplösning av vissa sammanslutningar m. m. (Forts.)

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **Skoglund** i Doverstorp: Herr talman! Vid början av denna riksdag varskodde justitieministern om att han icke tänkte föreslå förlängning av lagen av den 14 juni 1940 angående upplösning av vissa sammanslutningar. Lagen, som förlängts på ett år i sänder, äger giltighet endast till den 30 juni 1944. Under sådana förhållanden ansågo vi på högerhåll, att vi motionsvägen borde underställa riksdagen frågan om fortsatt lagstiftning. I motionen ha vi helt kortfattat återgivit våra motiv. De lyda: »Upplösningslagens tillkomst och fortsatta giltighet ha enligt allmän uppfattning ansetts vara av betydelse på grund av det farofyllda läge, i vilket vårt land befunnit sig under de senaste åren. Någon omständighet av beskaffenhet att minska behovet av förevarande beredskapslagstiftning har icke inträffat. Den utrikespolitiska utvecklingen är alltjämt synnerligen oviss, och för vårt land farofyllda situationer kunna oväntat uppstå, vilka tarva, att statsmakterna ha i sin hand nödiga medel mot statsfientliga sammanslutningar, som vid vissa tillfällen kunna bli ytterst farliga för rikets säkerhet. Vi avse härvidlag sådana grupper av ena eller andra slaget, vilkas lojalitet mot riket i ett allvarligt läge till följd av deras utländska, osvenska förbindelser kan dragas i tvivelsmål. Behov av en sådan beredskapslagstiftning, som nu är i fråga, torde med all säkerhet föreligga jämväl efter den tidpunkt, då upplösningslagen upphör att gälla.»

I det nu till behandling föreliggande utlåtandet har första lagutskottet helt kortfattat avstyrkt motionen med den motiveringen, att Kungl. Maj:t icke funnit anledning föreslå någon ytterligare förlängning av giltighetstiden för ifrågavarande lagstiftning, och att jämväl utskottet anser övervägande skäl tala för att icke förlåna förlängd giltighetstid åt upplösningslagen.

Den fråga som ligger nära till hands är: skall utskottets uttalande tolkas på det viset, att utskottet anser all fara överstånden? Det är sant, att vi hitintills icke behövt använda oss av lagen, men detta medför dock ingen garanti för att lagen inte kan komma att bli nödvändig efter den 30 dennes. Vi kanske ha det mest farofyllda området kvar att passera. Vad vi kunna befara är, att ett svårt krigshärjat Europa, där människorna äro förtvivlade och mistat tron på möjligheten att kunna komma tillbaka till ett ordnat samhällsliv, kommer att utgöra ett särdeles lämpligt tillhåll för förkunnare av våldsläror. Det vore underligt, om icke också vi skulle få kännning av vad som sker utanför oss.

Den lagstiftning som det här är fråga om tillkom i ett spänt utrikespolitiskt läge men väl att märka också i en tid, då det svenska folket stod mera samlat än som varit fallet kanske under århundraden och enigare än någonsin förr reste sig till försvar mot varje försök att underminera vår samhällsordning. Jag har slagit upp andra kammarens protokoll från februari 1941 och tagit del av den debatt som då fördes i kammaren angående upplösningslagen. Herr Lövgren i Boden vittnade om att många flera av riksdagens ledamöter än han ansågo denna lag välbehövlig. Herr Jonsson i Skutskär avgav den frimodiga deklARATIONEN, att vi socialdemokrater gå in för denna lag, därför att den behövs i vår tid för värnandet av vår demokrati. Jag har svårt att föreställa mig, att vad som yttrades 1941 icke fortfarande skulle äga giltighet.

I en passus av statsministerns regeringsdeklaration — jag tror, att detta hans uttalande närmast kan betecknas så — vid 1942 års remissdebatt förekom bl. a. följande, som jag tyckte i en alldeles särskilt koncentrerad form återgav vad som är det väsentliga motivet för all skydds- och beredskapslagstiftning mot samhällsupplösande krafter. Statsministern yttrade: »Det är ett sedan många år känt faktum, att inom vårt land finnas individer och sam-

Motioner med förslag till lag angående upplösning av vissa sammanslutningar
m. m. (Forts.)

manslutningar, vilkas verksamhet, särskilt i tider av oro, utgör ett hot mot allmän ordning och säkerhet.» Han fortsatte litet senare: »Det är en klar nödvändighet för statsmakterna att övervaka sådan verksamhet och förhindra, att den blir till allvarlig skada för landet.» Jag tillåter mig också i detta sammanhang citera ett yttrande av statsministern i denna kammare vid 1940 års remissdebatt på tal om kommunisterna — ett yttrande som på ett förträffligt sätt återspeglar den allmänna uppfattningen i vårt land vid denna tidpunkt. Det lyder sålunda: »Det är bittert att veta, att i en tid som denna det skall finnas svenska män och kvinnor, som så förlorat känslan för och kontakten med sitt eget land, att de ägna sig åt en trafik, som hos vårt folk måste åstadkomma den uppfattningen, att de ställa sig utanför gemenskapen — ja, att de handla rent landsförrädiskt.» Det är en uppfattning, som både före och efter denna tidpunkt kraftigt hävdats från högerhåll.

Vid upplösningslagens tillkomst sades det klart ut, att den skulle kunna tillämpas på alla statsfientliga sammanslutningar, oberoende av vilket parti de representerade, och den framtvingades just av den verksamhet som dylika sammanslutningar då bedrev. Vi veta alla, att de partier mot vilka den då kunde tänkas bli riktad voro otvivelaktigt nationalsocialisterna och kommunisterna. Det ligger onekligen nära till hands att i dag fråga de utskottsledamöter av olika partier, vilka icke biträtt utskottsreservationen: anse ni, att genom den vändning som världskriget och därmed även de inrikespolitiska förhållandena i vårt land tagit faran från det nationalsocialistiska hållet i de avseenden som upplösningslagen är avsedd att reglera upphört? Om denna fråga besvaras jakande, vilket ju borde ligga nära till hands efter utskottets uttalande, återstår följande fråga: anse ni, att utvecklingen inom det kommunistiska partiet medfört skäl att frångå den allmänna uppfattning, som statsministern gjorde sig till tolk för i sitt ovannämnda yttrande 1940? Tro ni verkligen, att kommunisterna skrinlagt sina tidigare öppet deklarerade planer på en revolutionär samhällsomstörtning, eller tro ni verkligen med fog, att de i själ och hjärta blivit demokrater?

Om utskottsmajoritetens ledamöter med sakska skäl skola kunna motivera sin ståndpunkt, förefaller det mig, som om sistnämnda frågekomplex också måste besvaras jakande. Jag hoppas, att det svar som jag får kommer att för kammaren klargöra den principinställning i denna fråga som råder inom respektive partier.

Den invändningen kanske kan göras från utskottsmajoritetens sida, att lagen icke i alla avseenden är tillfredsställande konstruerad. Ja, det är möjligt. I så fall bör det vara angeläget att överarbeta densamma. Att medan kriget rasar runt om oss och vi i flera avseenden måste hålla en hög försvarsberedskap vidtaga en åtgärd, vilken måste uppfattas som en direkt nedrustning av vår allmänna beredskap, kan icke vara försvarligt. Om jag inte minns fel, så har ett flertal framstående medlemmar av det socialdemokratiska partiet på sista tiden allvarligt varnat för ett godtagande av någon faran-över-mentalitet. Ett slopande av denna lagstiftning nu skulle ju snarast av de samhällsupplösande elementen uppfattas som en rent defaitistisk inställning från statsmaktens sida. För utskottets negativa — jag tillåter mig använda det ordet — inställning svara socialdemokraterna, folkpartiet och bondeförbundet. Och jag kan icke i detta sammanhang underlåta att göra ytterligare en liten erinran. Det som förvånat mig mycket har varit, att jag återfann herr Werner i Höjen bland utskottsmajoriteten, och att han icke tillkännagivit en något avvikande uppfattning.

Motioner med förslag till lag angående upplösning av vissa sammanslutningar m. m. (Forts.)

Reservation föreligger från utskottets tre högermän. Jag kan helt instämma i vad de anför: »Någon omständighet av beskaffenhet att minska behovet av en beredskapslagstiftning som ger statsmakterna möjlighet att ingripa mot samhällsfarliga sammanslutningar har icke inträffat. Behov av en sådan lagstiftning torde, såsom motionärerna framhållit, komma att föreligga jämväl efter den tidpunkt, då upplösningslagen av den 14 juni 1940 upphör att gälla. På grund härav och då de av motionärerna föreslagna ändringarna, som avse att öka ifrågavarande lagstiftnings effektivitet, synas motiverade, få vi hemställa, att förevarande motioner, I: 140 och II: 214, måtte av riksdagen bifallas.» Herr talman! Jag instämmer i detta yrkande samt hemställer om avslag på utskottets förslag och bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herr *Hagberg* i Malmö, fröken *Andersson* samt herrar *Henriksson*, *Nolin*, *Olson* i Göteborg, *Persson* i Falla, *Larsson* i Karlstad, *Hansson* i Vännäsby, *Blombäck* och *Wiberg*.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **Bergquist**: Herr talman! Herr Skoglund i Doverstorp har uttalat sin förvåning över den till synes negativa inställning som första lagutskottets majoritet intagit i denna fråga. Jag har för min del icke någon anledning att gå till något försvar för utskottet och kan heller icke taga på mig att ange de motiv som varit avgörande för dess ställningstagande. Såsom kammarens ledamöter funnit, har emellertid första lagutskottet i sitt utlåtande åberopat, att Kungl. Maj:t icke funnit anledning att framlägga något förslag om förlängning av denna lag, och utskottet förklarar också sin anslutning till denna uppfattning. Då jag närmast är den ansvarige för den inställning som Kungl. Maj:t tagit i denna fråga, vill jag med några ord beröra anledningen till att från regeringens sida icke framlagts något förslag om förlängning av den s. k. upplösningslagen.

Redan då man 1940 hade uppe frågan om genomförande av en beredskapslagstiftning på detta område, hade man under övervägande vilken väg man lämpligen borde gå fram. Man hade två vägar att välja på: den ena var att lägga fram en mera generell lag med karaktären av fullmaktslag, och den andra var att gå fram på den vägen att, om det blev aktuellt med frågan om upplösning av något ytterlighetsparti, då lägga fram en s. k. lex in casu — en lag som tog sikte direkt på det parti, vars upplösning var ifrågasatt. Man stannade 1940 för att gå den väg som innebar, att man skulle lägga fram en generell fullmaktslag, och anledningen till att man gick den vägen var bland annat den, att man då icke hade samma möjlighet att snabbt kunna få ett riksdagsbeslut som man senare skaffat sig. Åren 1939 och 1940 laborerade vi ännu med urtima riksdagar, och det tog ganska lång tid, innan man hade möjlighet att inkalla en urtima. När man sedan genomfört 1940 års lag har den förlängts gång efter annan. Nu kan man såsom herr Skoglund i Doverstorp fråga sig, om det inträffat något som gjort, att denna fråga nu kommit i ett annat läge än det vari den tidigare befann sig. Det har det gjort i det hänseendet, att vi numera, sedan 1941, haft riksdagen samlad praktiskt taget hela året, så att det varit möjligt att med en utomordentligt kort varseltid inkalla riksdagen för att taga ställning i en fråga som kräver ett hastigt avgörande.

Jag vill gärna erkänna, att jag för min del icke är främmande för tanken, att man i ett nödläge kan bli tvingad att tillgripa en åtgärd i fråga om ytterlighetspartierna, alltså tvingad till att upplösa ett sådant parti. Jag anser dock, att detta är något som icke bör tillgripas annat än i yttersta nödfall, och förut-sättningarna för ett sådant ingripande böra enligt min mening vara betydligt

Motioner med förslag till lag angående upplösning av vissa sammanslutningar
m. m. (Forts.)

starkare än vad herr Skoglund i Doverstorp tycks anse vara lämpligt. Skulle vi emellertid komma i ett sådant läge, att vi med hänsyn till landets säkerhet och med hänsyn till vår demokratiska statsförfattning måste ingripa mot ytterlighetspartier, skulle jag icke tveka att tillgripa en sådan åtgärd. Men då ha vi möjligheten att omedelbart för riksdagen framlägga en lag och en lag som kanske kan utformas bättre än hittills gällande beredskapslag. Man skulle då kunna mycket snabbt lägga fram en lag, som tog sikte direkt på det ytterlighetsparti vars upplösning ifrågasattes, och man skulle också kunna ge denna lag den utformning, som vore den mest lämpliga för det speciella fallet. Det är denna väg, som jag anser att man bör gå, om vi — vilket jag hoppas icke skall ske — skulle komma i det läget att vi bli nödsakade att tillgripa åtgärden att upplösa ett politiskt parti. Jag menar alltså, att man genom att låta denna beredskapslag falla icke försämrat vår möjlighet att ingripa i fall, då det visar sig oundgängligen nödvändigt. Vi ha samma möjlighet som hittills att slå in på den vägen, om vi finna det erforderligt. Om man nu låter 1940 års upplösningslag förfalla, innebär detta enligt min mening alltså icke i någon mån en försämring av vår beredskap på detta område.

Herr **Senander**: Herr talman! Vi ha vid så många tidigare tillfällen karakteriserat den s. k. upplösningslagen, att det egentligen är överflödigt att vidare syssla med den. Men då man tydligen nu tänker definitivt begrava denna lagen, har jag ansett det vara på sin plats att säga några ord vid den öppnade griften. Om det jag har att säga ganska djupt kommer att beröra de sörjande fäderna till detta politiska och juridiska monstret, ha de blott sig själva att skylla. Det är icke utan viss triumf vi kommunister bevittna, att upplösningslagen är mogen för sitt fall. Den föddes under en förfallsperiod i den svenska lagstiftningens historia. Den tillkom icke, såsom man så ivrigt påstod, för att skydda demokratien och rikets säkerhet, utan den var en reaktionär fascistpåverkad skapelse, ett försök till de många andra från den tiden att anpassa vårt land till nyordningen. Upplösningslagen står i motsättning till grundlagens anda och mening och skulle vid sin tillämpning rasera yttrande-, tryck- och församlingsfriheterna, som ju alla tillhöra de grundlagsfästa rättigheterna för svenska folket. Den var ursprungligen ämnad som ett slagträ mot det kommunistiska partiet men har en formulering, som gör att den kan användas för vad som helst och mot vem som helst. Det behövs bara att de för tillfället maktägande smeta på ett parti eller en sammanslutning etiketten statsfientlig, så kan lagen tillämpas i hela sin utsträckning.

För en sådan lag finns det ur demokratisk synpunkt intet försvar. Att den överhuvud taget kunde komma till berodde på, att reaktionen, naturligtvis med högern i spetsen, förstod att utnyttja den atmosfär av tyskskräck och kommunisthets, som fanns här i landet, då Hitler stod på höjden av sina framgångar. Vid den tidpunkten var egentligen vad som helst möjligt i demokratiens Sverige. Grundlagarna åsidosattes direkt genom transportförbudsförordningen, och det saknades icke försök här i riksdagen att i klar strid mot grundlagen söka beröva riksdagsmän deras mandat. Jag syftar härvidlag främst på den interpellation, som framfördes här i kammaren år 1940 med en direkt uppmaning till regeringen att med undanskjutande av grundlagarna beröva de kommunistiska riksdagsmännen deras mandat. I det svar, som dåvarande justitieministern avlämnade, saknades icke sympatiska tongångar, då det gällde denna interpellation. För interpellationen svarade en professor i juridik, som ansåg det vara förenligt med sitt medlemskap i socialdemokratiska partiet att begära

Motioner med förslag till lag angående upplösning av vissa sammanslutningar m. m. (Forts.)

regeringens medverkan till ett klart grundlagsbrott. Det var i en sådan anda, som upplösningslagen kom till.

Det kan nu invändas, att lagen aldrig har tillämpats, och invändningen är ju i och för sig riktig, men det är icke regeringens och samlingspartiernas förtjänst, att lagen icke kommit till användning. På hösten 1941 förelåg ju, som vi alla väl känna till, en formlig överenskommelse mellan samlingspartierna att förbereda en upplösning av det kommunistiska partiet. Det var den starka folkopinionen och Hitlers nederlag vid Moskva, som korsade planerna på ett förbud mot kommunistiska partiet. Åran av att den svenska demokratien besparades denna smålek tillkommer sålunda icke samlingsregeringen och dess riksdagspartier. Det var det svenska folket med fackföreningsrörelsen i spetsen och den röda arméns framgångar, som räddade demokratien från det reaktionära anslaget.

Nu står lagen inför sitt fall. Ingen ärlig anhängare av friheten begråter dess öde. Det finns emellertid ett parti, som söker rädda detta missfoster från förgängelsen. Det är högern, som trogen sina reaktionära traditioner icke blott kräver lagens fortbestånd utan också att den skärpes. Naturligtvis sker framstötten som vanligt i svenskhetens och demokratiens missbrukade namn, såsom ju skett vid varje tillfälle, då högern velat genomdriva sina planer. Tyvärr har högern också gjort vissa erövringar för sin linje inom bondepartiet. Tre bondeförbundare ha haft modet att uppträda som sörjande på högerens sida. Det må nu vara deras ensak, men nog synes det mig, som det bättre hade överensstämt med de svenska böndernas frihetstraditioner att de hade ställt sig på demokratiens sida i detta fall.

Högern förklarar nu, att den vill ha kvar lagen som ett vapen mot sammanslutningar med osvenska förbindelser. Någon särskild sammanslutning utpekas icke direkt av högern, utan man tar det, såsom herr Skoglund i Doverstorp gjorde, mera indirekt. Det är egentligen det enda högern har lärt av utvecklingen, att det icke längre går att göra troligt för någon vettig människa, att kommunistiska partiet är ett osvenskt parti, men man skulle känna högern mycket illa, om man trodde att den ville ha lagen mot något annat parti än arbetarpartier. Mot nazisterna har högern aldrig i handling visat, att den velat tillämpa denna lag. Den överenskommelse, som samlingspartierna träffade hösten 1941 för att förbereda ett förbud mot kommunistiska partiet, blev icke omedelbart realiserad, såvitt vi kan förstå därför, att högern vägrade att tillmötesgå det krav, som restes från de andra partierna, att, som det hette, för likformighetens skull förbjuda även nazistiska sammanslutningar. Nationella förbundet kan exempelvis icke komma i fråga som ett osvenskt parti i högerens tankevärld. Steget mellan detta parti och högern är tydligen trots den organisatoriska skilsmässan icke alltför stort.

Högern vet mycket väl, att atmosfären icke är gynnsam för ett förbud mot kommunistiska partiet, och mot nazisterna har den aldrig haft en tanke på att utnyttja lagen. Trots detta vill högern ha lagen kvar. Det kan synas litet egendomligt, men det är icke så egendomligt som det ser ut vid ett flyktigt ögonkast. Högern vill nämligen ha en beredskapslag, som kan utnyttjas i efterkrigstidens stormar. Det är hela meningen med framstötten vid årets riksdag. Högern vet, att massorna icke komma att tillåta storfinsan att fortsätta utplundringen av det arbetande folket på samma sätt som skett under krigsåren. Högerns fredsberedskap består därför i att söka rusta den svenska kapitalismen med så många tvångslagar som möjligt för att på så sätt kunna hejda en demokratisk utveckling efter kriget och bevara kapitalismen i orubbat bo. Det var därför som högern gav in sin motion om utredning beträffande or-

Motioner med förslag till lag angående upplösning av vissa sammanslutningar
m. m. (Forts.)

ganisationsväsendet på det ekonomiska området, en utredning, som ytterst syftade till en tvångslagstiftning mot arbetarnas och böndernas ekonomiska organisationer. Det är därför, som högern nu kräver, att upplösningslagen icke bara skall få bestå utan att den också skall skärpas. Den svenska högern har ingenting lärt och ingenting glömt. Den tror sig kunna göra valpropaganda på frågan om förbud mot den kommunistiska rörelsen, en rörelse, som stått och alltjämt står i främsta ledet av kampen för friheten. Det är enligt min mening en enfaldig tanke. Den starka opinionsrörelsen mot 1941 års planer på förbud mot det kommunistiska partiet borde ju ha lärt högern, att folkets överväldigande massa icke låter tumma på demokratien och det demokratiska innehålllet i våra grundlagar. Skall högern göra valpropaganda i gammal känd stil med kommunismen såsom främsta skrämselföremål, så gör den bara sitt oundvikliga valnederlag större.

Det har länge varit känt av svenska folket, att upplösningslagen icke skulle komma att prolongeras vid årets riksdag. Det är betecknande för stämningen bland folket att icke en rörelse har förmärkts i syfte att opiniera för lagens fortbestånd. Men när man på sin tid tänkte sätta lagen i kraft mot det kommunistiska partiet, uppstod en av de starkaste opinionsrörelser, som på länge förekommit i vårt land. Samma var ju för övrigt förhållandet beträffande transportförbudslagen. Icke en röst höjdes mot dess slopande, men under hela dess livstid protesterade massor av folk mot denna lag. Högern och dess medlöpare inom bondeförbundet stå följaktligen isolerade. De påstå sig företräda demokratien, men i verkligheten trotsa de folkets tydligt uttalade vilja.

Högern vill t. o. m. beröva det svenska folket rätten att fritt välja sina riksdagsmän genom att förorda en lagstiftning sådan som den, vilken föreslås i motionen. Därmed har högern egentligen klart avslöjat, att den är ett parti med starka antidemokratiska tendenser, ett parti, som icke vågar låta folket fritt döma i den svenska politiken. Högerns politiska ideal är tvångslagar i syfte att tvinga det svenska folket att böja sig för högern och dess uppdragsgivare, storfinansen.

Då nu riksdagen står i begrepp att förvisa upplösningslagen till historiens skräckkammare, finns det bara en sak att beklaga, och det är att högern icke står ensam som sörjande anhörig. Vi äro emellertid övertygade om att småböndernas stora massor icke stå stödande bakom de bondeförbundare, som genom sin reservation i viss utsträckning understödja högern i dess reaktionära krav. Det vore att missta sig på böndernas frihetstraditioner, om man förutsatte något annat. Det förhållandet att det finns några reservanter från bondeförbundet kan emellertid icke rubba det faktum, att en överväldigande folkmajoritet med glädje hälsar upplösningslagens fall och betraktar det som inledningen till gravläggningen av ett komprometterande skede i den svenska demokratiens historia.

Herr talman! Med vad jag här sagt ber jag att få hemställa om bifall till utskottets utlåtande.

Herr Lindberg: Herr talman! Jag hade för min del icke tänkt yttra mig så mycket om det föreliggande förslaget utan hade funderat på att kort och gott yrka bifall till utskottets utlåtande. Herr Skoglund i Doverstorp gjorde emellertid under sitt anförande ett par frågor, som kanske ändå få lov att besvaras på något sätt.

Jag vill då först och främst säga, att jag icke kan svara för utskottsmajoritetens inställning till de två frågor, som herr Skoglund i Doverstorp ställ-

Motioner med förslag till lag angående upplösning av vissa sammanslutningar m. m. (Forts.)

de, utan får inskränka mig till att för egen del säga ett par ord om dessa båda saker. Detta får sedan utgöra svaret på frågorna för mitt vidkommande.

Den första frågan gällde, huruvida vi inom utskottet trodde, att faran från den nationalsocialistiska rörelsen för närvarande skulle vara över. Jag måste för egen del säga, att det tror jag icke alls. Jag tror icke, att faran från den nationalsocialistiska rörelsens sida är över, även om kriget skulle sluta innevarande år, därför att de svenska nationalsocialisterna ha ju möjligheter att fortsätta sin verksamhet i alla fall, eftersom de efter vad man har anledning misstänka understödjas från ganska kapitalstarkt håll.

Vad sedan gäller den andra frågan om kommunisterna och om deras rörelse numera skulle ha blivit demokratisk, så måste jag säga, att det är en fråga, som väl endast kommunisterna själva kunna svara på. Jag tror för min del icke, att de ha ändrat uppfattning så särdeles mycket under den senare tiden, även om inställningen mot olika håll har blivit en aning olika. Det är väl i alla fall klart, att vad som från början har funnits i skölden fortfarande finns där, även om det kanske är övermålat med någon camouflagefärg.

Även om emellertid kommunisterna nu skulle ha kvar samma uppfattning, som de hade 1938—1939, finns det ingen anledning behålla lagen, därför att man har ju med denna lag ändå icke kunnat förhindra dem att bedriva sin verksamhet inom landet. Det har väl icke heller ansetts, att deras verksamhet varit av sådan karaktär, att man behövde tillgripa sådana medel som en upplösning. Följaktligen måste jag säga, att det förefaller mig vara en överloppsgärning att ha lagen kvar, när den ändå icke kan komma till användning, och man dessutom, såvitt jag förstår, för närvarande icke har anledning befara, att den skulle behöva komma i tillämpning.

Vidare är det väl också så, att en sådan upplösning av ett parti, som förut-sättes i lagtexten, är ett ganska tveeggat vapen. Det har ju visat sig på andra håll, att en rörelse, som har blivit upplöst och icke officiellt får verka och arbeta, i alla fall bedriver sin verksamhet och kanske på ett mycket skadligare sätt, när den är underjordisk än när den är ovanför jorden. — Jag kan ju inte säga överjordisk, ty då blir den ju himmelsk. — Den underjordiska verksamheten är emellertid icke att föredraga. Frågan är också, om man i ett demokratiskt land verkligen skall tillgripa sådana metoder, ty då börjar man ju ganska mycket närma sig en diktatur.

Lagen tillkom ju från början därför att man ville förhindra de rörelser, som man ville träffa med lagen. Det var icke särskilt sagt, att det skulle vara vare sig kommunister eller nationalsocialister, utan det gällde sådana rörelser, som bedrevo en för landet skadlig verksamhet och som kunde äventyra landets säkerhet på ett eller annat sätt. Utvecklingen har väl ändå numera gått så långt, att icke samma skäl finns kvar att behålla en sådan lagstiftning. Utskottet har emellertid icke ansett sig ha anledning att på grund av de motioner, som ha väckts i denna fråga, bibehålla den förutvarande lagen, eftersom Kungl. Maj:t icke har begärt, att den skall förlängas.

Jag ber med dessa ord, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Skoglund i Doverstorp: Herr talman! Herr Senanders anförande har, tycker jag, på ett alldeles utomordentligt sätt bekräftat vad jag i mitt tidigare anförande yttrade om att ifall denna lag försvinner kommer det att uppfattas såsom ett återtag från samhällets sida. Herr Senander säger, att det är med triumf man bevittnar att lagen försvinner.

I övrigt vill jag säga, att även om jag icke kan dela hela den argumentering.

Motioner med förslag till lag angående upplösning av vissa sammanslutningar
m. m. (Forts.)

som justitieministern framförde, så tar jag dock fasta på det tydliga och bestämda uttalande, som han gjorde, att om ett sådant läge skulle uppstå, att verklig fara är för handen, tvekar icke regeringen att komma med ett lagförslag. Jag ger samma erkännande åt herr Lindberg, när han så klart, som han gjorde, sade ut att han tror, att om man skrapar aldrig så litet på färgen på kommunisterna, så te de sig i ungefär samma skick som de gjorde tidigare.

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! Jag tänkte göra några kommentarer till det som här förekommit, och jag vill då börja med att i anledning av herr Skoglunds första anförande säga några ord om, hur det allmänna lägets förändring har påverkat riksdagens uppfattning om kommunisternas inställning.

I vårt södra grannland kunna vi få en ganska god illustration till den inverkan, som det allmänna lägets förändring haft. Såsom alla, som öppet kämpa mot fascismen, måste även den danska högerns ledare vistas i landsflykt. Där uppträder han med ett program, vari förklaras, att när kriget är slut måste man skapa en regering, där bl. a. högern och det danska kommunistiska partiet äro företrädde. I vårt eget land däremot uppträder en av högerns främste talesmän fortfarande på samma sätt som under den bedrövliga eftergiftstiden och talar om att man måste betrakta kommunisterna såsom landets fiender, för vilka man ständigt måste ha en kriminaliseringslag i beredskap. Trots de stora förändringar av det internationella läget, som bevisligen ägt rum och för vilka regeringens uraklåtenhet att framlägga förslag om lagens prolongering och utskottsmajoritetens ståndpunktstagande äro uttryck, så lever den svenska högern kvar i ett eftergifternas Grönköping, från vilket man inte till något pris vill söka sig bort.

Herr Skoglund säger, att om man skrapar på kommunisterna, så skall man finna, att de äro ungefär likadana nu som de alltid varit. Jag skulle vara ledsen, om herr Skoglund skulle ha fel i detta sitt påstående, och jag vill litet närmare utveckla denna min mening i polemik mot herr Skoglunds förenklade frågeställning, när han talade om att kommunisterna äro revolutionärer och följaktligen inte kunna vara demokrater.

Den svenska riksdagen är ett resultat av en stor svensk revolution. När riksdagens 500-årsjubileum för tio år sedan firades, framställdes denna revolutionens främste, nämligen Engelbrekt, såsom grundläggaren av en demokratisk tradition, naturligtvis betingad av dåvarande förhållanden men ändå bildande själva grundvalen för den svenska demokratiens utveckling till vad den var vid 500-årsjubileet. Och går man igenom historien i övrigt, skall man finna, att de stora folkrevolutionerna ha varit demokratiska. I den mån som de varit uttryck för det stora folkflertalets vilja och intressen, kan man inte förneka den demokratiska karaktären hos dessa revolutioner.

Man har gärna — det gäller särskilt den propaganda som drivits från socialdemokratiskt håll — velat framställa kommunisternas acceptering av den marxistiska tesen om proletarietets diktatur såsom motsatsen till demokrati. Men detta är inte möjligt, om man godtar den teoretiska utgångspunkt, som marxismen därvidlag har, och det politiska innehåll som denna tes äger. Varken Marx eller de gamla socialdemokraterna Branting och Axel Danielsson — jag tänker särskilt på den senare — betraktade proletarietets diktatur såsom något som var demokratiens motsats, utan tvärtom. De sågo däri ett uttryck för demokratiens fulla innehåll, för dess fulländning. Och Engels underströk ju redan på sin tid, att demokrati i våra dagar representeras av kommunismen, därför att det väsentliga i demokrati är kravet på *social* jämlikhet, och kommunismen ensam företräder konsekvent kravet på social jämställdhet.

Motioner med förslag till lag angående upplösning av vissa sammanslutningar m. m. (Forts.)

Man har emellertid, när man försökt att polemisera mot kommunismens ståndpunkt till demokratin, såsom ett argument använt det sätt, varpå Sovjetunionens folk tvingades att uppbygga sin stat. På grund av de alldeles sär-egna betingelser, som rådde genom att Ryssland var det första land, där arbetarklassen tog makten och försökte förverkliga sina socialistiska ideal, och på grund av den kapitalistiska världens styrka, tvingades man där att tillgripa särskilda åtgärder. Jag vill emellertid erinra om två saker i detta sammanhang. För det första genomfördes den s. k. diktaturen i Sovjetunionen först i mitten av 1918, d. v. s. väl ett halvt år efter oktoberrevolutionen. För det andra genomfördes inga åtgärder, som avsågo att begränsa tryckfriheten eller att förhindra andra partiets verksamhet förrän år 1921. Men det är också känt, varför dessa åtgärder vidtogos. Inte mindre än fjorton olika länder hade sänt arméer till Ryssland för att intervensera där, och de ryska partier, som förbjödos, hade dels isolerat sig från den stora massan av folket, dels i sin förblindelse gjort gemensam sak med dessa invaderande länders arméer och deras regeringar. Detta är de historiska fakta, som man måste utgå ifrån, när man bedömer de åtgärder, som i Ryssland genomfördes på det politiska området.

Jag menar också, att dessa åtgärder, som framtvingades på grund av alldeles särskilda historiska förhållanden, inte ge något berättigande åt försöken att framställa kommunismen såsom demokratiens motsats eller såsom anhängare av en ordning, som skulle likvidera de demokratiska fri- och rättigheterna. Jag vill tvärtom understryka, att det för oss kommunister — jag inbillar mig naturligtvis inte, att det skall förändra herr Skoglunds ståndpunktstagande eller på något sätt trösta honom, men jag vill ändå säga det — ter sig fullständigt fantastiskt att vi skulle vara principiella anhängare av inskränkningar av de demokratiska fri- och rättigheterna och alltså vilja taga ett steg tillbaka i den demokratiska utveckling, som Sverige har genomgått och som sannerligen ännu inte har nått sin slutpunkt. Det är således inte fråga om något, som vi upptäckt på sistone, när vi säga att vi äro anhängare av demokratin, utan vi äro under varje betingelse anhängare av demokratin och komma att sträva till dess fulla utvecklande.

Men detta gör också, att jag kan ge herr Skoglund fullständigt rätt, när han talar om att kommunisterna innerst inne äro och alltid komma att förbli revolutionärer. Det är klart, att vi måste vara det, ty den förändring av samhället i ekonomiskt avseende, som vi eftersträva och som innebär att man i samhällets ägo och besittning övenför alla produktionsmedel, utgör ju, när den realiserar, ingenting annat än en revolution.

Jag har ju för mig, att den programförändring, som den socialdemokratiska partikongressen nyligen beslutat, innebär ett avståndstagande från detta slutmål, men å andra sidan kan det inte förnekas, att av talesmännen för denna programändring — jag tänker särskilt på finansministern, som ju var föredragande — underströks med all kraft, att avsikten inte var att taga ett steg bort från socialiseringen, utan att taga ett steg närmare och i verkligheten börja genomföra densamma. Detta är den officiösa uttolkningen av det nya programmet, men jag har för min del, som sagt, kommit till ett annat resultat, när jag läst programmet. Den innebär emellertid, att den svenska socialdemokratien genom herr Wigforss proklamerar sig ämna genomföra en revolution, ty det är ingen lek med ord, om vi säga att den grundläggande ekonomiska förändring, som ett överförande i samhällets ägo av produktionsmedlen innebär, ingenting annat är än en revolution. Vi kommunister ha inte tagit avstånd från den tankegången, och om man får tro de uttolkningar, som gjorts, äro vi i gott sällskap med många av dem, som här i riksdagen

Motioner med förslag till lag angående upplösning av vissa sammanslutningar
m. m. (Forts.)

under de mörka åren ha lekt med tanken på att kriminalisera en politisk rörelse, som man ansåg gå alltför bryskt fram i dessa frågor.

För ögonblicket ter sig för mig frågan om en särskild öppen lagstiftning, som skulle kriminalisera kommunistiska partiet, såsom något överkligt. Jag kan tänka mig den under en betingelse, nämligen om vårt land skulle få dela Norges och många andra länders öde. Men det är också den enda betingelse, under vilken jag kan tänka mig en sådan kriminalisering, och jag vet att jag då skulle få göra sällskap med den svenske regeringschefen och justitieministern och med deras partier. Det vore emellertid en helt ny situation, som vi inte för ögonblicket i vårt parlamentariska demokratiska svenska samhälle på allvar räkna med.

För övrigt börjar man nu t. o. m. så smått att acceptera kommunisterna även inom försvarsmakten. Visserligen sade försvarsministern för någon vecka sedan, när han talade om att nazisterna voro »det kvickaste och lydigaste som finns» inom krigsmakten, att kommunisterna voro bråkiga och agiterade, — och jag förstår, att det måste för den svenske försvarsministern te sig orimligt att agitera, ty det gör naturligtvis aldrig han! — men nu har man i alla fall börjat kalla in kommunisterna litet här och där till militär beredskap. Jag har observerat, att man åtminstone kallat in en hel del av våra valmakare och spetskandidater, och när man kallar in dem, som ju måste betraktas såsom mycket kvalificerade agitatorer, så har man väl inte längre kvar den överdrivna rädslan för den kommunistiska agitationen?

Det återstår nu bara en sak för mig att beröra, nämligen frågan om huruvida vi äro anhängare av särskilda åtgärder mot nazismen. Jag har för min del i min verksamhet överhuvud taget icke velat jämställa nazismen med i traditionell uppfattning politiska rörelser, därför att en rörelse, som uppställer såsom ett politiskt mål att utrota andra folk, skulle man ju under vanliga förhållanden anse böra behandlas på alldeles särskilt sätt. Det är en sådan förvrängning av alla politiska begrepp, att jag för min del inte kan betrakta en sådan rörelse såsom en politisk rörelse i gängse mening. När detta krig är slut, kommer säkerligen också denna rörelse, så som den har framträtt under det senaste decenniet, att te sig såsom något så orimligt och otroligt, att den gängse meningen kommer att vara, att människor, som eventuellt fortfarande skulle propagera för dess ideal, måste ha knarr på hjärnbarken och vara mogna för intagning på sinnessjukhus.

Jag har alltså den uppfattningen, att den lagstiftning, som man genomfört under kriget och som en del sade att man eventuellt skulle komma att tillämpa mot nazismen, sköt på sidan om det verkliga målet. Men däremot är jag naturligtvis ense med justitieministern om, att det kan tänkas sådana situationer, t. ex. om vi tvingas kämpa på liv och död, att det blir nödvändigt att tillgripa vissa åtgärder av det slag det här gäller. Men regeringen har ju visat en sådan påhittighet, när det gäller att tysta munnen på motståndare, att jag misstänker att man nog skulle klara även en sådan situation utan större vända.

Jag vill, herr talman, sluta med att instämma i vad min partikamrat herr Senander här nyss sagt, då han med tillfredsställelse hälsade det bevis på tillfrisknande, som det föreliggande utskottsförslaget utgör. Det är att hoppas, att den järnnatt, som vi genomlevat här i Europa, nu snart går mot sitt slut, och det är bara en lycka, att Sverige hunnit avlägsna åtminstone de värsta skönhetsfläckarna ur sin lagstiftning, innan det definitiva avgörandet har fallit.

Herr Skoglund i Doverstorp erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Herr Hagberg betecknade nyss tiden omkring 1940

Motioner med förslag till lag angående upplösning av vissa sammanslutningar m. m. (Forts.)

såsom de bedrövliga eftergifternas tid och talade i samband därmed om att högern hörde hemma i eftergifternas Grönköping. Jag vill då ställa den frågan: kommer herr Hagberg ihåg, var han själv befann sig 1940? Herr Hagberg har kanske glömt, att han då befann sig i kompanjonskap med herr Hitler. Var det ett utslag av fullaste demokrati, eller var det möjligen då för att använda herr Hagbergs eget ordval — fråga om »knarr på hjärnbarken»?

Herr **Hagberg** i Luleå, som jämväl på begäran erhöi ordet för kort genmäle, anförde: Herr talman! Herr Skoglund ställer frågor, som jag inte vet, hur man skall besvara, därför att han gör påståenden, som han själv formulerar på fri hand. Om jag skulle använda hans metod, skulle jag fråga: kommer herr Skoglund ihåg den tid, när han var i förbund med, låt mig säga djävulen? Men det har naturligtvis herr Skoglund glömt.

Jag känner inte till, att jag varit i förbund med herr Hitler eller någon motsvarande potentat, och därför ser jag mig inte i stånd att ingå på något svaromål härvidlag.

Vidare yttrade:

Herr **von Seth**: Herr talman! Första lagutskottets utlåtande angående upplösning av vissa sammanslutningar är daterat den 27 april i år men kom inte på riksdagens bord förrän den 3 juni. När jag såg detta, kunde jag inte underlåta att göra den reflexionen, att det bakom kulisserna förts vissa underhandlingar om att utskottets beslut skulle kunna göras annorlunda. Så har emellertid inte blivit fallet, utan det föreligger ju nu endast reservation av högermännen inom utskottet.

När vi nu gå in i krigets slutskede, bör det stå klart för envar, att vi då komma in i en farozon, som kanske blir värre än den, vari vi befunno oss 1940 eller överhuvud taget efter tillkomsten av den lag, som det här gäller. Justitieministern har också på frågor av herr Skoglund medgivit, att det kan bli nödvändigt med en lag om upplösning av landsförrådiska sammanslutningar, och jag tyckte mig utläsa av justitieministerns yttrande, att det redan nu var ganska långt gånget med förberedelserna för denna lag. Jag skulle då vilja fråga justitieministern: är det så säkert att vi, när denna lag kan komma att behövas, befinna oss i ett sådant läge, att vi med lugn och eftertanke kunna besluta därom? Kunna vi inte då ha kommit in i ett febertillstånd, som gör att det hade varit mycket lämpligare att vi nu i stället tagit ståndpunkt till dessa saker? För min egen del kan jag inte finna annat än att de flesta skälen tala för att justitieministern, om han nu förberett en lag, som är bättre än den som går ut den 30 juni i år och som vi alla erkänna är behäftad med ganska stora brister, lägger fram förslag till en sådan förbättrad lagstiftning, som kan taga vid den 1 juli.

Läget i världen är sannerligen inte sådant, att vi kunna betrakta de landsförrådiska partierna såsom något vårt folk helt ovidkommande. Vi ha ju haft den stora fördelen att få behålla vårt fria svenska folkstyre, och såsom en socialdemokratisk tidning — det var herr Olovsons organ Västmanlands Folkblad — deklarerat, kunna demokrater helt enkelt icke samarbeta med diktatursträvare och framför allt icke med diktatursträvare som taga order från främmande makt. Detta är ord, som ha sin fulla giltighet och som det enligt mitt förmenande är mycket glädjande att få höra från det hållet. Från högern ha vi inte ett ögonblick blundat för att vårt fria folkstyre är i fara, om landsförrådiska sammanslutningar få bedriva sin underminerande

Motioner med förslag till lag angående upplösning av vissa sammanslutningar
m. m. (Forts.)

verksamhet, och särskilt gäller detta vid för landet farliga tillfällen. Därför är det nödvändigt att det finns en lagstiftning, som vid behov kan tillgripas för att hindra denna verksamhet.

Det har under debatten i dag från det kommunistiska partiets sida kommit fram de vanliga tongångarna, gående ut på att högern skulle vara enbart kommunistfientlig men inte vilja vända sig mot nazismen. Det tycks därför vara nödvändigt, ehuru det sagts så många gånger förut, att upprepa, att alltsedan nazismens genombrott har den svenska högern klart och tydligt tagit ställning emot varje parti, som har diktaturen som sitt rättesnöre. Icke blott vår nuvarande högerledare utan även högerns förutvarande ledare amiral Lindman ha, varom riksdagens protokoll bära ett otvetydigt vittnesbörd, klart dekreterat, att vi finna vår frihet hotad av alla diktatursträvare. Jag skulle i dag vilja tillfoga, att vid det motstånd, som har rests av våra broderfolk i Norge och Danmark, har därvarande diktaturmakt funnit, att företrädarna för konservatismen och högern varit de farligaste motståndarna, och där har man riktat sina skarpaste och kraftigaste åtgärder mot dessa, därför att de befunnits vara ett stort och värdefullt värn för friheten i dessa länder.

Herr talman! För min del kan jag icke finna annat än att det i tider som dessa fordras krafttag av dem som hålla på vårt svenska folkstyre, så att de vidtaga åtgärder mot landsförrädiska och diktatursträvande tendenser i vårt samhälle. År 1939 hade jag ett uttalande i denna sak, och jag tvekar icke att påstå, att vad jag då för min del sade är lika aktuellt den 3 juni 1944.

Jag ber att till riksdagens protokoll få antecknad denna min åsikt, att vad som nu tarvas är kraftanspanning och kraftsamling. Är det då inte självklart, att sabotörer och osvenska element måste hindras i sin fördärliga verksamhet? Är det inte nödvändigt, att öppet eller dolt landsförrädiska rörelser stoppas i sin framfart? Därom bör endast en mening råda. Alla sunda instinkter måste visserligen inriktas på att skapa oemottaglighet för landsförrädisk smitta. Men därutöver behöves även myndigheternas direkta ingripande. Vanlig anständighet fordrar, att statens tjänstemän och folkets förtroendemen icke tillhöra eller på något sätt verka för politiska grupper, som stå i främmande sold. I särskilt hög grad gäller detta dem som ha den stora uppgiften att fostra det unga släktet. Lagstiftningsåtgärder i dessa fall få icke avvisas av hänsyn till vad man anser vara demokratiska fri- och rättigheter. Utvecklingen måste nu kräva åtgärder. Vi akta friheten högt men tåla icke, att denna dyrbara arvedel missbrukas till landets och folkets skada.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den reservation, som är fogad till utskottsutlåtandet.

Herr **Vougt**: Herr talman! Jag har icke kunnat motstå frestelsen att begära ordet, närmast för att göra några randanmärkningar till den lektion i revolutionär dialektik som herr Hagberg i Luleå nyss gav oss.

Han var tydligen angelägen om att i samband med behandlingen av denna lag ge oss sina perspektiv på det kommunistiska partiets utveckling, och han ville närmast leda i bevis, att kommunisterna överhuvud taget icke hade förändrats. Jag tyckte, att han gav oss ganska starka belägg för en rakt motsatt tolkning. Det kommunistiska partiet här i Sverige befinner sig nämligen i en brådsktörtad utveckling bort ifrån det som detta parti tidigare med alla sina propagandamedel har försökt för allmänheten framställa som detta partis program och taktik. Det förhåller sig emellertid på det sättet, att det kommunistiska partiet här i landet aldrig haft en självständig uppfattning. Jag vet inte, om någon av de ärade medlemmötterna i kammaren någon gång försökt få tag på

Motioner med förslag till lag angående upplösning av vissa sammanslutningar m. m. (Forts.)

det kommunistiska partiets i Sverige program. Om ni gjort det, ha ni kunnat konstatera, att något sådant program aldrig funnits, d. v. s. det kommunistiska partiet har alltid rört sig med kominterns program som sitt eget. Sedan någon tid tillbaka är nu komintern upplöst, och detta gör, att det kommunistiska partiet i Sverige driver med strömmen och inte självt har någon känsla av var det kommer att hamna.

Jag ber om ursäkt, herr talman, om jag uppehåller mig med dessa förhållanden. De ligga ju något vid sidan av frågan om upplösningen av statsfientliga sammanslutningar. Men eftersom det parti som vi här tala om i varje fall nyss av herr von Seth utpekats som objekt för en eventuell upplösning, kan det kanske vara tillåtet att tala om dessa förhållanden.

Nu gjorde herr Hagberg i förbifarten ett par koncessioner, som jag måste taga fasta på, eftersom jag hör till dem som i likhet med många andra socialdemokrater under de gångna tjugofem åren med mycket stor uppmärksamhet följt opinionsbildningen omkring och i Sovjetunionen och överhuvud taget den politiska utveckling som Sovjetunionen genomgått, sedan den kom till. Herr Hagberg i Luleå använde nu det uttrycket, att man i Sovjetunionen efter revolutionen tvingades att bygga upp den regim, som vi sedan fått bevittna. Bara för några år sedan, herr Hagberg, talade man inte på detta sätt. Då gjorde man gällande, att i Sovjetunionen försiggick ett världshistoriskt socialistiskt experiment, ett försök att genomföra marxismen i renaste form. Gentemot denna åskådning har jag alltid hävdats den uppfattning som herr Hagberg nu kommit fram till, nämligen att samhällsformen i Sovjetunionen bestämts av omständigheterna, sedan det ryska folket på grund av krigströtthet hade brutit sig ut ur kriget och sedan den regim som då kom till nödgats att bygga upp något nytt i stället för det gamla. Till yttermera visso underströk herr Hagberg i Luleå, att diktaturen kom till först ett halvt år efter den ursprungliga revolutionen — detta också i strid med den gamla kommunistiska propagandatesen, som gått ut på att revolutionen i Ryssland föddes så att säga ur folkets socialistiska vilja. Här har herr Hagberg i Luleå på en liten stund korsat över enligt mitt förmenande två av de grundläggande propagandateser, på vilka det kommunistiska partiet i Sverige byggt hela sin verksamhet under tjugosex års tid.

Om jag skulle fortsätta mitt resonemang något litet, skulle det närmast vara för att fästa uppmärksamheten på att det har hissats alldeles nya signaler, som komma att påverka kommunismens ställning runtom i världen för närvarande. Såsom naturligt är ha dessa signaler hissats på det håll i världen, där den största förankringen för politiska nybildningar finnes, och det är i Amerika. Herr Hagberg har kanske själv skrivit den artikel som stod i Ny Dag — jag tror det var i tisdags — och som var en utläggning av ett tal, som hade hållits av det kommunistiska partiets i Amerika ledare, mr Browder. Herr Hagberg i Luleå om han skrivit artikeln, eller i varje fall artikelförfattaren, utpekade där en helt ny kurs för kommunismen. Han gjorde visserligen en reservation med hänsyn till att det här gällde Amerika, men det finns väl starka skäl att utgå ifrån att den kommunistiska utveckling som börjar där kommer att fortsätta annorstädes, om det överhuvud taget kommer att finnas en kommunistisk helhet i fortsättningen, motsvarande den förutvarande kommunistiska internationalen. I det tal som mr Browder höll slog han sönder hela den kommunistiska ideologien, som bestått i motstånd mot klassamarbetet. Han utgick ifrån Teherankonferensen och sade, att det mest angelägna av allt var att vinna en militär seger för att kunna bygga upp en fred som skall gälla för generationer. För att detta skall kunna ske, måste det upprättas ett samarbete inom nationen. Marxisterna få icke lov att ställa sina krav på ett sådant sätt, att de skada den nationella

Motioner med förslag till lag angående upplösning av vissa sammanslutningar
m. m. (Forts.)

enheten, och i detta sammanhang använde mr Browder ett uttryck, som artikelförfattaren i Ny Dag icke reserverat sig emot, nämligen att man var villig att samarbeta med alla kretsar, även med de kapitalister, som ha ledningen av landets ekonomi.

Hur ha icke kommunisterna här i Sverige under årens lopp angripit den svenska socialdemokratien för att den accepterat ett politiskt samarbete med borgerliga partier, och likväl skulle det aldrig ha fallit oss in, herr Hagberg i Luleå, att använda ett sådant uttryck som den kanske förnämste kommunistiske opinionsbildaren i världen använder. Vi ha alltid gjort gällande, att det är samhällsmakten som skall ha ledningen av landets ekonomi, och vi kunna konstatera, att efter ett uttalande som detta, i den mån det accepteras av herr Hagberg och hans egna partivänner, så befinna sig kommunisterna tydligen till höger om socialdemokratien. Vi borde för övrigt börja lägga bort den där tvångsföreställningen, den där vaneföreställningen, att kommunisterna i något hänseende skulle befinna sig till vänster om oss.

Jag lade märke till, med vilken tillfredsställelse herr Hagberg i Luleå nyss, om jag får använda det uttrycket, slickade i sig det faktum, att en av den danska högerns nuvarande representanter, nämligen herr Christmas Möller, som för närvarande befinner sig i London, hade sagt, att i Danmark skulle efter kriget högern och kommunisterna samt övriga partier samarbeta i regeringen. Jag fäster uppmärksamheten på att den som propagerat för denna tanke är herr Christmas Möller, som befinner sig utanför Danmark. Jag vet icke, om jag var ensam om den uppfattningen, men jag tyckte, att det från herr Hagberg i Luleå där uppe på norrbottensbänken strålade ut en ogemen tillfredsställelse över den angenäma tanken att få komma i sällskap med högern i de framtida regeringarna.

Jag tror, att den diskussion som ägt rum i dag faktiskt i viss mån hängt sig fast vid ett passerat stadium. Jag åtar mig inte att ge några bestämda prognoser om vilken utveckling kommunismen kommer att genomgå. Jag konstaterar endast, att den befinner sig i en oerhört snabb utveckling och att det kommunistiska partiet i Sverige alldeles uppenbart kommer att följa med i denna utveckling, i den mån den bestämmas av stora utrikespolitiska händelser.

Om jag sedan, herr talman, skulle be att få säga några ord i själva den föreliggande frågan, vilket jag ju för min del finner mera berättigat än vad jag hittills sagt, så fäster jag mig också vid att herr Hagberg i Luleå gav ett försvar för att Sovjetunionen hade ingripit gentemot de politiska partierna. Han sade då, att det gällde partier, som genom sitt uppträdande visat, att de ställde sig utanför den nationella gemenskapen. Men, herr Hagberg, när denna lagstiftning mot statsfientliga sammanslutningar kom till, var det med precis denna motivering. Denna motivering kunde alltså stödja sig på ett ryskt exempel, vilket naturligtvis från min synpunkt inte kan sägas vara någon särskild rekommendation.

Jag har sett efter, vilken ståndpunkt som vi litet till mans intogo i denna fråga, när denna lag om förbud mot vissa politiska sammanslutningars verksamhet kom till år 1940. Jag finner, att jag själv den 8 juni 1940 talade för en reservation som innebar, att man icke skulle taga en beredskapslag, utan att man hellre skulle gå till väga på så sätt, att man tillgrep en lagstiftning i sak, därest det skulle visa sig nödvändigt. Jag talade den gången bara för mig själv, och jag anslöt mig till den reservation som avgivits av några socialdemokrater i lagutskottet. Det framgår också, om jag ser på den debatt som då fördes, att det från statsministerns sida underströks, att han för sin del hade föredragit, att man valt den vägen att icke tillgripa en beredskapslag, men han ha-

Motioner med förslag till lag angående upplösning av vissa sammanslutningar m. m. (Forts.)

de likväl anslutit sig till den majoritet, som hade uppkommit inom regeringen. Med hänsyn till detta läge är det helt naturligt, att jag hälsar med tillfredsställelse, att vi allesammans bortsett från högern anse, att ifrågavarande lagstiftning nu kan undvaras. Den tillgreps på sin tid, medan det utan tvivel runt om i landet fanns en stark känsla av att det var två riktningar — för att använda den där felaktiga riktningbestämnelsen en till höger och en till vänster — av vilka man kunde vänta, att de i händelse vårt land skulle komma i ett svårt läge skulle uppträda landsförrädiskt.

Herr Skoglund har rätt, herr Hagberg i Luleå, när han gentemot herr Hagberg åberopar den ställning, som det kommunistiska partiet intog under Finlands vinterkrig 1939—1940. Man uttalade sig då från kommunisternas sida — och det finns i riksdagens protokoll ett par citat därom direkt från herr Hagbergs mun — på ett sätt som gav anledning till den misstanken, att om Sverige blivit angripet i stället för Finland, så skulle kommunisterna på samma sätt som de togo ställning för Sovjetunionen gentemot Finland ha förklarat sig vara solidariska med Lenins Ryssland och låtit sitt politiska handlande ta form därav. Jag förstår sålunda ganska väl, när man nu med fyra års perspektiv ser tillbaka på det politiska läget den gången, att denna lagstiftning kom till. Men det finns så mycket större anledning för mig att ansluta mig till utskottets hemställan nu, som den ståndpunkt vilken där kommer till uttryck är den vilken jag omfattade även 1940.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Håstad**: Herr talman! Endast ett par konstateranden och frågor med anledning av den debatt, som här förts.

Det förefaller av herr Hagbergs anförande, som om han ansåge, att den omständigheten, att det kommunistiska partiet var intresserat av socialisering, skulle för oss vara en anledning att vilja tillgripa upplösninglagen gentemot detta parti. Skulle denna tolkning vara riktig, måste jag säga, att herr Hagberg gör ett fundamentalt misstag. Vi ha från vår sida i stort sett alltid hävdad, att en upplösning endast skulle kunna ifrågakomma i två fall, för det första om det är fråga om en rörelse, som med revolutionära medel vill omstörta det lagliga samhället, och för det andra om det är fråga om ett parti, som i en kritisk situation genom förbindelser med främmande makt kan innebära en hotelse mot vår egen frihet. Däremot har det väl aldrig funnits någon högerman i någon tid som tänkt sig, att man skulle kunna stifta förbudslagar mot radikalism eller omvänt mot konservatism eller liknande. I det fallet skall åsiktsfriheten självfallet vara fullständig och ograverad.

Det som föranlett mig, herr talman, att begära ordet var, att vi i dag — jag vet inte för vilken gång i ordningen — av herr Senander och till slut också av herr Hagberg fingo en ny lektion i demokrati. Herr Senander framställde mot högern den grava anmärkningen, att högern vore ett parti som uteslutande ville regera med tvångslagar, medan — den slutsatsen behöll han för sig själv — det kommunistiska partiet tydligen representerade den fulla och sanna demokratin. Någon gång måste man väl ändå från vårt håll få reagera mot dessa uppenbart orättfärdiga uttalanden.

Vad det kommunistiska partiets rätt att rikta förebråelser mot demokratiska partier beträffar, ha vi egentligen ingen annan hållhake än det kommunistiska partiets framträdande i de länder, där det haft makten. Herr Hagberg har nu försökt reda ut — och samma tema har även herr Vougt behandlat — varför bolsjevikerna intill 1921 i Ryssland måste gå fram med tvångsmedel. Men herr

Motioner med förslag till lag angående upplösning av vissa sammanslutningar
m. m. (Forts.)

Hagberg har icke sagt oss ett ord om hur man i Ryssland förfarit sedan 1921, och det har väl ändå ett visst intresse i detta sammanhang.

Jag ber om ursäkt, herr talman, men jag skall bara ännu någon minut uppehålla mig härvid. Vi måste ju ha rätt att försvara oss och hänvisa till förhållandena i Ryssland, i Balticum och i den erövrade delen av Polen. Herr Hagberg yttrade här, att »under varje betingelse» — så föllo orden — skulle det kommunistiska partiet vara demokratiskt. Jag frågar då: Varför får det inte finnas några andra politiska partier i Sovjet-Ryssland än det kommunistiska? Varför får man icke där sätta upp fria politiska listor? Varför fick man icke i Balticum 1940 rösta fritt? Där tillätos ju endast kommunistiska partiets eller av den kommunistiska regimen godkända listor att föreläggas folket. Först sedan vi få klarhet i dessa frågor och en tillfredsställande förklaring givits, först då kan möjligen det kommunistiska partiets representanter komma och predika demokratisk moral för oss. Men ännu så länge måste vi döma dem efter de gärningar, som deras meningsfränder — jag vill icke säga uppdragsgivare — och närstående i andra länder gjort sig skyldiga till.

Jag skulle kunna utveckla detta närmare, men jag anser det falla något utanför ämnet. Jag vill nöja mig med vad jag nu sagt och på det bestämdaste tillbakavisa kommunisternas anspråk på att i denna kammare uppträda som talesmän för demokratisk moral.

Herr Lindberg: Herr talman! Herr von Seth undrade, varför det dröjt så länge innan betänkandet kom fram på kamrarnas bord: det är dagtecknat den 27 april och har först nu kommit fram. Orsaken är kort och gott den, att man, sedan utlåtandet justerats, ansett sig böra vänta litet, tills den tid närmade sig, då lagen skulle upphöra. Därför har det fått ligga över denna tid.

Av herr von Seths anförande fick jag den uppfattningen, att han strängt taget talade om en helt annan lag än den upplösningslag, som för närvarande föreligger. Enligt denna lag är det fråga om att upplösa partier, som bedriva en för landet skadlig verksamhet. Men det herr von Seth talade om var sådana individer, vilka såsom enskilda uppträda på ett för landet skadligt sätt: sabotörer, spioner eller andra landsförrädare. Både sabotörer och spioner få väl anses ingå i begreppet landsförrädare. Det finns en annan lagstiftning, varmed man söker komma åt individen, om han begår sådana handlingar. Alldeles oavsett vad man har för uppfattning om både det nationalsocialistiska partiet och det kommunistiska partiet får man ändå icke utgå ifrån, att partierna tillkommit för att framskapa landsförrädare, sabotörer och spioner. Om exempelvis en sabotör eller spion uppträder och han tillhör ett visst parti, kan partiet som sådant ej lastas för detta, såvida icke partiet som sådant också uppträder i samma syfte. Kan man icke bevisa detta, kan man ej heller säga, att därför att en kommunist har blivit spion, det är något för kommunisterna betecknande, att de skola vara spioner, eller att om en nazist blivit sabotör, alla nazister måste vara sabotörer. Vi måste skilja på dessa saker. Denna lag riktar sig icke mot individen, utan mot partiet, medan åter vissa bestämmelser i strafflagen, vilka vi för övrigt för en tid sedan diskuterade, rikta sig mot individen som sådan.

Jag ber, herr talman, att också få nämna, att första kammaren med mycket stor majoritet tagit utskottets utlåtande. Det finns sålunda knappast anledning att vidare i princip diskutera denna lag.

Jag hemställer ännu en gång om bifall till utskottets förslag.

Motioner med förslag till lag angående upplösning av vissa sammanslutningar m. m. (Forts.)

Herr von Seth, som på begäran erhöll ordet för kort genmäle, anförde: Det är fullt riktigt, som herr Lindberg säger, att vi ha en lagstiftning mot sabotörer och landsförrädare och att det nu ej är fråga om detta. Jag citerade nämligen vad jag sagt 1939, och därför kommo dessa ord med. Nu är det fråga om upplösning av landsförrädiska partier, och att det är den saken, jag i mitt förra anförande avsett, torde inte råda något tvivel.

Härefter yttrade:

Herr Hagberg i Luleå: Herr talman! Vi sätta säkerligen talmannens och kammarens tålmod litet grand på prov, då vi i diskussionen fört in en del spörsmål, som åtminstone i viss mån kunna te sig såsom liggande vid sidan av den förevarande saken. Det kan emellertid inte undvikas att vid behandlingen av denna lagstiftning beröra till denna hörande principiella spörsmål, som spelat en mycket stor roll under detta krig. Jag ber därför om talmannens överseende om jag ändå söker taga upp de invändningar, som rests mot min framställning och mot den allmänna politik, som vi följt under kriget.

Jag vill börja med herr Håstad. Han sökte klara sitt parti ur det dilemma, som uppkommit genom att jag påvisat, att kanske flera i denna kammare än kommunisterna äro anhängare av revolution — om man klagör vad som är revolution. Nu säger han, att den omständigheten, att ett parti är anhängare av socialisering — som ju förutsätter en fullständigt revolutionär omvandling av vårt land — är intet skäl att betrakta detta parti som kriminellt eller landsförrädiskt på något sätt. Han kunde icke gärna säga något annat, eftersom han hävdade riktigheten av högerns samregerande med socialdemokratien. Alltså menade han, att vad som spelat roll för högern har egentligen varit, om vederbörande företrätt uppfattningen, att man med revolutionära medel skall söka förverkliga sina mål. Det är alltså ej revolutionen själv eller den revolutionära förändringen själv, som för högern ter sig anstötlig och lämplig att kriminalisera, utan det är de medel, som man eventuellt skulle använda för att nå ett syfte, som högern åtminstone principiellt och lagstiftningsmässigt icke har någonting att invända mot. Till detta vill jag bara säga, att vi ha naturligtvis ingenting emot, att de revolutionära förändringar, som vi önska och kämpa för, skola ske med fredliga medel, med de parlamentariska medel, som man velat tala om. Vi söka lägga vår politik på att driva socialdemokratien att i enlighet med sitt program, åtminstone sitt gamla program, använda de parlamentariska maktmedel den har till sitt förfogande för att genomföra de förändringar, som socialdemokratien själv sagt vara möjliga att genomföra på detta sätt. Vi ha icke under detta krig tillgripit någon sådan utomparlamentarisk kampåtgärd, som enligt högerns egen lagbeskrivning och tolkning av vad som är orimligt skulle drabbas av lagen.

Sedan säger han, att det andra skälet för kriminalisering enligt högerns mening varit, om vederbörande understött utländsk makt. Jag ansåg för min del att Sverige under 1939 och 1940, alltså under vinterkriget, förde en politik för att gagna utländsk makt, som var skadlig för Sverige. Om jag skulle anlägga samma betraktelsesätt på denna punkt som herr Håstad och enligt honom högern anlägger, skulle jag betrakta dem, som företrädde denna politik — vilken som bekant ledde till att Sverige var nästan utan tung krigsmateriel, när kriget flyttades över till Skandinaviska halvön — som landsskadliga partier.

Därefter sade han, att högern är ett demokratiskt parti. Jag vill icke för min del i denna punkt säga någonting annat än att i svensk politik har högern varit det parti, som konsekvent har bekämpat en utveckling i demokratisk

Motioner med förslag till lag angående upplösning av vissa sammanslutningar
m. m. (Forts.)

riktning. Det stora så kallade demokratiska genombrottet i vårt land, när den allmänna rösträtten genomfördes, var ju resultatet av en hård kamp, som den svenska arbetarklassen fick föra just med högern, vilken slog vakt om fåtalsväldet på det politiska området. Vill högern bli demokratisk är det bara bra, men då skall den icke försvara åtgärder, som påtagligen inte kunna vara demokratiska. En sådan lagstiftning som denna, som högern står nästan ensam som försvarare av, är icke demokratisk och står i strid med den förklaring han givit.

Sedan förklarade herr Håstad, att högern anser sig ha rätt att försvara sig. Jag tänkte: det är ett uttryck för den stora förändring som ägt rum. Högern har tidigare gått till attack mot kommunisterna, men nu placerar den sig genom herr Håstad i de stackars försvararnas position mot kommunisterna.

Vidare ställde han till mig en fråga, som skulle avse att bidra till att klara upp den rent principiella uppläggning av demokratiens problem, som jag gav. Han frågade med hänvisning till att jag talat om Ryssland och de säregna omständigheter som rått där: varför hade man icke i Balticum låtit de olika medborgarna rösta som de ville? Herr Håstad är statsrättsexpert och bör veta, att valordningen och indelningen i kretsar o. s. v. skiftar från land till land. England anses ju till och med vara demokratiens moderland. Men England har enmansvalkretsar och icke alls det proportionella valsysteem som vi ha i vårt eget land. Principiellt ligger det till på precis samma sätt i de baltiska staterna: det är också enmansvalkretsar. Nu menade han, att det förhållandet, att det här ställdes upp endast en lista i varje valkrets, berövade de medborgare, som voro motståndare till den då maktägande regimen, möjlighet att giva uttryck för sin uppfattning. Det var ju en konsekvens av den ordning, som gällde i de baltiska länderna, innan den röda armén marscherade in där. Det var ju på det sättet, att på dessa listor stod det representanter för — icke det fascistiska partiet, som likviderats — men däremot för borgerliga demokrater, och det fanns även många socialdemokrater upptagna. Jag erinrar regeringen om att den släppte en utlänning från ett svenskt förvaringsläger, en socialdemokrat och en mycket framträdande representant, vilken reste över till Balticum och nu sitter i den regering, som man nu tillsatt i Estland. För Lettland — jag kanske blandar ihop namnen litet — nämner jag ett namn, känt för de flesta socialdemokrater, Paletzki. Det är åtskilliga andra namn, såsom Kirchenstein, som är kända som borgerlig politiker och som blivit ledare för sitt land och den regering, som där skapades. Alltså vid valet i Balticum funnos på dessa listor företrädare för alla politiska uppfattningar utom den fascistiska. Det är obestritt, att det förhöll sig på det sättet. Men man begränsade själva valhandlingen för den enskilde medborgaren till ett enkelt ja eller nej för de kandidater som uppstälts, och det är känt att det stora flertalet röstade ja.

Till vad herr Vougt sade skulle jag först vilja notera, att han berövade det kommunistiska partiet dess hedervärda position som ytterlighetsparti. Det var kanske tanklöst av herr Vougt, ty det där uttrycket ytterlighetsparti har ändå varit en sådan där kliché, som man icke minst från socialdemokratiskt håll ansett mycket brukbar och slösat med, när det gällt att karakterisera kommunisterna. Men nu är det icke kommunisterna, som äro ytterlighetspartiet till vänster, utan socialdemokratien!

Han uttökade en artikel i Ny Dag om det amerikanska kommunistiska partiet — och naturligtvis gav han sig litet på vår politik och våra uttalanden under senare tid — på det sättet, att nu är det inte kommunisterna

Motioner med förslag till lag angående upplösning av vissa sammanslutningar m. m. (Forts.)

som stå till vänster i svensk politik, utan socialdemokratien. Jag hoppas, att han i sin propaganda hädanefter håller denna mycket betydelsefulla förändring i partiernas inbördes förhållande i minnet. Alltså: nu är det socialdemokratien, som är till vänster. Vi ha ramlat till höger om socialdemokratien: vi ha nämligen enligt herr Vougt accepterat klassarbetet, medan socialdemokratien aldrig — enligt herr Vougt — accepterat klassarbetet i den mening, som kommunisterna skulle ha accepterat detsamma.

Herr talman! Tillåt mig erinra om den amerikanske kommunistledaren Browder, som uttolkat Teheranperspektivet så, att England, Förenta staterna och Sovjetunionen kommit överens om att gemensamt besegra motståndaren och gemensamt trygga freden i generationer framåt. När han utgått därifrån har han samtidigt formulerat uppgiften för den amerikanska arbetarrörelsen. Han anser, att i Förenta staterna blir icke socialiseringen såsom en förändring av hela det politiska och ekonomiska systemet en aktuell efterkrigsfråga. Utifrån detta har han sedan formulerat en politik, som med ett känt ord kan sägas vara en folkfrontspolitik. Han har förordat samarbete mellan alla progressiva krafter från arbetarklassen till och med till arbetsgivarna — som han säger — mot alla reaktionära krafter, samarbete mellan dem, som inrymmas under namnet arbetare, och anhängare av borgerlig åskådning. Det är alltså en folkfrontspolitik, som han rekommenderat. Men folkfrontpolitiken är icke någonting okänt för kommunisterna. Vi ha rekommenderat den tidigare — det är icke heller okänt för herr Vougt, ty han har följt med den kommunistiska diskussionen. Han vet, att en folkfrontspolitik tidigare genomförts; redan 1934 började man i Frankrike. Jag vill erinra herr Vougt om, att folkfrontpolitiken innebar icke i Frankrike, Spanien och andra länder, att klasskampen likviderades. Den är uttryck för en skärpning av klasskampen. Därför menar jag, att herr Vougt fullständigt missuppfattat Browder, om han inbillar sig, att den rekommendation, som denne givit för den amerikanska kommunismen, innebär klassarbete i hans uppfattning och att nu likviderar man klasskampsföreställningen.

Till slut något om Sovjetunionen i detta sammanhang! Herr Vougt visade, att han icke förstätt vad jag sökte klarlägga i mitt första anförande, nämligen vad som är diktaturens och demokratiens begrepp. Han sade, att Hagberg hävdade den meningen, att man i Sovjetunionen infört diktaturen först styvt ett halvår efter oktoberrevolutionen, och sedan genomförde man förbud mot och kriminalisering av andra partier först efter tre år eller 1921. Nu ville han tolka det på det sättet, att det var beviset för att Sovjetunionen lämnat den marxistiska vägen, ty han sade, att vi tidigare hävdade, att Sovjetunionen genomfört den marxistiska principen. Herr Vougt! För att inga missförstånd skola bestå på denna punkt vill jag understryka, att med diktatur förstå vi en ekonomisk ordning, tryggad med vissa politiska tvångsmedel. När jag konstaterade, att detta skedde styvt ett halvt år efter revolutionen, konstaterade jag därmed, att den stora revolutionära förändring, som ägt rum på den ryska ekonomiens område, fullbordats först långt efter revolutionen. Alltså, jag vill med detta markera, att diktaturen har en ekonomisk förutsättning, och den strider icke mot demokratiens begrepp. Med andra ord: vi bruka i vårt land säga — det har man tidigare sagt från socialdemokratiskt håll, låt vara att man icke använt termen — att det råder en fåtalsdiktatur på det ekonomiska området. Bondeförbundet talade om storfinansens diktatur i 1936 års valrörelse. Även om man på socialdemokratiskt håll icke använt ordet diktatur i det avseendet har man menat, att det råder ett ekonomiskt fåtalsvälde i landet. Detta behaga vi kalla diktatur.

Motioner med förslag till lag angående upplösning av vissa sammanslutningar
m. m. (Forts.)

Med detta vill jag understryka, att vi lägga huvudvikten vid det sociala innehållet, att vi under alla förhållanden äro anhängare av demokrati och att vi eftersträva att utveckla och fullständiga demokratien.

Slutligen ett par ord till herr von Seth. Han är i och för sig ett bra bevis för vilken stor förändring som ägt rum, när han här bekänt sig till demokratien. Ty under detta krig har det enligt min mening icke funnits någon i denna riksdag som varit så ivrig att lägga ansiktet i hakkorsveck som herr von Seth. Jag betraktade honom i varje fall som en företrädare för fascismen, även om han föredrog att enrollera sig i högerpartiet. Men nu är han »demokratisk». Det är bara i demokratisk omsorg som han vill, att man i den svenska lagstiftningen skall ha kvar sådana här antidemokratiska relikter från den mörka krigstiden. Han menade, att efterkrigstiden kommer att yppa många faror. Det blir febertillstånd. Det kan därför vara nödvändigt att man har en dylik lagstiftning. Javisst, det kommer att ske mycket under efterkrigstiden. Men en sak — vi få väl se om jag blir sannspädd — kommer att ske efter detta krig: det kommer att bli lättare att räkna de europeiska regeringar, där det ej sitter kommunister, än att räkna dem, där det sitter kommunister. Det är i varje fall min tro. Det är följaktligen också icke min tro, att det blir aktuellt ens för herr von Seth att i Sveriges riksdag föra fram förslag, som avse att minska demokratien här i landet och suspendera den på vissa punkter. Även om jag icke anser honom omdömesgill i dessa frågor, tror jag att han har så pass mycket politisk självbevaringsdrift, att han aktar sig för att göra det.

Herr talman! Jag ber ännu en gång om ursäkt för att jag tagit upp sådana frågor som dessa. Men det är ett så högtidligt tillfälle, när vi få säga farväl åt denna lagstiftning, att man kunde behöva använda tillfället att byta några ord även med herr Vougt. Jag vill slutligen bara komplimentera honom för den uppriktiga tillfredsställelse, som jag tyckte att hans anförande genomandades över att denna lagstiftning tar slut.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **Bagge**: Herr talman! Jag vill bara meddela kammaren, att jag vid votering kommer att rösta för reservationen, som ger uttryck för den mening, som jag företrätt inom regeringen. Jag vill ha sagt detta, enär saken icke blivit föremål för något konseljbeslut och jag således icke haft tillfälle reservera mig till statsrådsprotokollet.

Herr von Seth erhöll på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Herr Hagbergs tillvitelse mot mig för nazistiska synpunkter visar, hur litet han försöker hålla sig till fakta. Egentligen är detta påstående så larvigt, att det faller på sin egen orimlighet. Jag vill endast hänvisa till det självklara, enkla faktum, att jag för tio år sedan, när vissa nazisttendenser sökte göra sig gällande inom Nationella förbundet, bildade högerns ungdomsrörelse, ungsvenskarna, för att motarbeta dessa tendenser.

Härpå yttrade:

Herr **Håstad**: Herr talman! Den utomordentliga säkerhet, som eljest brukar utmärka herr Hagberg, svek honom fullständigt, när han skulle ingå i svaromål på de frågor jag ställde. Jag vill bara konstatera, att han fortfarande icke svarat på den fråga, som gällde hur det förhåller sig med demokratien i Ryssland efter 1921. Beträffande Balticum förklarade herr Hagberg, att där varit fråga om majoritetsval o. s. v., o. s. v. Detta saknar all betydelse. Det

Motioner med förslag till lag angående upplösning av vissa sammanslutningar m. m. (Forts.)

är ett absolut obestridligt faktum, omvittnat inte minst av korrespondenter till demokratiska tidningar i bl. a. U. S. A., att det i Estland — för att blott hålla mig till detta land — sattes upp kandidater, som voro motståndare till det kommunistiska partiet. Men alla dessa kandidater fingo försvinna, och folket hade endast att rösta på de namn, som den kommunistiska regimen godtog. Om dessa listor upptogo även borgerliga, socialdemokrater och högermän, är fullkomligt likgiltigt. Det väsentliga är, att folk icke fick rösta på vem de ville och i enlighet med den demokratiska valordning, som fanns i Estland enligt 1938 års författning.

Herr Senander: Herr talman! Herr Skoglund sade nyss, att mitt anförande vore det bästa beviset för behovet av denna lag. Detta hans yttrande visar, att vi ha rätt i vår karakteristik av högerns sätt att se på denna lag. Högern betraktar den som ett påtryckningsmedel mot alla dem, vilkas uppfattning avviker från den, om jag så får uttrycka mig, officiella. Enligt högerns mening skall lagen användas mot oliktänkande överhuvud taget.

Herr von Seth värjde sig förtvivlat mot beskyllningen för att hysa vissa fascistiska sympatier. Jag vill icke yttra mig om huruvida herr von Seth givit så klara uttryck för dylika sympatier, att man med bestämdhet kan påstå, att beskyllningen är riktig. Jag vill bara framhålla, att det ännu aldrig inträffat här i riksdagen, att herr von Seth med någon speciell entusiasm riktat sig mot det nazistiska partiet. Däremot har han ideligen och så ofta ett tillfälle givits riktat sig mot kommunisterna och krävt förbud mot det kommunistiska partiet. Dessutom vet jag exempelvis, att herr von Seth varit och alltjämt är bestämd motståndare till tanken, att man skulle utnyttja denna undantagslag emot en så uppenbart nazistisk och tyskoriterad sammanslutning som nationella förbundet. Jag har ännu aldrig hört herr von Seth yttra något, som tytt på en önskan att utnyttja lagen mot denna av utländsk makt understödda rörelse, medan han däremot ständigt sökt få till stånd förbud mot det kommunistiska partiet.

Herr Vougt hade en lång utläggning för att bevisa, att kommunisterna nu till och med gått in för att samarbeta med borgarna. Såsom min kamrat Hilding Hagberg redan framhållit, har vår linje tidigare varit den, att man för vissa begränsade strävanden, om vilka det varit möjligt att samla folk från olika grupper och klasser, mycket väl kunde samarbeta för uppnående av begränsade mål. Det är emellertid en väsentlig skillnad mellan å ena sidan att intaga den sålunda nyss beskrivna ståndpunkten och å andra sidan att upphöja samarbetspolitiken till politisk princip, vilket socialdemokratien gjort i sin praxis under senare år. Det som betyder något är självfallet icke vilka man samarbetar med, utan vad man samarbetar för. Det är ingenting, som hindrar, att man samarbetar med ett borgerligt parti för att uppnå ett visst bestämt mål. Socialdemokratien har under krigsåren samarbetat med exempelvis högern för att skapa undantagslagar och genomföra en ekonomisk politik, som gjort de fattiga fattigare och de rika rikare. En sådan samarbetspolitik är ju icke fördömlig utan fördömlig. Det är skillnad på den politiken och en samarbetspolitik, som syftar till att föra utvecklingen framåt och gagna framförallt det arbetande folkets intressen.

Med skadeglädje i stämman sökte herr Vougt göra gällande, att vi komminister skulle hålla på att anpassa oss på ett sätt som strede emot våra egna principer. Herr Vougt borde minst av alla tala om anpassning. Jag har här ett par citat, som jag anser mig böra läsa upp. Dessa visa, att herr Vougt icke har någon som helst anledning att tala om »anpassning» och »anpass-

Motioner med förslag till lag angående upplösning av vissa sammanslutningar
m. m. (Forts.)

lingar». Herr Vougt skrev på sin tid: »Vi har ingen rätt att betvivla ärligheten i den tyska ambitionen att skapa ett bättre Europa.» Och i augusti 1941, innan ryssarna övergått till offensiv och drivit tyskarna på reträtt, skrev han: »Då det sägs, att Tyskland är förutbestämt att intaga en ledande ställning i ett enat Europa, är detta en sanning, som här i Norden icke bestrides av någon upplyst människa.» Vi äro icke och ha aldrig varit så »upplysta» som herr Vougt. Vi bestrida och ha alltid bestritt att Tyskland och hitlerismen skulle vara förutbestämda att intaga en ledande ställning i Europa.

Herr von Seth erhöll på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Med anledning av vad herr Senander anført vill jag för det första påpeka, att eftersom vi icke haft några nazister här i riksdagen, så har jag icke haft något tillfälle att här i kammaren uppträda mot dessa. För det andra vill jag framhålla det faktum, att vi aldrig på vårt håll motsatt oss, att ett parti, som blivit överbevisat om landsförrädisk verksamhet, skulle upplösas. För det tredje vill jag hänvisa till att den rörelse, vars märke jag bär, aldrig tvekat att gå i härnad mot förespråkarna för »nationella förbundet» eller andra nazistiskt orienterade sammanslutningar.

Herr Vougt, som jämväl på begäran erhöll ordet för kort genmäle, yttrade: Herr talman! Jag har ingen lust att munhuggas med herrar kommunister, och jag skulle icke brytt mig om att svara på herr Senanders anförande, om han icke kommit med ett par citat, som han förfalskat genom att plocka ut några ord ur sitt sammanhang. Om herr Senander granskar det sista av de citerade uttalandena, så skall han finna, att det i följande sats säges att detta samarbete måste äga rum mellan fria stater. Jag har fortfarande den uppfattningen, att Europa icke kan undvara ett lojalt samarbete från Tysklands sida. Jag har vidare uttryckligen sagt ifrån, att detta icke syftar på nazismens Tyskland utan på ett fritt Tyskland, som skulle samarbete med andra fria länder. Det är, herr talman, ganska upprörande, att en kammarledamot på detta sätt kommer med grovt förfalskade citat. Jag skall icke ingå i någon längre polemik mot vad herrar Senander och Hagberg yttrat. Herr Senander framhöll, att kommunisterna alltid varit med om att samarbeta med andra partier för vissa begränsade mål. Vad herr Browder i Amerika syftade på, var att vinna seger och att skapa en fred, som skulle äga bestånd i generationer. Det liknar nästan det Hitlerska tusenårsriket.

Jämväl herr Senander erhöll på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Med anledning av vad herr Vougt nyss anförde, vill jag framhålla, att Browder citerats för att visa, att det kommunistiska partiet vill samarbeta för vissa begränsade mål, nämligen för att vinna kriget och skapa en bestående fred. Det kallar jag begränsade mål. Det är därvid icke alls fråga om att genomföra någon alltomfattande omgestaltning av samhället. Herr Vougt vände sig indignerat mot de citat, som jag anförde, men nämnde därvid ingenting om det första citatet, som gällde, att vi ingen rätt hade att betvivla ärligheten i den tyska ambitionen att skapa ett fritt Europa. I det sammanhanget nämndes det ingenting om, att det förutsattes, att det icke vore Hitler som ledde Tysklands öden.

Herr von Seth yttrade, att om det presteras bevis för att en organisation, vilken det vara må, bedriver landsskadlig verksamhet, så vore han villig att medverka till att den upplöstes. Det är att märka, att herr von Seth aldrig någonsin presterat skymten av bevis för att kommunisterna bedrivit en lands-

Motioner med förslag till lag angående upplösning av vissa sammanslutningar m. m. (Forts.)

förrädisk verksamhet. Trots detta har han vid varje tillfälle krävt, att det kommunistiska partiet skulle förbjudas.

Herr **Vougt** erhöll på begäran ånyo ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Jag ber om ursäkt för att jag frestar herr talmannens och kammarens tålmod, men jag kan icke underlåta att med några ord bemöta, vad herr Senander nyss yttrade. Jag har inte nu, då replikerna komma så här tätt, kunnat taga fram den lilla skrift, i vilken jag redovisat vad jag skrivit under krigsåren. Jag har den icke i pulpeten, men jag tror, att jag har den i mitt skåp därute i korridoren. Jag skall emellertid vid tillfälle visa herr Senander den artikel det är fråga om. Den innehåller en kraftig polemik mot de tyska nyordningsanspråken, och där säges som ett medgivande åt den tyska diskussionspartnern, att man inte bör betvivla den tyska ambitionen att skapa ett bättre Europa. Herr Senander har på ett synnerligt grovt sätt sökt utlägga vad jag yttrat så att det fått en innebörd, rakt motsatt den verkliga.

Härefter anförde:

Herr **Hagberg** i Luleå: Till herr Håstads påpekande vill jag svara att jag i mitt första anförande talat om den ryska demokratin och att jag därför ansåge mig icke behöva ännu en gång besvara hans första fråga. Beträffande herr Håstads andra fråga, som rörde förhållandena i Balticum, framhöll jag nyss, att å den kandidatlista, som uppställts, upptagits representanter för alla politiska åsiktsriktningar. Jag kan ytterligare tillägga, att bland dem som blevo valda i de baltiska staterna voro kommunisterna en ganska ringa minoritet. Flertalet bestod alltså av människor med en annan politisk åskådning än kommunisternas. Mera behöver icke sägas i denna fråga.

Herr **Lundell**: Herr talman! Jag hade icke för avsikt att begära ordet i denna fråga men föranleddes att göra det, när jag hörde herr Vougt tala om vad mr Browder i Förenta staterna yttrat. I en artikel i Ny Dag, som också jag läste med stort intresse, lämnades en redogörelse för vad mr Browder yttrat om det kommunistiska partiets i Amerika handlingsprogram. Det förefaller, som om herr Vougt mer eller mindre tagit mr Browder på allvar. På mig gjorde artikeln icke precis samma intryck som på herr Vougt. Det kan väl icke vara herr Vougt alldeles obekant, att kommunisterna uppträda under rätt många olika förklädnader i olika länder. I Frankrike och Spanien har man haft folkfronten, i Förenta staterna uppträda kommunisterna nu på ett analogt sätt. I Kina förklara de sig kämpa för rent nationalistiska mål. På samma sätt som i Kina söka de att uppträda i Danmark och Norge.

Men i alla länder är det samma förhållande. Det är, om jag så får uttrycka mig, knappast fråga om något annat än camouflage och dimbildningar. Det visar icke, vad kommunisterna skulle företaga sig i olika länder, om de i större utsträckning finge inflytande i respektive regeringar. Herr Hagberg sade ju direkt till herr Vougt, att herr Vougt misstagit sig, om han trodde, att folkfrontspolitiken innebure ett likviderande av klasskampen. Det var nog en alldeles riktig anmärkning, som herr Hagberg här framförde.

Till herr Hagberg vill jag bara rikta en liten oskyldig fråga. Han sade, att efter kriget skulle det komma att bli lättare att räkna de regeringar, som icke hade kommunistiska ledamöter, än de, som hade kommunistiska ledamöter. Herr Hagberg tycks således kunna profetera och ha möjlighet att skåda in i framtiden. Jag vill då fråga herr Hagberg: komma de regeringar, som sålunda

Motioner med förslag till lag angående upplösning av vissa sammanslutningar
m. m. (Forts.)

skola få kommunistiskt inslag, att verka för sina respektive länders anslutning till det nya Nationernas förbund, som Sovjetunionen är avsett att utgöra.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och blev utskottets hemställan av kamraren bifallen.

§ 4.

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande, nr 19, över väckta motioner om vissa grundlagsändringar i syfte att effektivisera gällande beredskapslagstiftning angående statsfientliga sammanslutningar.

Motioner om vissa grundlagsändringar i syfte att effektivisera gällande beredskapslagstiftning angående statsfientliga sammanslutningar.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr Gardell: Herr talman! I denna fråga har bondeförbundet tillsammans med högern reserverat sig såväl år 1943 som år 1942. År 1943 hemställde vi, i reservation, att riksdagen med anledning av motionerna I: 291 och II: 419 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning och förslag till 1944 års riksdag om sådana grundlagsändringar, som erfordrades för att komplettera den nuvarande beredskapslagstiftningen angående statsfientliga sammanslutningar i syfte att göra denna lagstiftning effektiv. I år har högern i sin reservation begärt ett förslag och velat, att utskottet skulle utarbeta en sådan lag. Då denna lag är av en så vital och viktig betydelse, ha vi i bondeförbundet icke ansett oss kunna gå med på att utskottet skulle skriva en sådan lag, utan vi ha ansett, att lagen bör utarbetas av Kungl. Maj:t, och därför ha vi reserverat oss blankt. Jag har intet yrkande.

Herr Fast: Herr talman! Med hänvisning till att det gäller att komplettera en lagstiftning, som genom beslut av kamrarna avskaffats, och med hänvisning till vad utskottet anført, yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 5.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 152, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bestridande av kostnaderna för vissa oriktigt utbetalade familjebidrag m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 6.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 153, i anledning av väckt motion om fondering av statens av idrotten härflytande skatteintäkter.

Uti en inom andra kammaren av herr *Håstad m. fl.* väckt motion (II: 375) hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära skyndsamt utredning och förslag till nästkommande års riksdag om en fondering av statens intäkter på idrotten i form av nöjesskatt och helst även direkt beskattning, ur vilken fond understöd till idrottsföreningarnas och särskilt de mindre idrottsföreningarnas verksamhet årligen skulle beviljas.

Motion om fondering av statens av idrotten härflytande skatteintäkter.

Utskottet hemställde, att motionen II: 375 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Motion om fondering av statens av idrotten härflytande skatteintäkter.
(Forts.)

Reservation hade avgivits av herr *Holmström*, som ansett, att utskottet bort tillstyrka motionen II:375 och alltså hemställa,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om skyndsamt utredning och förslag till nästa års riksdag om en fondering av statens intäkter på idrotten i form av nöjesskatt och helst även direkt beskattning, ur vilken fond understöd till idrottsföreningarnas och särskilt de mindre idrottsföreningarnas verksamhet årligen skulle beviljas.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr **Håstad**: Herr talman! När man kommer med ett nytt uppslag i en motion är man knappast optimistisk nog att tro, att det skall leda till omedelbar påföljd och att riksdagen genast skall acceptera det. Men jag måste ändå säga att jag, hur små mina förväntningar än varit, knappast kunde tänka mig att utskottsutlåtandet skulle bli så kortfattat och — jag måste säga — så indolent som det blivit. Jag fäster inte minst avseende därvid, att utskottet inte remitterat frågan till de organisationer, som här skulle kunna tänkas vara intresserade, exempelvis Svenska gymnastik- och idrottsföreningarnas riksförbund och kanske till några stora idrottsföreningar; motionen har dock legat på statsutskottets bord så länge som ungefär fem månader. En viss utredning borde dock, tycker jag, ha underlättat ståndpunktstagandet för statsutskottet.

Jag konstaterar att utskottet varken gått in på själva utgångspunkten för denna motion eller de förslag till en lösning, som vi motionärer anvisat. Jag vill så kortfattat som möjligt ange dessa utgångspunkter. Ett faktum är att många idrottsföreningar — jag tänker framför allt på de små — bära upp hela den egentliga idrottsrörelsen. Visserligen håller det allmänna oftast idrottsplatser, sporthallar o. s. v., men dessas frekventering är helt och hållet beroende på idrottsföreningarnas verksamhet. Och denna verksamhet, som pågått i snart femtio år, är uteslutande ideell. Den bygges på oavlönat arbete, och det är väl få folkrörelser som i så hög grad kunnat leva på ett personligt, oegennyttigt intresse som just idrottsrörelsen. Överhuvud taget är hela vårt lands mycket förnämliga idrottsstandard ett resultat just av denna idrottsföreningarnas grundläggande verksamhet.

Men den allra största delen av våra idrottsföreningar äro fattiga, synnerligen fattiga. Man har beräknat att ungefär 5 000 av de 7 000 inregistrerade idrottsföreningarna verkligen kämpa med de allra största svårigheter av ekonomisk art, som i högsta grad måste inkräkta på deras möjligheter att fullfölja sina uppgifter. Följden har också blivit, att man undan för undan faktiskt tvingat många idrottsföreningar över på ett slags biverksamhet, som inte alls har med idrotten att göra och delvis kan komma i kollision med de intressen, som ligga till grund för ideellt fostrande idrottsrörelser, nämligen dessa basar och dansaftnar och dylikt och som nog i allmänhet, skulle jag tro, bereda ledarna för idrottsföreningarna mycket litet nöje. Tvärtom betrakta de detta som den kanske tyngsta och tråkigaste delen av sin uppgift.

Om man nu vill komma till rätta med dessa problem och hjälpa framför allt majoriteten av de små idrottsföreningarna till bättre arbetsmöjligheter, kan man naturligtvis tänka sig olika vägar. En vore, när vi få bättre ekonomiska tider, att statsanslag ställdes till förfogande för detta ändamål, att utdelas efter vissa principer, eller också att kommunerna skulle lämna dessa bidrag. Vi veta dock hur svårt det är att tänka sig, att våra finansiella resurser under den närmaste framtiden skola kunna medge några nämnvärda anvisningar

Motion om fondering av statens av idrotten härflytande skatteintäkter.

(Forts.)

för ändamålet. En annan väg är att ta något mera av tipsmedel till idrotten än som för närvarande sker. En viss del därav ingår nu i den vanliga budgeten, medan blott det övriga utdelas till idrotten och friluftslivet. Jag skulle emellertid tro — och statens fritidsnämnd, av vilken jag är ledamot, har kommit till den uppfattningen — att det under de närmaste åren kommer att uppstå ett så stort behov av idrottshallar, vandrarhem, frilufts- och semesteranläggningar etc., att tipsmedlen i allra högsta grad torde behöva tagas i anspråk för dessa viktiga ändamål. Detta leder mig till att man borde kunna undersöka en tredje utväg, nämligen huruvida inte den nöjesskatt, som man med större eller mindre moraliskt berättigande utkräver av idrotten, skulle kunna kanaliseras över till en fond, som sedan efter lämpliga fördelningsgrunder kunde få disponeras för idrottsrörelsens och framför allt de smärre idrottsföreningarnas syftemål.

Visserligen har jag inte i motionen, trots alla försök att vinna klarhet, kunnat prestera någon utredning om hur stor denna fond skulle kunna bli, men jag har på goda grunder kommit till den uppfattningen, att fonden skulle kunna uppgå till 1 500 000 kronor årligen, möjligen 2 miljoner, och detta kan ske rätt snart, när det internationella idrottsungänget på nytt upptages. Det skulle i varje fall bli några hundra kronor, som genomsnittligt skulle kunna utdelas till varje idrottsförening. Att det skulle finnas särskilda skäl för denna återbäring, ligger i sakens natur, såsom jag närmare utvecklat i motionen. De medel, staten får in i form av nöjesskatt på idrottstävlingar, äro nämligen till största delen sådana, som inte tagas ut av den arrangerande idrottsföreningens medlemmar utan av idrottsintresserade eller idrottsmän i andra föreningar.

För att ta ett exempel: när den stora matchen mellan A. I. K. och Malmö F. F. gick i söndags inför 36 000 åskådare på Råsundastadion, var troligen inte ens en hundradel av dessa människor medlemmar av A. I. K. De övriga voro sannolikt medlemmar av andra idrottsföreningar här i Stockholm och dess omedelbara närhet. Den statliga anparten av nöjesskattemedel vid detta tillfälle torde uppgå till omkring 6 000 kronor, kanske ännu mer. Jag talar nu inte om den kommunala anparten, som är lika stor. Detta är ganska stora pengar, sett ur de små idrottsföreningarnas synpunkt. Även om vårt förslag inte kan innebära någon fullständig lösning av utjämningsfrågan, finner jag dock, att det skulle ha kunnat lämna ett väsentligt bidrag och föra ganska långt på vägen.

Nu påpekar man från statsutskottet, att det finns så många andra behjärtansvärda syften och institutioner, vilka med samma rätt som idrottsrörelsen skulle kunna göra anspråk på att få bidrag ur nöjesskatten. Först får jag då säga, att principen om en återbäring finns fastslagen när det gäller Operan och Dramatiska teatern i en särskild statlig förordning, enligt vilken nöjesskattemedel inkasserade från dessa institutioner skola gå till ändamål som ha dessa institutioners bästa i sikte. Vidare ha vi i nöjesskatteförordningens 11 § en bestämmelse som säger, att om nöjestillsättning uteslutande äger rum för välgörande eller allmännyttigt ändamål, kan, därest kommunen tillstyrkt det, länsstyrelsen »medgiva befrielse från nöjeskatten eller skattebeloppets användande för det ändamål, till vars främjande tillställningen anordnats». Där är alltså själva principen fastslagen.

Jag erkänner emellertid, att det kan vara litet snävt att begränsa sig uteslutande till idrotten. Med idrotten kunna vi otvivelaktigt jämställa teatrar, konserter och vissa soaréer. Men om man går längre, kommer man dels till bio-

Motion om fondering av statens av idrotten härflytande skatteintäkter.

(Forts.)

grafer, där det enskilda förvärvsintresset i hög grad dominerar, och dels till danstillställningar, marknader och tivolin o. s. v., som också många gånger kunna användas för allmännyttiga ändamål men där i alla fall nöjesmomentet är väsentligt framträdande, liksom också i vissa fall lyxmomentet. Om någon sin en nöjesskatt skulle upptagas för det allmänna, borde det ske i sådana fall.

För min del finner jag det således inte alls ur vägen att tänka sig en viss utvidgning av motionens tankegång. Jag tror inte heller, att detta skulle ha så stora statsfinansiella konsekvenser, som tydligen förutsatts från statsutskottets sida. Den statliga delen av nöjesskatten är i årets budget upptagen till 17 miljoner kronor. Om idrottsmedlens anpart representerar 1 à 2 miljoner kronor och kanske ytterligare högst en miljon härröra från teatrar, konserter och soaréer, skulle den stora resten vara medel från biografier och från förordningens tredje nöjesklass — jag vill inte därmed alltid säga tredje klassens nöjestillställningar.

När frågan nu faller har jag likväl för avsikt — om jag skulle komma tillbaka till riksdagen nästa period — att såvitt möjligt på nytt ta upp saken. Jag tycker att den förtjänar det. Jag är då för min del beredd att något utvidga ramen för förslaget utan att man därmed bryter sönder det nöjesskattesystem som för närvarande tillämpas, så länge detta är erforderligt ur statsfinansiella synpunkter.

Jag vill, herr talman, även hänvisa till att tanken att vissa statsmedel böra kunna gå via budgeten till motsvarande ändamål inte alls är ny — vi ha bl. a. bilskattemedel och totalisatormedel. Om man skulle göra en utvidgning av nöjesskattemedlen härvidlag till att omfatta även teater och konserter m. m. vore alltså enligt min mening ingenting att säga därom. Snarast vore det riktigt att man gjorde institutioner, som få mottaga statshjälp, i viss mån så att säga självförsörjande. Särskilt när det gäller idrotten skulle man på detta sätt kunna få en viss ram för vad som idrottsföreningarna skulle kunna få via statsbudgeten.

Man har nu från statsutskottets sida som vanligt åberopat konsekvenserna i allmänhet. Jag tycker att konsekvensträldomen ibland går för långt i detta hus. I varje fall måste jag finna, att om man verkligen strävar efter att i fråga om nöjesskattemedlens disposition göra en förnuftig och riktig kategoriklyvning, detta bör kunna ske utan att några orimliga eller svårberäknliga konsekvenser skola uppstå.

Till sist, herr talman, vill jag bara bekänna, att jag verkligen inte känner till hur idrottsorganisationerna ställa sig till detta uppslag. Däremot har jag i massor av artiklar i pressen av olika politisk kulör sett, att det funnits ett mycket stort intresse för en anordning liknande den av oss föreslagna. Jag skulle just därför ha tyckt det vara av intresse för statsutskottet att hänvända sig till idrottsorganisationerna för att utröna deras opinion. Det är möjligt att den inte i alla punkter konvergerar med idrottsföreningarnas, utan att en viss naturlig intressemotsättning finns. Jag vill dock tillägga att Riksidrottsförbundets arbetsutskotts ordförande, Bo Ekelund, i ett uttalande i Nya Dagligt Allehanda uttalat en viss anslutning till motionens tankegång. Och han får anses vara i högsta grad representativ för idrottsrörelsen.

Herr talman! Jag har inte ansett mig kunna underlåta att utveckla alla dessa synpunkter, med tanke på det intresse som idrottsrörelsens beskattningsproblem måste röna under dess ekonomiska svårigheter. Jag beklagar att statsutskottet genom sitt utlåtande inte för frågan framåt, men jag är som sagt beredd, om jag kommer tillbaka till riksdagen, att utvidga ramen för förslaget och försöka arbeta vidare för detta utjämningsssystem, som jag tror skall visa

Motion om fondering av statens av idrotten härflytande skatteintäkter.

(Forts.)

sig genomförbart. För dagen vill jag ändock ställa ett yrkande om bifall till reservationen, vilket i realiteten är detsamma som till motionen.

I detta anförande, varunder herr andre vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, instämde herrar *Birke* och *Hagård*.

Herr Törnkvist: Herr talman! Herr Håstad har här framburit en hel del synpunkter i denna fråga, men jag skall inte ingå på dem alla. Om han skulle fortsätta med att motionera om denna sak på samma linje, hoppas jag att talmanskonferensen hänvisar motionen till bevillningsutskottet. Vi ha haft våra dubier om vi överhuvud taget skulle behandla motionen hos oss i statsutskottet, ty det är ju inte fråga om ett anslag som begäres, utan om ett initiativ för att minska statens inkomster. Och då det är frågan om slikt bör det utskott som vidtar sådana åtgärder vara säker på antingen att statens återstående inkomster förslå eller att ersättning skaffas för dem som förloras. Det är en uppgift som inte statsutskottet har vant sig vid, utan utskottet har allenast att svara för utgifterna under de till statsutskottet hänvisade huvudtitlarna.

När frågan låg till på det sättet var avslagslinjen från statsutskottets sida närmast till hands. Om man skulle ha följt motionärens tankegångar, hade man nödgats vidga ramen för förslaget så att allt föreningsliv tillerkänts samma förmån. Det är enligt vårt sätt att se omöjligt att tänka sig att allenast idrottsföreningarna skulle få dessa förmåner, som motionärerna önska genomförda, utan att samtidigt någon hänsyn toges till allt annat föreningsliv, som uppenbarligen i de flesta fall har lika stora svårigheter att brottas med som idrottsföreningarna. För övrigt kan det växla även för deras vidkommande. Det finns idrottsföreningar, som ha goda administrationsmöjligheter, och det finns de som ha dåliga, och detsamma är förhållandet inom föreningslivet i övrigt.

Det är från dessa utgångspunkter även svårt att tänka sig någon form för remiss av denna motion. Jag utgår ifrån att, om utskottet hade remitterat motionen till statskontoret eller någon annan statlig myndighet, svaret hade blivit avstyrkande. Hade den däremot remitterats till idrottens organisationer, hade vi kunnat förutsätta att få ett tillstyrkande svar.

Idrottsrörelsen har emellertid haft tillfälle att göra sin stämma hörd rörande motionen. Jag blev en dag, då denna fråga var föremål för behandling inom utskottet, uppringd av en person, som meddelade att en ledande och ganska känd idrottsman, vars namn jag inte här har anledning att nämna, skulle sätta sig i förbindelse med mig. Han lät emellertid icke höra av sig, och det blev inte fråga om något resonemang eller någon uppvaktning från det hållet. Att det skulle förelegat anledning att sända ut denna motion på remiss kan jag sålunda för min del icke förstå.

Orsaken till att denna motion inte redovisas till kammaren förrän nu bör ju vara uppenbar för var och en som är på det klara med att statsutskottet har annat att syssla med än motioner. Statsutskottet har ju under hela riksdagen levererat arbetsmaterial till kamrarna i en ständig ström. Jag kan för övrigt inte finna, att det faktum, att motionen redovisas i slutet av riksdagen, kan medföra någon olägenhet ens ur motionärens synpunkt.

Jag vill inte direkt ge motionären några råd för framtiden, men jag vill dock som sagt uttala den förhoppningen, att om denna motion eller någon liknande framställning kommer igen vid en kommande riksdag, den då icke kommer att hänvisas till statsutskottet, där den i egentlig mening icke hör hemma, utan att något annat utskott må få brottas med densamma.

Motion om fondering av statens av idrotten härflytande skatteintäkter.
(Forts.)

Idrottsrörelsen är som vi veta av riksdagen väl omhuldad. Det är väl därför inte omöjligt att tänka sig, att man skulle kunna betrakta idrottsrörelsen som en helhet, så att idrottsföreningarnas administrationskostnader och ekonomiska bekymmer även toges om hand av den större organisationen, alltså idrottens centrala ledning. Därigenom skulle de väldiga anslag, som enligt riksdagens beslut utgå till idrottsrörelsen, kunna disponeras något annorlunda än vad nu sker, så att även andra intressen inom idrottsrörelsen kunde tillgodoses. Det är onekligen riktigt, att en idrottsförening bör bestrida sina administrationskostnader med egna inkomster, men då idrottens centralorganisation har omfattande medel att administrera, bör det inte vara omöjligt att finna en form att ställa pengar till förfogande för underlättande av idrottsföreningarnas verksamhet. Jag vill emellertid inte rekommendera en sådan hjälpform, att den skulle förslöa föreningarna i deras dagliga verksamhet. Men nog skall det väl finnas någon annan väg att vandra än att tillämpa detta rent konfiskatoriska förfarande, som innebär att en skatt, som en gång införts, icke skall gå till staten, utan tagas i anspråk för andra ändamål och att anslag skall beviljas i annan ordning än genom direkt beslut av riksdagen. En sådan åtgärd är ju strängt taget rent konfiskatorisk, då man genom denna fond helt enkelt lägger beslag på skatten. Staten får på så sätt ingen nytta av skatten och får inte tillfälle att portionera ut den för de ändamål, som statsverksamheten skall tillgodose. Jag kan för min del inte finna att denna metod är riktig.

Denna motion är så vitt jag kan finna inte något uttryck för något nytt uppslag. Motionären själv hänvisade till att den i motionen anvisade vägen hade godkänts och tillämpats av såväl kommunala som statliga myndigheter. Det ligger emellertid så vitt jag kan se ingenting i det förslag, som i motionen framföres. Det är föga hållbart. I stället för att tillämpa de däri rekommenderade metoderna vore det bättre att avstå från att upptaga nöjesskatt och låta föreningarna själva få behålla de intjänta medlen.

Herr talman! Med denna kommentar till det föreliggande utskottsutlåtandet ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Håstad**: Herr talman! Herr Törnkvist sade, att det riktiga vore, att man i nöjesskatteförordningen angäve vilka föreningar som skulle vara befriade från att erlägga nöjesskatt. Jag anser inte att detta är det riktiga förfaringsättet, och jag har heller inte föreslagit detta beträffande idrottsföreningarna. Mitt förslag går i stället ut på, att den nöjesskatt, som inflyter vid amatöriddrottstävlingar — alltså sådana tävlingar, som falla under rubriken 2 B i nöjesskatteförordningen — skall behandlas på ett visst sätt. Och den skall gå till staten alldeles oberoende av vilka arrangörerna äro. Jag anser likaså, att man skall förfara på samma sätt beträffande exempelvis nöjesskatten från teatrar och konserter. Skall man befria vissa föreningar från att erlägga nöjesskatt, blir detta nämligen en oerhört svår fråga att lösa. Då måste man få till stånd ett diskretionärt avgörande och hänskjuta saken till länsstyrelsens prövning. Denna har för övrigt redan nu i 11 § i nöjesskatteförordningen en viss möjlighet att låta den statliga delen av nöjesskatten gå tillbaka till föreningarna, även om detta naturligtvis förekommer i mycket liten utsträckning.

Det föreföll även som om herr Törnkvist ansåg, att det vore bättre att inte alls ta upp nöjesskatt på idrottstävlingar än att disponera dessa medel på sätt som jag i min motion rekommenderat. Gentemot detta vill jag anföra, att de små idrottsföreningarna i regel inte ha någon vinst av att nöjesskatt inte upptas

Motion om fondering av statens av idrotten härflytande skatteintäkter.
(Forts.)

på idrottstävlingar, för så vitt de inte få del av dessa medel. Genom att man på det sätt vi föreslagit kanaliserar nöjesskatteintäkterna från de stora idrotts-evenemangen till de små idrottsföreningarna kan man nyttiggöra dessa pengar till förmån för dessa små föreningar, vilkas medlemmar faktiskt till största delen erlagga dem. Detta är ju själva melodien i motionens uppslag.

Om staten anser sig ha medel att betala idrottens administrationskostnader kan jag givetvis, med den uppfattning jag har om idrottsrörelsens oerhörd stora betydelse, vara med om att lämna anslag i detta syfte. Jag är emellertid förvissad om att inte minst tipsmedlen komma att bli disponerade för att tillgodose andra trängande behov inom idrotts- och friluftslivet, varför man åtminstone därifrån inte kan tänka sig att få några större belopp.

I övrigt vill jag helt och hållet ansluta mig till de synpunkter, som herr Törnkvist anförde i slutet av sitt anförande, nämligen att man naturligtvis aldrig skall ställa så stora anslag till idrottens förfogande, att idrottsföreningarnas egen drift till självverksamhet förslappas och att de kringskäras i den frihet de böra ha vid drivandet av sin verksamhet. På den punkten delar jag fullt herr Törnkvists uppfattning. Idrotten måste drivas av oegennyttiga och ideella motiv, och den måste leva på föreningsmedlemmarnas och styrelsemedlemmarnas entusiasm. Men det finns naturligtvis en gräns härvidlag, och jag tror för min del att vi löpa allvarlig fara att snart nå och överskrida denna gräns.

Herr Olsson i Gävle: Herr talman! Jag har med stort intresse lyssnat till meningsutbytet mellan herr Håstad och statsutskottets vice ordförande. Jag hade inte haft för avsikt att deltaga i denna debatt, och jag hade inte begärt ordet, om inte motionären hade hotat med att komma tillbaka ett annat år med sitt förslag. Jag skulle i så fall vilja hemställa till honom att ta under förnyad prövning, huruvida de vägar han anvisar i denna motion överhuvud taget äro framkomliga. Jag syftar därvid särskilt på den av honom rekommenderade metoden, som även anbefalles i reservationen, att den del av den direkta beskattning, som de olika idrottsklubbarna erlagga, skulle skiljas ut från de övriga skatterna och föras till en särskild fond, som skulle disponeras för vissa givna ändamål. Det är min bestämda mening att den vägen icke är framkomlig, ty det skulle ju betyda, att man när det gäller även den direkta skatten gjorde en särskild budget inom budgeten.

Frågan om idrottsföreningarnas allmänna beskattning är ju inte ny. Den har prövats av riksdagen många gånger, och man har därvid kommit till det resultatet, att det inte förelegat någon anledning att befria dem från denna direkta beskattning. Man har i detta fall som i många andra hänvisat till att om man på ett eller annat sätt skulle betala tillbaka influtna skattemedel, så bör det gå över den allmänna budgeten i form av ett direkt anslag t. ex. till det ändamål, som det här är fråga om. Jag skulle vilja rekommendera motionären att ta under särskild prövning, huruvida icke denna väg kan vara framkomlig i det här fallet.

Hela ständpunktstagandet i denna fråga är naturligtvis beroende av den allmänna inställning man har till idrottens medelsbehov, alltså huruvida man anser, att de anslag idrottsrörelsen får genom tipsmedel äro tillräckliga eller om det är nödvändigt att fylla på dem genom anslag i annan form.

Härmed var överläggningen slutad. Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid utlåntandet fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 7.

Föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 154, i anledning av väckt motion angående majoren A. Gerhardssons löneklassplacering;

nr 155, i anledning av väckt motion angående förbättrade löneförmåner för extra ordinarie kontorsskrivaren C. H. Svensson;

nr 156, i anledning av väckt motion om befrielse för vissa militära befattningshavare från skyldigheten att återbetala av dem obehörigen uppburna barn tillägg;

nr 157, i anledning av väckt motion om viss ändring i freds familjebidragsförordningen;

nr 158, i anledning av väckta motioner om befrielse för fanjunkaren A. W. Lilienberg från viss återbetalningsskyldighet; och

nr 159, i anledning av väckta motioner angående vissa extra ordinarie befattningshavares vid försvarsväsendet rätt till personliga lönetillägg m. m.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 8.

*Åtgärder i
anledning av
förgiftnings-
faran vid
gengasdrift.*

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 160, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder i anledning av förgiftningsfaran vid gengasdrift jämte i ämnet väckt motion.

I propositionen nr 256 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för den 14 april 1944, föreslagit riksdagen att dels godkänna av departementschefen förordade grunder för bidrag till avlöning åt läkare vid undersöknings- och behandlingsstationer för gengasskadade, att tillämpas tills vidare från och med den 1 juli 1944, dels ock till Åtgärder i anledning av förgiftningsfaran vid gengasdrift för budgetåret 1944/45 anvisa ett förslagsanslag av 150 000 kronor.

I samband med Kungl. Maj:ts förslag hade utskottet till behandling förehåft en inom andra kammaren av herrar *Persson* i Stockholm och *Hagberg* i Luleå väckt motion (II: 376) vari föreslagits bland annat, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa, att Kungl. Maj:t skyndsamt måtte låta utreda frågan om ett centralt utbildnings- och forskningsinstitut för yrkessjukdomar och i anslutning därtill upprättandet av en centralklinik för yrkessjukdomar.

Utskottet hemställde

I. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag

a) godkänna de grunder för bidrag till avlöning åt läkare vid undersöknings- och behandlingsstationer för gengasskadade, som förordats i statsrådsprotokollet över socialärenden för den 14 april 1944, att tillämpas tills vidare från och med den 1 juli 1944,

b) till Åtgärder i anledning av förgiftningsfaran vid gengasdrift för budgetåret 1944/45 under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 150 000 kronor;

II. att motionen II: 376 måtte anses besvarad genom vad utskottet anfört.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **Persson** i Stockholm: Herr talman! Gengasförgiftning har under den korta tidsperioden av tre till fyra år blivit vår mest utbredda yrkessjukdom. 250 000 människor utsätts dagligen i sitt arbete för risken att bli gengasförgiftade. Hur pass svåra följder denna sjukdom kan få för dem som drabbas

Åtgärder i anledning av förgiftningsfaran vid gengasdrift. (Forts.)

av densamma i dess kroniska form är ännu inte till fullo klarlagt, men de få medicinska experter, som specialiserat sig på arbetet för bekämpande av gengasfaran, anse gengasen utgöra ett ytterst allvarligt hot mot folkhälsan. Man har egentligen ännu inte kunnat påvisa några fall, där en kroniskt gengasförgiftad person, hos vilken balanssinnet allvarligt blivit skadat, kunnat helt återställas till hälsan. Det finnes exempel på att gengasförgiftad varit sjuk i två till tre år utan att någon förbättring förmärkts.

Under sådana förhållanden är det att hälsa med tillfredsställelse, att de förslag vi framfört i vår motion nu av riksdagen komma att bli godkända i så pass stor utsträckning som sker, därest Kungl. Maj:ts proposition i frågan blir bifallen. Detta innebär att gengasstationer kunna bli inrättade i varje sjukvårdsområde, det medför ökade möjligheter för tillsyn av arbetsplatser med stationär gengasdrift genom läkares försorg och förbättrade möjligheter till utbildning av läkare för att göra dem dugliga i sitt arbete för gengasfarens bekämpande.

Detta till trots kan jag inte acceptera statsutskottets konstaterande av att allt väsentligt i vår motion, som väcktes före avlämnandet av Kungl. Maj:ts proposition, blir tillgodosett genom bifall till denna. Till de mest väsentliga åtgärderna på detta område hör nämligen bl. a. att på ett effektivare sätt än vad som nu är fallet bringa gengasförgiftningens offer ekonomiskt stöd, när de avstängas från sitt arbete. Denna fråga är nu alldeles särskilt aktuell i samband med att man i trafiksäkerhetens intresse planerar att dra in körkortet för gengasförgiftade. I sammanhang med detta har även medicinalstyrelsen nu uttalat, att ersättningsfrågorna borde ordnas på ett fullgott sätt. Detta uttalande har medicinalstyrelsen gjort efter det att riksdagen i år behandlat den del av vår motion, som innebär förslag om en bättre lösning vad det gäller det ekonomiska stödet till de gengasförgiftade. Det bör ju inte få bli så, att den, som offrat hälsan genom sitt arbete i transportväsendets viktiga tjänst i folkförsörjningens intresse, icke får sig tillförsäkrad godtagbar ekonomisk hjälp under sjukdomen. Denna sida av gengasproblemet räkna vi som ett mycket väsentligt problem, vilket icke blir löst genom nu föreliggande regeringsförslag.

Vi ha vidare föreslagit inrättande av ett centralt utbildnings- och forskningsinstitut för yrkessjukdomar och i anslutning till detta anordnande av en centralklinik för dylika sjukdomar. Det sorgligt senfärdiga tempo, i vilket åtgärderna mot gengasfaran utvecklats sig, utgör tillräcklig motivering för detta förslag, vilket utskottet i sitt yttrande inte berört. Det verkar som om man redan vore inne i riksdagens slutspurt och därvid började använda sig av sådana metoder, att man inte bryr sig om att till sakprövning upptaga framställda förslag. Utskottet omnämner som sagt inte detta vårt förslag med ett enda ord, utan säger endast, att det inte är berett att tillmötesgå andra förslag än dem som upptagas i Kungl. Maj:ts proposition.

Vi ha här i landet en institution, som heter Statens institut för folkhälsan. Denna institution borde ju av namnet att döma kunna fylla en sådan uppgift, som vi avse i vårt förslag. Så är emellertid inte fallet. Detta institut har hittills sysslat mest med analyser av korv och levererat lärda utläggningar om hur lätt man kan avvara sådana matvaror som ägg, som enligt hälsovårdsinstitutets uttalande, inte har det minsta näringsvärde. I fråga om kampen mot gengasfaran har detta märkliga hälsoinstitut hittills mest utmärkt sig genom att utgöra ett hinder för de krafter, som velat forcera genomförandet av åtgärder mot densamma. Det är väl detta förhållande, som gjort att chefen för socialdepartementet nu föreslår, att en självständigare ställning i fortsättningen skall beredas gengasrådet. Jag antager att han där-

Åtgärder i anledning av förgiftningsfaran vid gengasdrift. (Forts.)
med syftar till att gengasrådet skall slippa hälsovårdsinstitutets förmynderskap. Det är ett förslag som hedrar såväl socialministern som gengasrådet. Förslaget motiverar emellertid samtidigt en namnförändring av det institut, som hittills burit det anspråksfulla namnet Statens institut för folkhälsan.

Vi sakna i vårt land möjligheter för blivande läkare att utbilda sig inom speciliteten yrkessjukdomar. Den existerar inte vid våra utbildningsanstalter. Det är en specialitet som måste nyskapas och som kräver klinisk skolning. Jag beklagar ännu en gång, att statsutskottet gått förbi vårt förslag i det stycket, trots att den under årtal sorgligt försummade och försenade lösningen av gengasfrågan så otvetydigt bevisat nödvändigheten av en sådan beredskap, som ett permanent centralt utbildnings- och forskningsinstitut med centralklinik för behandling av yrkessjukdomar skulle utgöra i kampen mot dessa sjukdomar. Gengasfaran och dess plötsliga uppkomst utgör ett exempel på hur den tekniska utvecklingen kan medföra, att man rätt vad det är kan stå fullkomligt oförberedd inför nya yrkessjukdomar.

Utskottet anför, att man nu för landet i övrigt skall bereda liknande undersöknings- och behandlingsmöjligheter som de, vilka nu stå till buds vid gengaskliniken i Stockholm. Jag måste säga, att detta var en olycklig formulering. Det låter sannerligen inte löftesrikt för landet i dess helhet att man uttrycker sig på det sättet. Gengaskliniken i Stockholm befinner sig, även efter de personalförstärkningar som redovisas i handlingarna, under all kritik. Ett bifall till Kungl. Maj:ts proposition skulle konservera förhållandena vad det gäller vårdmöjligheterna i Stockholm vid den nivå, på vilken de befinna sig just i dag.

Min kritik riktar sig inte mot de vid gengaskliniken anställda läkarna och deras arbete. Jag finner deras prestationer sannerligen vara beundransvärda. Den riktar sig mot andra förhållanden. Jag kan nämna, att denna klinik, som hittills under snart fyra års tid haft att betjäna hela landet, är inrymd i och utgör en del av en medicinsk avdelning på Sabbatsberg. Allt intill den 15 mars — icke den 1 mars som det står i handlingarna — svarade en, säger en, läkare för arbetet, såväl vad det gällde de polikliniska besöken som skötseln av de tio patienterna på vårdavdelningen. Under tiden från den 15 april 1941 till den 31 mars i år avverkade denna enda läkare 15 440 undersökningar av gengasförgiftade, och detta utan tillgång till någon polikliniskköterska. Det är ju fullkomligt fantastiskt, att man kunnat låta förhållandena befinna sig i detta skick när det gäller en sådan sak som gengasförgiftningsfaran. Kanske man ansåg skötersketjänst överflödigt, när den läkare, som utfört denna oerhörda arbetsprestation, själv är kvinna? Först den 15 mars i år anställdes en polikliniskköterska, samtidigt som ytterligare en läkare trädde i tjänst. De otoneurologiska undersökningarna utföras av en underläkare vid ögon- och öronavdelningen. Mottagningar och undersökningar ske i brist på utrymmen i — en källarlokal, där läkaren har att utföra sitt arbete. Så ter sig alltså den institution, som hittills varit mönstret för vad man gjort på gengasfarans område här i landet.

De otoneurologiska undersökningarna äro mycket viktiga, ty det är vid dem, som de specialprov utföras, som äro erforderliga för att utrona förgiftningens inverkan på balanssinnet, och dessa prov äro i sin tur erforderliga för att man skall kunna taga ställning till frågan, huruvida vederbörande skall få inneha körkort. Hundratals sådana undersökningar måste utföras varje månad, och antalet ökas nu kraftigt för varje dag, då så många människors försörjningsmöjligheter hotas genom att man överväger indragning av körkorten för dem som blivit gengasförgiftade. Därför är läkarens arbetsschema fulltecknat veckor i förväg. Varje undersökning tager en à två timmar i anspråk, och endast fem å

Åtgärder i anledning av förgiftningsfaran vid gengasdrift. (Forts.)

sex undersökningar kunna utföras per dag. Under tiden få de som äro i behov av dessa undersökningar vänta i veckotal. Också gengaskliniken i övrigt är överhopad med arbete. Vidtagna personalförstärkningar äro långt ifrån till fyllest. De gengasförgiftade få vänta i veckor på att bli mottagna för undersökning överhuvud taget, ej blott när det gäller de otoneurologiska undersökningarna. Kliniken måste avvisa mer än hälften av dem som önska bli undersökta. De flesta av dessa äro unga människor, vars framtida hälsa allvarligt äventyras. Icke ens de som remitterats av läkare till kliniken kunna mottagas. Och ändå är denna klinik den enda, som har tillräckliga resurser och sakkunskap för att kunna avgöra exempelvis huruvida organiska sjukdomar, med vilka en del förgiftade äro behäftade, äro en följd av förgiftningen eller ej, vilket är utslagsgivande för om vederbörande skall få någon ersättning från riksförsäkringsanstalten. Enbart vid ett företag i Stockholm, vid Aktiebolaget Stockholms spårvägar, har kronisk förgiftning nu konstaterats i 32 fall. Därtill komma så de otaliga akuta fallen. Det är rätt betecknande, att två fackföreningar, som omsluta denna personal, i dagarna uppvaktat de kommunala myndigheterna och krävt en sådan utvidgning av gengasklinikens resurser, att de oefterrättliga förhållanden, som hittills rätt, skola kunna upphöra. Transportarbetarnas fackförening har fattat samma beslut.

Ändras nu dessa förhållanden genom att riksdagen antager det föreliggande förslaget till åtgärder? Nej, icke i annan mån än att den obetydliga del av klientelet vid gengaskliniken i Stockholm, som utgöres av personer skrivna i landsorten, i framtiden kommer att avlastas från kliniken, allt eftersom man hinner inrätta nya gengasstationer ute i landet.

Nu kan man säga, att ingenting hindrat de kommunala myndigheterna exempelvis i Stockholm att redan tidigare ha utvidgat verksamheten på gengaskliniken för det egna behovets vidkommande. Men detta har icke skett, och när det icke skett i Stockholm, trots det påtagliga behovet här, hur skall det då bli ute i landet, där man i långt större utsträckning än i huvudstaden icke inser gengasriskernas omfattning? Icke komma sjukvårdsinrättningarnas huvudmän, landstingen, att utan tvång handla med nödig skyndsamhet. Kungl. Maj:ts förslag innebär ju icke fastställande av någon skyldighet för landstingen att genomföra nödvändiga anordningar, och detta är enligt min mening en av de största svagheterna i det föreliggande förslaget.

Till sist vill jag tillägga, att arbetsplatser, där fara för gengasförgiftning föreligger, icke erhålla nödig tillsyn. Även här torde det i första hand röra sig om brist på personal hos de organ, som ha att svara för hälsovårdsinspektionen, men det måste även brista i fråga om sakkunskap hos den personal som finns. Så måste ju vara fallet, när personalen icke utbildas under sakkunnig ledning för just detta arbete. En sådan utbildning förekommer icke. Nu skall utbildning genomföras på det medicinska området. Vore det då icke skäl i att man i enlighet med vad vi föreslagit i vår motion vidtog åtgärder för utbildning även av personal i hälsovårds- och yrkesinspektionernas tjänst, personal som har att syssla med gengasfaran och de åtgärder, som kunna vidtagas på det tekniska området?

Jag ber med det anförda, herr talman, utan att därför yrka avslag på utskottets förslag, att även få yrka bifall till den del av vår motion, vars yrkande lyder på följande sätt: att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa, att Kungl. Maj:t skyndsamt måtte låta utreda frågan om ett centralt utbildnings- och forskningsinstitut för yrkessjukdomar och i anslutning därtill upprättande av en centralklinik för yrkessjukdomar.

Åtgärder i anledning av förgiftningsfaran vid gengasdrift. (Forts.)

Herr Eriksson i Stockholm: Herr talman! Det förslag, som Kungl. Maj:t har framlagt rörande åtgärder för att motverka förgiftningsfaran vid gengasdrift och som statsutskottet här tillstyrker, åsyftar ju att åstadkomma förbättringar på ifrågavarande område, förbättringar som visat sig vara av nöden. Utskottet har ju följt Kungl. Maj:t helt och hållet. Gentemot detta kan man visserligen såsom den siste ärade talaren hävda, att de åtgärder Kungl. Maj:t nu förordar icke äro tillräckliga för att råda bot på de olägenheter, som äro rådande. Utskottet har emellertid icke ansett sig kunna bedöma frågan ur medicinsk synpunkt utan velat nöja sig med det förslag, som nu framlagts av Kungl. Maj:t och som är baserat på en hemställan av de sakkunniga myndigheterna. Jag anser mig sålunda icke ha förutsättningar att upptaga en debatt, huruvida olägenheterna alltjämt kvarstå efter ett genomförande av det föreliggande förslaget eller om förslaget i allt fall är tillräckligt långt gående. Jag vill bara konstatera, att utskottet icke på något ställe avvikit från Kungl. Maj:ts förslag.

Den föregående ärade talaren var särskilt missbelåten med att utskottet icke tillstyrkt det yrkande han jämte en annan motionär framställt i anslutning till denna fråga. Jag vill då bringa i erinran, att det icke är på det sätt man möjligen kunde tro av herr Perssons anförande, d. v. s. att den motion, som här föreligger, åsyftar att bringa ekonomisk hjälp åt sådana som fallit offer för gengasförgiftning, utan yrkandet i motionen åsyftar en skrivelse till Kungl. Maj:t, vari riksdagen skulle fästa uppmärksamheten på de faror, som äro rådande för de människor, som syssla inom ifrågavarande verksamhetsområde. När utskottet emellertid icke ansett sig böra föreslå skrivelse till Kungl. Maj:t i detta syfte är det under övertygelsen, att dessa frågor i alla fall prövas av de myndigheter, som ha med denna sak att göra. Det framgår nämligen av propositionen, att olika institutioner, medicinalstyrelsen, bränslekommissionen och yrkesinspektionen, pröva hithörande frågor och att man tillsatt ett speciellt sakkunnigt organ, som utarbetat det förslag, som genom Kungl. Maj:t nu förelagts riksdagen. När så är förhållandet, har utskottet ansett sig kunna förutsätta, att de synpunkter, som erfarenheten kan föra fram till bedömande på grund av den större risk för förgiftning genom gengasdriften, vilken är en följd av att denna gengasdrift pågått under en längre tid, skola prövas av vederbörande och vidarebefordras till Kungl. Maj:t. Vi ha sålunda icke velat underkänna de synpunkter, som motionärerna anført i detta avseende utan endast ansett tillräckligt, att de sakkunniga myndigheterna pröva frågorna och att Kungl. Maj:t därefter för fram saken till riksdagen.

Under sådana förhållanden ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Persson i Stockholm: Herr talman! I anledning av vad utskottets talesman anført beträffande mitt missnöje, när det gäller den ekonomiska hjälpen, vill jag framhålla, att jag riktade inte min kritik i det stycket mot statsutskottets förevarande utlåtande. Det är nämligen så, att i denna motion finns motiveringen för en motion, som tidigare är behandlad av riksdagen, som därvid avslög förslag om åtgärder för att förbättra den ekonomiska hjälpen.

Vad det gäller herr Erikssons förmodan att myndigheterna nog utan ett bifall till vår begäran om utredning i alla fall skola pröva, vad som är av behovet påkallat på detta område, så vill jag ju säga att sådant tal kan endast vara en tröst för ett tigerhjärta, detta med hänsyn till vad myndigheterna ha visat sig kunna låta fortgå under loppet av fyra år, innan man äntligen kom till några egentliga åtgärder. När man kom fram till att föreslå åtgärder sådana som de äro utformade i den nu föreliggande propositionen, kan man redan

Åtgärder i anledning av förgiftningsfaran vid gengasdrift. (Forts.)
 vid deras antagande utan vidare konstatera, att de inte på något sätt äro till fyllest. Under sådana förhållanden tror jag nog att det inte vore ur vägen att bifalla ett förslag med begäran om utredning av det slag, som vi föreslå. Vårt yrkande gäller nämligen inte bara gengasfaran utan det gäller yrkessjukdomarna och deras bekämpande överhuvud taget. Det gäller inrättandet av ett centralt organ, en generalstab och ett forskningsinstitut, för att föra kampen mot yrkessjukdomarna så att man kan föra kampen mot nya yrkessjukdomar på ett bättre sätt än vad som visat sig vara fallet att man kunnat göra i och med gengasfarans uppkomst.

Överläggningen var härmed slutad. På av herr andre vice talmannen därå given proposition biföll kammaren först utskottets hemställan under punkten I.

Härefter framställde herr andre vice talmannen beträffande punkten II propositioner dels på bifall till utskottets i denna punkt gjorda hemställan, dels ock på bifall till det av herr Persson i Stockholm under överläggningen framställda yrkandet; och blev utskottets hemställan i denna punkt av kammaren bifallen.

§ 9.

Föredros vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 161, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1944/45 till nykterhetsvården jämte i ämnet väckta motioner;

nr 162, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående den centrala organisationen för utlänningskontrollen;

nr 163, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1944/45 till socialstyrelsen m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 164, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till ersättningsanskaffningar och förnyelsearbeten för kommunikationsverken m. m.;

nr 165, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda förslag om anslag för budgetåret 1944/45 till oförutsedda utgifter;

nr 166, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till stat för riksgäldsfonden;

nr 167, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag för budgetåret 1944/45 till avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster; och

nr 168, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1943/44, i vad propositionen avser kommunikationsdepartementets verksamhetsområde.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 10.

Föredros bankoutskottets utlåtande, nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmänna grunder för pensionering av vissa f. d. anställningshavare vid vägväsendet jämte i ämnet väckta motioner.

*Allmänna
grunder för
pensionering
av vissa f. d.
anställnings-
havare vid
vägväsendet.*

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr **Sofve**: Herr talman! I proposition nr 261 har Kungl. Maj:t föreslagit att det skall utgå vissa pensioner av statsmedel till f. d. befattningshavare vid en del vägdistrikt, men det är också föreslaget att på dessa pensioner icke skall utgå rörliga tilläggsförmåner. Motiveringen för detta senare är att man baserat sina förslag på ett förslag, som framlagts tidigare av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen. I detta förslag har, framhålls det, dyrtidstillägg redan inräknats, och därför skulle alltså något rörligt tillägg inte förekomma. Det är sant såtillvida, att i detta väg- och vattenbyggnadsstyrelsens förslag, som

Allmänna grunder för pensionering av vissa f. d. anställningshavare vid vägväsendet. (Forts.)

framlades år 1937, har man inräknat det dyrtidstillägg, som enligt författningen av år 1935 utgick på statstjänstemannapensioner som voro jämställda med dessa. Men sedan dess har det inträffat en viss ändring. Från och med 1941 utgår utom dyrtidstillägg även ett visst kristillägg, och detta kristillägg har man sålunda icke räknat in i de pensioner som nu föreslås. Följden av detta måste alltså bli, att dessa f. d. befattningshavare vid vägdistriktet komma att få något mindre pensioner än vad som man egentligen från början avsett att de skulle ha och alltså mindre än vad motsvarande befattningshavare i statens tjänst få.

Utskottets betänkande är enhälligt, och det finns således ingen möjlighet att få detta ändrat i år. Men jag har i alla fall velat på detta sätt rikta finansministerns uppmärksamhet på detta förhållande och hoppas, att han under ett följande år kan föreslå de justeringar, som han anser skäliga.

Herr Paulsen: Herr talman! Jag vill bara svara den föregående talaren, att om det vore så att å dessa pensioner skulle utgå rörligt tillägg, så hade grundpensionerna minskats, varför pensionstagarna inte vunnit något på den saken.

Dessutom vill jag säga, att om man skulle ge rörligt tillägg åt dessa åtta vägmästare och schaktmästare, skulle utan ringaste tvivel alla de av dessa kategorier, som pensionerats tidigare, också komma med en begäran om samma förmån.

Herr Svedman: Herr talman! Jag vill bara tillägga, utöver vad herr Paulsen anmärkt, att här är det ju fråga om f. d. befattningshavare inom vägdistriktet, som blivit övertaliga sedan staten övertagit vägorganisationen. Därför har Kungl. Maj:t föreslagit pensioner, och dessa äro avvägda efter samma pensioneringsnormer som de av vägdistriktet tidigare tillämpade. De pensioner, vilka nu föreslås, äro beräknade efter samma grunder som tillämpats för de befattningshavare, som vägdistriktet omedelbart före förstatligandet själva pensionerat.

Herr Sefve: Herr talman! Med anledning av detta vill jag bara framhålla, att enligt de uppgifter som jag fått är det i viss mån riktigt vad såväl herr Paulsen som herr Svedman sagt, men i en hel del vägdistrikt ha sedermera ändringar gjorts. Där har nämligen höjning av pensionerna kommit till stånd.

Vidare anfördes ej. Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 11.

Föredrogs bankoutskottets utlåtande, nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående pension av statsmedel åt vissa f. d. befattningshavare hos vägdistrikt.

Pension av statsmedel åt förre ordföranden och sekreteraren i Älvsby vägdistrikt G. A. Nilsson.

I en den 28 april 1944 dagtecknad proposition, nr 261, som hänvisats till bankoutskottets förberedande handläggning, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, under punkterna 1—8 framlagt förslag angående pension av statsmedel åt vissa f. d. befattningshavare hos vägdistrikt.

Under punkten 1 av förevarande proposition hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen medgiva, att förre ordföranden och sekreteraren i Älvsby vägdistrikt Gotthard Adolf Nilsson måtte, räknat från och med den 1 januari 1944,

Pension av statsmedel åt förre ordföranden och sekreteraren i Älvsby vägdistrikt G. A. Nilsson. (Forts.)

under sin återstående livstid från anslaget till diverse pensioner och understöd m. m. uppbära en årlig pension av 1 008 kronor, varå dyrtidstillägg icke skulle utgå.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte bifalla Kungl. Maj:ts förevarande framställning.

Reservation hade vid denna punkt avgivits av herrar *Paulsen* och *Svensson* i Alingsås, vilka ansett, att pension av statsmedel i förevarande fall icke bort ifrågakomma, och på grund därav yrkat avslag å Kungl. Maj:ts förslag.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr Paulsen: Herr talman! Jag har reserverat mig på denna punkt, därför att här gäller det pension för ett kommunalt förtroendeuppdrag och icke för ett tjänsteuppdrag. Det är något alldeles nytt att man från riksdagens sida skall bevilja pension för kommunala förtroendeuppdrag. Är det så, att riksdagen går in för detta, få vi för framtiden vara beredda att bevilja pensioner för kommunala förtroendeuppdrag landet runt. Så kommer man med sjukbetyg för denne man! Han är 48 år gammal. Det har inte talats om tidigare, innan staten övertog vägväsendet, att han var sjuk.

Är det så, att riksdagen vill gå in för detta, skall jag inte sörja för den saken, men då få vi vara beredda att allt framgent bevilja pensioner för kommunala förtroendeuppdrag. Jag har inte velat vara med om att göra denna början. Vill kammaren göra det så gärna för mig. Därför yrkar jag avslag på punkten i fråga.

Herr Svedman: Herr talman! Det är inte så, som herr Paulsen säger, att det här är fråga om att pensionera en man, därför att han innehaft ett förtroendeuppdrag. Han har visserligen varit vägdistriktets ordförande under många år, men dessutom har han varit kassör under viss tid och under 21 år beklätt posten som sekreterare i vägstyrelsen tillika med sin innehavda tjänst som ordförande. Det är denna synpunkt, nämligen att han varit tjänsteman i vägdistriktet, och inte den omständigheten att han varit ordförande, som gjort, att Kungl. Maj:t framlagt denna proposition. Utskottsmajoriteten har följt Kungl. Maj:t och därmed också sina humana ambitioner utan att utskottet ansett att det sprängt den ram, som författningarna dragit upp för utskottets handlingssätt.

Herr Paulsen: Herr talman! Jag vill bara gentemot herr Svedman säga, att visst är det ett förtroendeuppdrag att vara ordförande och kassör i ett företag. Inte kan man kalla det för en tjänst, det kan inte komma i fråga. De myndigheter, som haft att avgiva yttrande i denna sak, ha också varit tveksamma. Länsstyrelsen och statskontoret ha avstyrkt och väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har inte velat säga något om saken, så nog är fallet mer än tveksamt. Men jag säger som jag sade nyss, vill kammaren godtaga detta så gärna för mig, men sedan början är gjord får man taga konsekvenserna.

Herr Mattsson: Herr talman! Jag har inte i bankoutskottet deltagit i behandlingen av detta ärende, men jag har däremot såsom medlem av 1942 års vägsakkunniga varit i tillfälle att se samtliga handlingar i ärendet. Det är inte bara så, att han varit sekreterare under denna långa tid, utan han har under många och långa år varit ersättare för vägmästaren och deltagit i och

Pension av statsmedel åt förre ordföranden och sekreteraren i Älvsby vägdistrikt G. A. Nilsson. (Forts.)

lett arbetet. Utskottets förslag står mycket väl i överensstämmelse med det uttalande riksdagen gjorde vid förstatligandet. Denne person blir nästan berövad sitt levebröd, om han inte skulle få någon ersättning nu. Han var för gammal för att komma in fråga som tjänsteman i den statliga vägorganisationen. Jag vill därför, herr talman, yrka bifall till bankoutskottets förslag.

Vidare yttrades ej. Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt dels ock på avslag å såväl utskottets berörda hemställan som Kungl. Maj:ts förslag i ämnet; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

Punkterna 2—8.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 12.

Föredrogos vart efter annat bankoutskottets utlåtanden och memorial:

nr 53, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning om vissa ändrade tjänstebenanämningar i riksgäldskontoret;

nr 54, angående resekostnadsersättning åt vissa hos 1944 års riksdag anställda tjänstemän;

nr 55, i anledning av framställning från fullmäktige i riksbanken och fullmäktige i riksgäldskontoret angående förlängt bemyndigande att genomföra krisadministration vid riksdagens verk; och

nr 56, angående ersättning till tre hos 1944 års riksdag anställda vaktmästare vid inkallelse till militärtjänstgöring.

Kammaren biföll vad utskottet i nämnda utlåtanden och memorial hemställt.

§ 13.

Föredrogos första lagutskottets utlåtande, nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om köparens rätt till märkt virke.

Sedan utskottets hemställan föredragits, yttrade

Herr **Lundstedt**: Herr talman! Den här föreslagna lagen syftar till att skydda virkesköpare emot säljarens borgenärer. Förslaget innefattar bara en paragraf och till och med en enda punkt. Icke desto mindre virvlar detta lagförslag faktiskt upp frågor, som tillhöra förmögenhetsrättens allra kinkigaste och mest omdebatterade. Det förstår man också av den promemoria, som författats av justitierådet Bagge och som fogats till propositionen i ämnet, liksom också av ärendets vidare behandling i departement och utskott. Vad som gör denna lagfråga vida mer invecklad i verkligheten än vad som kan antagas vid en flyktig granskning är att den tvingar oss att taga ställning till innebörden av den beryktade lösöre köpsförordningen. Vi tvingas därtill fastän det föreslagna stadgandet självt inte i sin formulering ger någon mera direkt antydning om sitt samband med lösöre köpsförordningen.

Utskottets med propositionen överensstämmande ståndpunkt av innebörd, att lagen icke bör formos såsom en fullmaktslag för kristidsbehov utan stiftas på vanligt sätt, anser jag vara väl grundad. Det är visserligen sant, att bristen på en sådan lag som denna skulle göra sig särskilt kännbar, om en kris skulle inträffa på virkesmarknaden och ett större antal leverantörer nödgas gå i konkurs. Men också under normala förhållanden är det omotiverat att i fall

Förslag till lag om köparens rätt till märkt virke.

Förslag till lag om köparens rätt till märkt virke. (Forts.)

av förevarande art låta säljarens konkursbo lägga beslag på gods, som köparen har tillhandlat sig på fullt hederligt sätt i vanlig ordning och i allmänhet till och med har till fullo betalt. I detta avseende kan jag hänvisa till justitieministerns uttalande i propositionen, som stöder sig på ett flertal remissyttranden, bland annat från Svenska bankföreningen och åtskilliga handelskamrar.

Emellertid vill jag, herr talman — och det är därför jag begärt ordet — trots att utskottet är enhälligt komplettera den intressanta utredningen i ärendet med en särskild synpunkt, som såvitt jag förstår, inte har blivit tillräckligt outrerad i det förberedande arbetet. Jag känner mig numera ganska övertygad om, att redan en riktig tolkning av lösöreköpsförordningen och den svenska avtalsrätten måste leda till att köparen av ett virkesparti vore, som man säger, sakrättsligt tryggad gentemot säljarens borgenärer i och med själva köpet samt godsets avskiljande från annat säljarens gods genom märkning eller någon annan tydlig åtgärd. Detta skulle nu närmast betyda, att en lag sådan som den föreslagna vore överflödig. Att den svenska rätten egentligen har denna inställning synes mig framgå dels av ordalagen i lösöreköpsförordningen, dels av denna förordnings syfte, dels därav att gods, som innehas av en konkursgäldenär på grund av lån, lega eller deposition, icke tillhör konkursboet utan skall undantagas från detta, dels ock slutligen därav, att lösöreköpsförordningen i hithörande situationer på virkesmarknaden är praktiskt taget oanvändbar, vilket senare — vid annan tolkning än den nu hävdade — skulle leda till den egendomligheten, för att icke säga orimligheten, att en virkesköpare aldrig skulle kunna känna sig fullt trygg förrän efter den ofta flera månader långa tid efter köpslutet, då han kommit i besittning av godset.

Emellertid är nu den föreslagna lagen ingalunda överflödig utan i högsta grad behövlig. Saken är nämligen den, att högsta domstolen och följaktligen vår rättspraxis tolkar lösöreköpsförordningen så, som om den vore tillämplig icke bara på s. k. säkerhetsköp utan även på alla slags omsättningsköp. Till förstående av detta vill jag nämna följande. 1734 års lag tillåter icke *förpantning* av löst gods under sådana omständigheter, att gäldenären får fortfara att inneha och bruka godset. Detta ledde till att penningbehövande människor i stället *sålde* lösören, som de då behöllo till eget bruk mot kontant betalning och mot rätten att inom viss tid återköpa dem. Detta är vad man kallar säkerhetsköpet. Vanliga köp kallar man omsättningsköp. Dessa säkerhetsköp blevo helt naturligt, i den mån de fingo större frekvens, farliga för den allmänna krediten. Säljarens borgenärer kunde leva i den föreställningen, att av säljaren bortsålt gods alltjämt var ett utmärkt kreditobjekt, stående till säljarens disposition. Till förebyggande av säkerhetsköpens skadlighet för den allmänna krediten stiftade man så före mitten av 1800-talet lösöreköpsförordningen med sina krav på formaliteter och publicitet. Som sagt utvisa förordningens både ordalag och syfte, att dessa krav icke berörde verkliga omsättningsköp under normala förhållanden. Det är rättsteorien, som kommit att missförstå denna sak och på detta sätt förleda rättspraxis att slutligen tolka lösöreköpsförordningen så, att köparen icke heller vid rena omsättningsköp vore skyddad mot säljarens kreditorer, därest han icke i tid hunnit få ut godset ur säljarens besittning. I denna olycksdigra rättsteori har jag själv på grund av vissa förbi-seenden varit medansvarig. Jag korrigerade min ståndpunkt efter vissa anmärkningar, först av justitierådet Almén, därefter av doktor Hillgård. Särskilt den senare, förutvarande ledamot av denna kammare, har här till sakens klarläggande gjort en betydande insats.

Såsom emellertid saken nu ligger till, har en lag om skydd för köparna vid fullt normala omsättningsköp utan iakttagande av föreskrifterna i lösöreköpsförordningen blivit — om jag så får säga — rättssystematiskt av behovet på-

Förslag till lag om köparens rätt till märkt virke. (Forts.)
kallad, d. v. s. blivit behöfvlig utan alla kristidshänsyn, såsom ett *korrektiv* emot den *praxis*, som domstolarna slagit in på.

Vad man utifrån den ståndpunkt, som jag nyss angivit, synes kunna anmärka emot det föreliggande förslaget är, att detta är en speciallag. Det kan synas ha varit önskvärt, att en mera allmän revision hade kommit till stånd, åtföljd av ett förslag till lag, som innefattade en rationell boskillnad mellan köpen, allteftersom lösöre köpsförordningens föreskrifter vore tillämpliga å dem eller icke. Ett sådant lagförslag borde därutöver taga upp vissa detaljer i avseende å nödig individualisering av godset, när fråga är om vad man kallar leveransavtal till skillnad från speciesköp, vilka senare naturligtvis också kunna vara verkliga omsättningsköp. Denna anmärkning kan dock — såsom saken nu faktiskt ligger till — icke anföras emot antagandet av förevarande lagförslag. Ty här får den i utredningen befarade krisen å virkesmarknaden betydelse. Det ligger sålunda fara i ett dröjsmål. Den mera allmänna revision, varom jag talade, skulle nog kräva en icke obetydlig tidsutdräkt. Läger man så härtill, att — såsom nämnes i justitierådet Bagges P. M. — ett lagstiftningsarbete redan har igångsatts rörande lösöre köpsförordningen i dess helhet, så synes allt vara väl bestämt, och det föreligger icke anledning till annat än att yrka bifall till utskottets förslag.

Till undvikande av missförstånd av mina ord vill jag endast tillfoga, att, såvitt jag förstår, den lag som nu kommer att antagas — detta har också betonats av utskottet — icke blott *är* utan också av domstolarna *bör* behandlas såsom en speciallag och sålunda icke är att lägga till grund för analogisk tolkning vid andra omsättningsköp. Den bör blott tillämpas på de i lagen uttryckligen angivna virkesköpen. Detta hindrar naturligtvis icke, att högsta domstolen i vanlig ordning kan revidera sin uppfattning av förhållandet mellan lösöre köpsförordningen och omsättningsköpen. Detta är då icke att fatta såsom en extensiv tolkning av den nya lagen utan såsom en förändrad ståndpunkt angående lösöre köpsförordningens innebörd.

Jag ber sålunda, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 14.

Föredrogs vart efter annat första lagutskottets utlåtanden:

nr 44, i anledning av väckta motioner angående utredning av frågan om rätt för sinnessjuka eller sinnesslöa att i särskilda fall efter verkställd sterilisering ingå äktenskap; och

nr 45, i anledning av väckta motioner angående revision av gällande lagstiftning om barns underhållsskyldighet gentemot föräldrar.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 15.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande, nr 49, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till arbetstidslag för hotell, restauranger och kaféer, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 10 mars 1944 dagtecknad proposition, nr 218, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:ts, under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet hållna protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till 1. arbetstidslag för hotell, restauranger och kaféer, samt

*Förslag till
arbetstidslag
för hotell,
restauranger
och kaféer,
m. m.*

Förslag till arbetstidslag för hotell, restauranger och kaféer, m. m. (Forts.)

2. lag angående ändring i lagen den 16 maj 1930 (nr 138) om arbetstidens begränsning.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehåft åtskilliga i anledning av densamma inom riksdagen väckta motioner.

I motionen II:498 av herr *Senander m. fl.* hade hemställts, bland annat, att lagen måtte bli tillämplig beträffande alla företag oavsett arbetstagnas antal. Vidare hade i motionerna I: 314 av herrar *Arrhén* och *Ericsson, Carl Eric*, och II: 499 av herr *Henriksson m. fl.* hemställts, att tillämpningsområdet måtte i enlighet med motsvarande bestämmelser i allmänna arbetstidslagen begränsas till företag, vari i regel användes flera än fyra arbetstagare.

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen, med förklarande att det genom propositionen framlagda förslaget till arbetstidslag för hotell, restauranger och kaféer icke kunnat i oförändrat skick antagas, måtte för sin del antaga av utskottet framlagt förslag till arbetstidslag för hotell, restauranger och kaféer;

B. att riksdagen måtte antaga genom propositionen framlagt förslag till lag angående ändring i lagen den 16 maj 1930 (nr 138) om arbetstidens begränsning; samt

C. att motionerna I: 307, I: 314, II: 494, II: 498 och II: 499, i den mån de icke beaktats genom vad utskottet under A. hemställt, icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Enligt Kungl. Maj:ts och utskottets förslag skulle 1 § första stycket och 4 § arbetstidslagen för hotell, restauranger och kaféer hava följande lydelse:

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

1 §.

Denna lag äger tillämpning å hotell-, restaurang- och kaféerörelse, vari till arbete för arbetsgivares räkning i regel användas minst tre arbetstagare, häre icke inräknad arbetstagare, vilken användes till arbete som i andra stycket avses. I omedelbar anslutning till rörelse av nämnda slag utövad annan verksamhet, vilken ej bedrivs såsom självständigt företag, skall vid tillämpning av lagen anses inbegripen i rörelsen.

Från lagens — — — skeppstjänst.

4 §.

Arbetsgivare må icke använda arbetstagare till arbete under längre tid än att arbetstiden, raster och måltidsuppehåll oräknade, kommer att under loppet av tre kalenderveckor uppgå beträffande arbetstagare, som har att direkt betjäna allmänheten, till 153 timmar och i fråga om annan arbetstagare till 144 timmar.

Arbetsgivare må icke använda arbetstagare till arbete under längre tid än att arbetstiden, raster och måltidsuppehåll oräknade, kommer att under loppet av tre kalenderveckor uppgå beträffande arbetstagare, som har att direkt betjäna allmänheten, till 153 timmar och i fråga om annan arbetstagare till 144 timmar. *Arbetstiden må ej något dygn överstiga 11 timmar.*

Vid utlåtandet voro fogade åtskilliga reservationer.

Beträffande 1 § första stycket hade följande reservationer avgivits:

1) av herr *Helgesson*, utan angivet yrkande;

2) av herrar *Hermansson, Cruse*, fru *Johansson* och herr *Jansson* i Hällefors, vilka hemställt, att 1 § första stycket måtte erhålla följande lydelse:

Förslag till arbetstidslag för hotell, restauranger och kaféer, m. m. (Forts.)

»Denna lag äger tillämpning å hotell-, restaurang- och kaféerörelse, vari till arbete för arbetsgivares räkning i regel användas minst två arbetstagare, häri icke inräknad arbetstagare, vilken användes till arbete som i andra stycket avses. I omedelbar — — — i rörelsen.»;

3) av herrar *Wistrand* och *Mannerskantz* samt fröken *Andersson*, vilka hemställt, att 1 § första stycket med bifall till motionerna I: 314 och II: 499 måtte erhålla följande lydelse:

»Denna lag äger tillämpning å hotell-, restaurang- och kaféerörelse, vari till arbete för arbetsgivares räkning i regel användas flera än fyra arbetstagare, häri icke inräknad arbetstagare, vilken användes till arbete som i andra stycket avses. I omedelbar — — — i rörelsen.»

I fråga om 4 § hade reservation avgivits av herrar *Wistrand*, *Löfvander*, *Mannerskantz*, fröken *Andersson* och herr *Hedlund* i Rådombeslut, vilka hemställt, att 4 § måtte erhålla den i propositionen föreslagna lydelsen:

Sedan herr andre vice talmannen anmält ärendet till handläggning, begärdes ordet av

Fröken **Hesselgren**, som yttrade: Herr talman! I frågan om föredragningen av andra lagutskottets utlåtande nr 49 får jag föreslå,

att detsamma må företagas till avgörande punktvis och punkten A) på det sätt, att det däri tillstyrkta lagförslaget föredrages paragrafvis och, i den mån så erfordras, styckevis med slutbestämmelse, ingress och rubrik sist, varefter utskottets hemställan föredrages.

att vid behandlingen av den paragraf, varom först uppstår överläggning, denna må omfatta utlåtandet i dess helhet, samt

att lagtext ej må behöva uppläsa i vidare mån än sådant av någon kammarens ledamot begäres.

Detta förslag bifölls.

Punkten A.

Utskottets förslag till arbetstidslag för hotell, restauranger och kaféer.

Efter föredragning av 1 § första stycket anförde:

Fröken **Andersson**: Herr talman! Jag skall be att något få motivera de reservationer som jag varit med om att underteckna och som äro bifogade utskottets utlåtande. Innan jag går in på dessa skall jag emellertid anlägga några mera allmänna synpunkter på hela problemet såsom sådant.

Under debatten om denna lag har icke så mycket varit fråga om huruvida lagen överhuvud taget bör komma till, utan frågan har fastmera varit om den bör komma till nu, med andra ord om tidpunkten är lämplig. Det har framförts en hel del skäl både för och emot denna lag. Lagförslaget bygger ju väsentligen på socialstyrelsens förslag. Socialstyrelsen har anfört en del skäl för men ännu flera skäl emot lagen som sådan. Beträffande skälen för densamma så hänvisar man — och det är fullt naturligt — först till allmänna sociala skäl. Dem kan jag förstå, och jag skall be att få understryka, att sådana förefinnas. När emellertid socialstyrelsen härvidlag kommer med en motivering, enligt vilken kvinnorna aldeles speciellt skola skyddas, och t. o. m. anlägger befolkningspolitiska synpunkter på denna fråga, så tycker jag, att det kanske är att driva argumenteringen något in absurdum. Jag skall be att ordagrant få citera ur socialstyrelsens utlåtande. Där säges alltså: »En stor del av den kvinnliga personalen inom branschen torde befinna sig i åldern 20—35 år, d. v. s. den

Förslag till arbetstidslag för hotell, restauranger och kaféer, m. m. (Forts.)

ålder, då kvinnan helst borde bilda familj och föda barn. En lång arbetstid måste i viss mån hindra nämnda önskemåls förverkligande samt fullgörandet av kvinnans uppgifter i allmänhet inom familjelivet. Det synes sålunda jämväl från befolkningspolitisk synpunkt finnas skäl för ifrågavarande lagstiftningsåtgärd.» Styrelsen betonar i det sammanhanget, att det är så stora kategorier kvinnor som äro anställda inom restaurang- och kaféerörelsen. Jag hade förstått denna motivering, om styrelsen hade kommit med en statistik över att så och så stor del av den kvinnliga restaurangpersonalen är gift och därför har familj att svara för. Men att så där i största allmänhet säga, att här finnas så många kvinnor som böra hjälpas av befolkningspolitiska skäl, tycker jag ändå är att draga fram befolkningsfrågan alldeles i onödan. Visst uppstå, i den mån kvinnorna äro gifta, en massa problem, men att göra gällande, att de skulle ha så lång arbetstid, att de icke hinna med att söka ut en partner för att bilda familj med, tror jag är att skjuta över målet. Detta om detta.

Jag går över till de skäl som anförts av socialstyrelsen emot lagen som sådan. Jag skall taga den uppräknigen ganska summariskt och bara peka på alla de invändningar som där göras. För det första betonas det att det för rörelsen som sådan naturligtvis kommer att medföra ökning av omkostnaderna, en ökning som helt naturligt kommer att gå ut över konsumenterna. Vidare betonas dessa näringsgrenars särställning. Där har man, framhålles från flera sakkunniga håll, icke samma möjligheter som i andra företag att skydda sig genom ökning av rationaliseringstakten. Vidare framhålles det, att även om arbetstiden här är längre än den vanliga åttatimmarsdagen i industrien och sådana näringar, så är arbetet här ganska lindrigt eller intermittent eller har delvis karaktär av beredskapstjänst. Detta sistnämnda gäller särskilt serveringspersonalen. Vidare betonas hurusom dock förhållandena under senare decennier ha väsentligt förbättrats via arbetarnas fackliga organisationer. Vidare understrykes hurudant läget på arbetsmarknaden nu är. Man säger, att tillgången på yrkeskunnig personal för närvarande är så knapp, att ganska allvarliga svårigheter kunna uppstå, om lagen nu infördes. En annan framträdande olägenhet av lagens införande är vidare risken för att särskilt serveringspersonalen erhåller minskade inkomster. Det är nämligen uppenbart, att inkomsten av drickspengarna kommer att bli mindre än vad hittills varit förhållandet. Att de olika företagen inom de områden det här är fråga om äro så olikartade medför också väsentliga svårigheter när det gäller ifrågavarande lagstiftning. Slutligen pekar man på att i detta sammanhang måste man taga särskild hänsyn till allmänhetens krav. Trots dessa enligt min mening delvis ganska grava invändningar kommer socialstyrelsen och sedermera även Kungl. Maj:t fram till ett tillstyrkande av lagen. Men som från socialstyrelsens sida betonats, bör man här gå fram med varsamhet. Statsrådet har också — det måste i sanningens intresse erkännas — gått fram med relativt stor varsamhet, vilket icke hindrar, att som jag skall visa, reformen enligt min uppfattning kanske har drivits litet för långt på en eller annan punkt. På en punkt, där statsrådet verkligen varit försiktig, har utskottsmajoriteten ändrat Kungl. Maj:ts förslag. Det gäller frågan om tidsmaximering per dag, till vilken jag strax återkommer.

Jag nämnde nyss, att även om det är önskvärt med reformer på detta område, kan det vara ganska tveksamt om man skall genomföra reformer just vid den tidpunkt, i vilken vi nu befinna oss. Jag har redan nämnt bristen på arbetskraft. En annan invändning som har gjorts är att vi för närvarande ha prisstopp, vilket ju helt naturligt gör det svårare för företagen att gardera sig mot en kostnadsökning genom att höja priserna. Om detta säger statsrådet

Förslag till arbetstidslag för hotell, restauranger och kaféer, m. m. (Forts.)
enligt referat på s. 7 i utlåtandet följande: »En ökning av lönekontot på grund av arbetstidförkortningen förutsätter tydligen antingen att inkomstgarantien i högre grad än förut blir tagen i anspråk eller att arbetarparten på grund av den nya lagstiftningen påfordrar och erhåller andra avtalsvillkor än de för närvarande gällande.» Det är ganska märkvärdigt att man även om man icke rekommenderar i alla fall påpekar möjligheten att höja lönerna trots att vi ha prisstopp. Vilka svårigheter som därav måste uppstå för företagarna ligger i öppen dag. Det behöver jag icke taga upp tiden med att närmare ordna om i detta sammanhang.

Jag kommer så över till frågan om den första av de reservationer som jag varit med om att underteckna. Den gäller 1 §, som rör frågan om lagens tillämpningsområde. Tillsammans med några andra utskottsledamöter har jag reserverat mig för att bestämmelserna beträffande antalet arbetare i de företag som skola lyda under lagen skall överensstämma med motsvarande bestämmelse i allmänna arbetstidslagen, som ju går ut på att det skall röra sig om företag med flera än fyra arbetstagare. Detta är intet löst hugskott från några representanter i utskottet, utan det har påyrkats ifrån minst ett dussin remissinstanser. Sålunda har detta kraftigt understrukits av t. ex. statskontoret, riksförsäkringsanstalten och kommerskollegium. Jag räknar med flit icke upp arbetsgivarparten i detta sammanhang utan nämner dessa instanser, som väl ändå böra representera det objektiva omdömet. Det betonas också i något sammanhang av socialstyrelsen att även om man följer allmänna arbetstidslagens bestämmelser i detta hänseende, kommer icke förty en väsentlig utvidgning av lagens tillämpningsområde att bli resultatet. Socialstyrelsen säger därom att det måhända rör sig om bortåt en tredubbling. Jag kan icke finna, att det har förebragts några väsentligt bärande motiv för att man skall medtaga även mindre företag än dem som falla under allmänna arbetstidslagen. Det är nämligen så, att om lagstiftningen medför svårigheter för samtliga företag, så är jag övertygad om att dessa svårigheter bli än större, när det gäller småföretag. Dessa äro i regel mindre bärkraftiga än de större. Vidare ha de mindre möjligheter att ordna upp arbetet efter växlande förhållanden t. ex. vid sjukdom eller vid ökad publikfrekvens. Detta sistnämnda är en synpunkt, som också har understrukits av socialstyrelsen. Socialstyrelsen nämnde för övrigt i det sammanhanget, att därest lagen kommer att omfatta även dessa mindre företag komma säkerligen en hel del av dem att få läggas ned, till, som man säger, förfång för allmänheten. Departementschefen erkänner också, att de små företagen få mest känning av lagen, men, tillägger statsrådet, detta beror väsentligen på att dessa nu i allmänhet ha längre arbetstid än de större företagen. Men även om så är fallet vill jag mot det resonemanget rikta den invändningen — jag kan också på den punkten referera till socialstyrelsen — att arbetet inom dessa småföretag ofta är mera omväxlande och mindre noggrant reglerat än i storföretagen; kort sagt, arbetsintensiteten är här icke densamma som i storföretagen. Jag är fullt på det klara med att det finns undantag i båda riktningarna, men jag talar om det regelmässiga.

Jag kommer så över till den andra reservationen, nämligen om dagsmaximeringen beträffande arbetstiden. På den punkten har, som jag nyss nämnde, Kungl. Maj:t böjt sig för de mycket starka sakskäl som här framförts och som gå ut på att det är ytterligt olämpligt ur olika synpunkter att införa en sådan dagsmaximering. De invändningar som man därvidlag kan göra ha framställts i en del av remissyttrandena. Man har framhållit att om man låser fast en viss högsta arbetstid per dag, uppstår det svårigheter att rationellt uppbygga ett treveckorsschema, därför att detta rent praktiskt kräver utsträckning av arbetstiden under åtminstone ett eller kanske flera dygn un-

Förslag till arbetstidslag för hotell, restauranger och kaféer, m. m. (Forts.)
der denna period. Det blir vidare, framhålles det, olägenheter för de anställda därigenom att det genom denna dagsmaximering blir ökade svårigheter för företagen att ordna de anställdas fritid. En sådan dagsmaximering — det kan vara av intresse att det framhålles i detta sammanhang — finns heller icke i den allmänna arbetstidslagen för sådant arbete där regelbunden skiftindelning förekommer. Det är väl heller icke någon tillfällighet, att en sådan maximering icke förekommer i de stora riksavtalen. Jag kan tillägga att det heller icke från fackföreningshåll på de sista 10, 15 åren yrkats på en sådan maximering. Trots att Kungl. Maj:t icke gått in för en sådan maximering har ett förslag härom dykt upp i utskottet och utskottsmajoriteten accepterar genast detta förslag. Det förefaller som om det — när det nu kan göras så grava invändningar mot bestämmelser av denna art — vore bättre att laga efter lägenhet och låta parterna vid förhandlingsbordet komma överens i fråga om dessa delproblem. Tiden per treveckorsperiod är ju dock begränsad, så att det är icke fråga om en omotiverad press på de anställda.

Det vore kanske, herr talman, en del att tillägga, men jag skall nöja mig med detta. Jag skall alltså redan nu be att få yrka bifall till de reservationer som framförts av herr Wistrand m. fl. dels beträffande 1 § — punkt tre på sidan 19 i utlåtandet — dels beträffande 4 § som rör arbetstidsmaximeringen per dag.

Fru Johansson: Herr talman! Det är ju alltid med en viss tillfredsställelse som man noterar ett lagförslag som avser att reglera arbetstiden för en viss grupp arbetstagare. Också detta lagförslag har ju hälsats med mycket stor tillfredsställelse. Jag måste emellertid säga, att jag icke på alla punkter har kunnat godkänna föreliggande förslag, i synnerhet icke förslagets bestämmelse om vilka företag som skola falla inom lagens tillämpningsområde. Tillsammans med några andra utskottsledamöter har jag undertecknat en reservation, vari påyrkas den ändringen i propositionens förslag rörande 1 §, där lagen är begränsad att omfatta företag med minst tre anställda, att även företag med minst två anställda skulle omfattas av lagen. Det skulle medföra att också en stor grupp av småföretagarna skola komma in under lagens tillämpningsområde. Jag vill särskilt citera vad departementschefen själv sagt i vad det gäller småföretagarna. Han säger där i sin motivering till lagförslaget: »Särskilt för arbetstagarna vid de inom branschen talrikt förekommande småföretagen gäller däremot i stor utsträckning, såsom de företagna undersökningarna givit vid handen, en oskäligt lång arbetstid.» »Detta missförhållande», säger han i fortsättningen, »framträder bjärtare ju fler områden av den privata näringsverksamheten som få sin arbetstid legalt reglerad.» Vi vilja också instämma i vad departementschefen sagt här, och det är också därför som vi yrkat på att ett större antal av företagen skola komma in under lagens tillämpningsområde. Det är ju på det sättet, att redan nu kan enligt lokala avtal inom hotell- och restaurangrörelsen i synnerhet ekonomipersonalen komma under arbets-tidsregleringen, även om det bara finns en anställd. Det är ju ett förhållande som icke upphäves i och med denna lags tillkomst. Vi skulle emellertid ha önskat, att lagen i dess helhet hade varit så avfattad att all personal inom hotell- och restaurangrörelsen i likhet med ekonomipersonalen hade kunnat komma in under lagen. När emellertid denna lag endast har fått en provisorisk prägel, vilket till att börja med alltid varit fallet beträffande våra arbetstidslagar, ha vi icke velat gå så långt i vårt yrkande, att vi hemställt, att alla företag skola komma under lagens tillämpningsområde, utan vi ha velat stanna vid att påyrka, att lagen även skulle gälla företag med två anställda.

I utskottet har, jämte andra motioner, motionen I:307 varit föremål för be-

Förslag till arbetstidslag för hotell, restauranger och kaféer, m. m. (Forts.) handling. Däri hade det yrkats, att man skulle, såsom socialstyrelsen föreslagit, föreskriva, att företag, där det fanns flera än två arbetstagare, skulle komma under lagens tillämpningsområde i stället för den i propositionen föreslagna formuleringen minst tre arbetstagare. Vid utskottsbehandlingen kom man emellertid underfund med att de båda begreppen »flera än två» och »minst tre» voro synonyma med varandra. Det är därför som vi i reservationen använt uttrycket »minst två» anställda.

Jag vill också beröra frågan om maximeringen av dagsarbetet. Fröken Andersson sade här, att det blir omöjligt för de små företagen att existera, om ett lagförslag genomföres som så hårt som det föreliggande ingriper i deras verksamhet. Jag har resonerat med en hel del som äro anställda inom denna bransch, bland andra med en kassörska, som är anställd inom hotell- och restaurangrörelsen. Hon har talat om vilken oerhört lång arbetstid de under nuvarande förhållanden ha. De kunna sålunda få börja klockan 9 på morgonen och hålla på till klockan 11 och 12 på natten och stå i skramlet vid disken och hålla reda på alla beställningar och allt som lämnats ut. När de kunna få så lång arbetsdag två dygn efter varandra, förstår man, att det är nödvändigt att i lagen inrycka en bestämmelse om maximering av arbetstiden per dag. Det stannar icke heller med de elva timmarna, som här sägs. Dessutom ha arbetsgivarna rättighet att taga ut 21 timmar per vecka för förberedelse- och avslutningsarbeten.

Det är väl numera inte många av de inom näringslivet anställda, som ha en så oskäligt lång arbetstid som vad dessa ha. Även då arbetstiden reglerades för detaljhandeln målade man i samma mörka färger som fröken Andersson här i dag gjort de små företagarnas svårigheter med avseende å den reglerade arbetstiden och menade, att en sådan skulle medföra att de måste lägga ner sin verksamhet. Vi stannade då för att lagen skulle gälla företag med minst tre anställda, men det dröjde icke mer än ett år förrän man måste låta lagen omfatta alla handelsföretag. Jag har för min del icke hört, att det blivit någon större katastrof för den näringsgrenen, och jag tror att man också nu målar i alltför mörka färger de svårigheter, som kunna uppstå för de små företagen inom hotell-, restaurang- och kaféerörelsen. Det borde väl icke vara uteslutet även för företagarna på det området att kunna ge sina anställda en någorlunda skäligen arbetstid.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till den reservation, som avgivits av herr Hermansson m. fl. och som avser lydelsen av 1 § i det nu föreliggande lagförslaget.

I detta anförande, varunder herr talmannen återtagit ledningen av förhandlingarna, instämde herr *Hermansson*.

Härefter yttrade:

Herr *Lindberg*: Herr talman! Det är kanske något omotiverat att jag tar till orda i fråga om det här föreliggande lagförslaget, och jag ber om ursäkt att jag besväras. Jag har emellertid ansett mig böra säga några ord, som få uppfattas så att jag icke i allo delar de principer, som ligga till grund för denna lag.

Till att börja med måste jag säga, att 1 §, som bestämmer lagens tillämpningsområde, icke är så särdeles lycklig för arbetarpartens vidkommande. Visserligen heter det i denna paragraf, att lagen skall gälla för alla sådana företag, som ha minst tre arbetare anställda, men så gör man ett viktigt undantag, som i själva verket betyder, att den som känner arbetsgivarmentaliteten när det gäller att tolka sådana här lagar måste säga sig, att det nog kommer

Förslag till arbetstidslag för hotell, restauranger och kaféer, m. m. (Forts.)
att finnas företag med både fem och sex anställda, på vilka denna lag icke är tillämplig. Det tycker man ju går litet väl långt. Här står också något om arbetare, som arbetsgivarna icke kunna direkt övervaka, men hur många inom restaurangrörelsen anställda finns det, som arbetsgivarna icke kunna övervaka? Så värst många tror jag inte att de äro. Det hela kommer att i många fall resultera i mycken hård strid mellan parterna på arbetsmarknaden om tolkningen av denna paragraf. Dessa anmärkningar föranleda mig givetvis icke att yrka avslag på det föreliggande lagförslaget, ty det vore kanske att göra ont än värre.

Då vi nu få behandla hela lagförslaget i ett sammanhang, skall jag be att få gå över till 4 §, där det också finns en bestämmelse, som rent principiellt icke bort få förekomma. I Kungl. Maj:ts förslag, som bygger på en utredning, vilken tillstyrkts av den part på arbetsmarknaden, som jag anser mig i visse mån representera, skulle arbetstiden bestämmas till 153 timmar per tre kalenderveckor utan någon som helst begränsning för dag. I en högerreservation har yrkats bifall till detta Kungl. Maj:ts förslag, varigenom man under en tvåveckorsperiod skulle kunna ta ut dessa 153 timmar. Detta vore ju ganska omänskligt, och därför har utskottet infört en bestämmelse om att ordinarie arbetstiden per dygn icke får överstiga 11 timmar. Detta resulterar i att man utöver de 77 timmar, som kunna uttagas under en arbetsvecka, också kan ta ut en timme per dag eller sju timmar per vecka för begynnelse- och avslutningsarbete, vilket utskottet vill medge med 21 timmar under loppet av tre kalenderveckor. Härtill kan läggas övertidsarbete, så att arbetstiden kan komma att uppgå till 13 och i vissa fall kanske till 14 timmar per dygn. Motionsledes har emellertid framförts krav på en ändring i Kungl. Maj:ts förslag på den punkten, vilket krav utskottet ansluter sig till. Första kammaren har emellertid redan bifallit Kungl. Maj:ts förslag om en arbetstid av 153 timmar per treveckorsperiod utan begränsning för dygn räknat. Från det arbetsområde jag representerar har jag den erfarenheten, att ingenting mera irriterar förhållandet mellan arbetsgivare och arbetstagare än just sådana här bestämmelser om att arbetstiden får tagas ut exempelvis under en treveckorsperiod, ja, att även en begränsning till en period om en vecka förorsakar en massa irritation. Speciellt i de fall då man icke behöver använda sig av personalens tjänster under söndagarna utan kan lägga motsvarande arbetstid till de sex vardagarna, blir ju denna senare ganska kraftigt tilltagen. Jag tycker att det är motiverat att man håller sig så nära 48-timmars arbetsveckan som möjligt även för restaurangpersonalens vidkommande. Jag förstår att tankegången i själva lagförslaget är den, att man icke skall ta ut mera än 51 timmer per vecka och först i nödfall använda en något längre arbetstid. Nu kommer väl regeln i stället att bli att man delar upp arbetstiden så, att man fördelar den tid, som man äger ta ut under tre veckor, på en period av två veckor och så anställer avlösningspersonal, vilket ju skulle kunna ha den fördelen med sig att man kunde kringgå lagen. Det är ju en tröst att lagen icke skall gälla mer än tre år och att det sålunda blir möjligt att därefter ompröva hela ärendet, varför risken kanhända icke är så stor. Men nog tycker jag, att vi nu efter alla de arbetstidslagar vi genomfört skulle kunna vara mogna att bestämt säga ifrån dels vilket tillämpningsområde, som denna lag skall ha, och dels exakt hur stor arbetstid, som får uttagas per dag eller eventuellt per vecka.

Herr talman! Med de invändningar jag här framställt ber jag att få yrka bifall till den av herr Hermansson m. fl. avgivna reservationen.

Herr **Senander**: Herr talman! Vi ha i denna fråga väckt en motion i vilken vi påtalat det virrvarr, som råder på arbetslagstiftningens område, i det att

Förslag till arbetstidslag för hotell, restauranger och kaféer, m. m. (Forts.)

man utöver den allmänna arbetstidslagen har en hel rad av särslag, som i de flesta fall innehålla sämre bestämmelser beträffande arbetstiden än de, som innefattas i den allmänna arbetstidslagen. Genom denna lag och den föreslagna hembiträdeslagen har antalet arbetstidslagar ökat till icke mindre än fem. Härtill komma de arbetstidskungörelser av skilda slag, som gälla för de olika statliga verkens personalgrupper. Vi mena att det skulle ha varit berättigat att man inordnade de grupper, som nu sortera under särslagstiftningar, under allmänna arbetstidslagen. Den invändningen man brukar göra, att förhållandena för de undantagna grupperna äro sådana att det icke går att hänföra dessa kategorier under den allmänna arbetstidslagen anse vi vara ohållbar, då man ju mycket väl kan komplettera den allmänna arbetstidslagen i sådant hänseende. Då emellertid den nu föreslagna lagen är avsedd som ett provisorium, ha vi i vår motion icke framställt något yrkande om ändring i detta avseende men däremot framställt en del andra ändringsyrkanden. Den viktigaste punkten i detta förslag gäller självfallet lagens tillämpningsområde. Det är ju ganska klart att om man skall sätta gränsen vid företag, som ha minst tre anställda, kan man icke få bukt med det oefterrätliga tillstånd, som i detta avseende råder inom småföretagen på området. Det är också ganska klart, att om man fastställer en begränsning sådan den som är föreslagen i reservationen detta kan leda till ännu större missförhållanden för småföretagens vidkommande. Ett företag, som nu har fyra anställda, kan nämligen mycket väl tänkas avskeda en eller två av dessa för att komma undan lagens tillämpningsområde. Icke minst med hänsyn till att arbetet just vid dessa småföretag oftast är mycket jäktigt ha vi föreslagit, att någon begränsning icke skall få förekomma utan att alla företag överhuvud taget, i vilka arbetstagare äro anställda, skola falla under lagen. En föreskrift av liknande innehåll finns ju för övrigt intagen i arbetstidslagen för detaljhandeln.

Beträffande den föreslagna 2 §, som anger vilka personalkategorier som äro undantagna från lagens tillämpning, ha vi också framställt ett ändringsyrkande. I lagförslagen äro ju upptagna bl. a. vissa uppräknade grupper såsom hovmästare, kökschef, husfru eller annan befattningshavare i överordnad ställning samt bokhållare eller andra kontorsbiträden. Vi ha ansett, att också dessa grupper böra falla under lagen. Häremot invänder utskottet, att berörda grupper skulle kunna tänkas få en sämre arbetstid än vad de för närvarande ha, därest de skulle inordnas under lagen. Detta argument är för mig fullkomligt obegripligt alldenstund vi här ha att göra med en maximiarbetstidslag, som fastställer en viss arbetstid utöver vilken man icke får använda personalen, men som naturligtvis icke föreskriver att samma arbetstid icke får underskridas. Därför anse vi att denna invändning är absolut ohållbar och att dessa grupper böra inordnas under lagen.

Vår nästa invändning är, att man i förslaget företagit en enligt vår mening absolut omotiverad uppdelning av de anställda inom hotell- och restaurangfacket. Arbetstiden för dem, som direkt betjäna allmänheten, är sålunda föreslagen till 153 timmar under en tidrymd av tre kalenderveckor, medan den för övrig personal har föreslagits till 144 timmar. För denna uppdelning kan man inte anföra det skälet, att ansträngningsgraden i arbetet skulle vara olika för dessa kategorier. Var och en som något litet känner till serveringspersonalens arbete — och det böra vi ju göra allesammans — vet att detta arbete är synnerligen enerverande och i fråga om ansträngning och psykisk påfrestning fullt jämförligt med det arbete som kökspersonalen utför. Vi anse därför en begränsning till en genomsnittlig arbetstid av 48 timmar per vecka för hela personalen vara berättigad.

Vad slutligen beträffar 7 § 1 mom., som rör övertidsarbete för förberedelse-

Förslag till arbetstidslag för hotell, restauranger och kaféer, m. m. (Forts.)
och avslutningsarbeten, föreslås i propositionen och även i utskottsutlåtandet. att nödigt antal arbetstagare må användas å övertid under högst 21 timmar under lopper av 3 kalenderveckor, dock icke något dygn mera än 1½ timme. Detta innebär, att Kungl. Maj:t har sträckt sig längre än socialstyrelsen, som ju är den myndighet, som har att övervaka våra skyddslag och som väl måste betraktas som särskilt sakkunnig på detta område. Den har nämligen föreslagit 18 timmar. Vi ha ansett att övertidsarbetet, vilken arbetargrupp det än må gälla, bör begränsas i största möjliga utsträckning. Av denna anledning ha vi upptagit socialstyrelsens förslag i vår motion.

Herr talman! Med det anförda skulle jag vilja till en början yrka bifall till vad vi föreslagit i vår motion, nr 498 i andra kammaren, beträffande 1 §, d. v. s. den paragraf, som rör tillämpningsområdet för lagen.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Möller**: Herr talman! Jag skall inte dölja att jag, när jag hade att i departementet överväga frågan om en arbetstidslagstiftning på detta område, var mycket tveksam, huruvida jag överhuvud taget skulle lägga fram ett förslag. Denna tveksamhet berodde närmast därpå, att vi icke ha någon annan arbetstidslag än denna, där icke 8-timmarsdagens princip är genomförd. Även om arbetstiden slås ut på längre perioder än en vecka, så har dock i princip 8-timmarsdagen accepterats som grundval för alla våra tidigare arbetstidslag. Detta gäller t. ex. sjöarbets-tidslagen, arbetstidslagen för detaljhandeln och lantarbetstidslagen. Den senare medger visserligen under vissa perioder, särskilt under sommaren, betydligt längre arbetstid än 8 timmar om dagen, men detta kompenseras genom så mycket kortare arbetstid under vintern. När jag emellertid fick höra, att man på personalhåll i alla fall var mycket angelägen att få fram ett lagförslag till denna riksdag och jag praktiskt taget saknade all sakkunskap om hur man skall organisera arbetet inom restaurangrörelsen, så ansåg jag mig inte på denna punkt kunna frågå, vad socialstyrelsen hade föreslagit och vad som i stort sett hade blivit understött av remissmyndigheterna. Detta gjorde att förslaget kom att upptaga en arbetstid på 153 timmar under tre veckor i stället för 144 timmar under tre veckor.

Min brist på sakkunskap rörande hur arbetet inom restaurangerna måste organiseras gjorde också, att jag inte egentligen vågade peta på de förslag som förelägo. Man får inte glömma att det på detta område finns företag av i högsta grad skiftande beskaffenhet. Ett litet konditori i ett stationssamhälle eller småkaféer i en stad som Stockholm kunna inte sköta sin arbetskraft på samma sätt som de stora restaurangerna, t. ex. Operakällaren eller Grand Hôtel. Det ligger i sakens natur att förhållandena på detta område måste vara i högsta grad varierande. Det är ju inte meningen med en sådan lagstiftning som denna, att den skall slå ihjäl småföretagen. Just inom denna bransch äro säkerligen ganska många kvinnor sysselsatta — i vissa fall även män — vilka ha skaffat sig ett litet konditori eller ett litet kafé, på vars avkastning de kunna draga sig fram, och vilka, om icke denna möjlighet bjödes dem, måhända skulle behöva underhållas av samhället, emedan de icke kunna ställa sig i en fabrik eller ha andra dylika arbetsmöjligheter. Det är en synpunkt, som jag icke har kunnat underlåta att ta en viss hänsyn till, och den ligger till grund för förslaget i § 4 i propositionen, som icke innehåller något stadgande om att man för närvarande skall begränsa den dagliga arbetstiden till 11 timmar, vilket däremot utskottets förslag gör. Jag ansåg försiktigheten bjuda, att man först försökte skaffa sig den erfarenhet av lagstiftningens verkan, som man kan få under den 3-årsperiod, för vilken den är föreslagen att till en början gälla. På grundval av de erfarenheter, som man under denna

Förslag till arbetstidslag för hotell, restauranger och kaféer, m. m. (Forts.)
period kan göra, kan man kanske sedan göra lagstiftningen litet strängare än det nu föreliggande förslaget utan att skada några legitima intressen. Det är ju beklagligt att en departementschef inte behärskar allting här på jorden, som han nödgas föreslå lagstiftning om, utan måste bekänna, att det finns områden, där han helt och hållet måste lita på vad andra säga. Det ligger då i sakens natur, att han framför allt litar på vad myndigheterna säga rörande en sak som denna.

Beträffande lagens tillämpningsområde föreslås det i en reservation, att även företag med två anställda skola falla under lagen. Herr Lindberg, som i sitt anförande målade allt i mörka färger, gjorde gällande, att restauranginnehavarna skulle ta ut den föreslagna arbetstiden på 153 timmar och kanske all övertid på 14 dagar i stället för 3 veckor och att de skulle använda sig av alla tänkbara kryphål för att undgå lagens verkningar. Jag måste säga, att skulle denna svartmålning vara riktig, skulle jag nästan ha föreslagit kammaren att avslå förslaget om denna lagstiftning och i stället söka få en ny och helt och hållet omarbetad lag till stånd. Jag tror dock att herr Lindbergs farhågor äro i hög grad överdrivna. Ty jag föreställer mig att på grund av den faktiska brist särskilt på kvinnlig arbetskraft som råder, skulle de företagare, som utnyttjade lagen på det sätt som herr Lindberg utmålade, få mycket svårt att skaffa sig folk. De skulle säkerligen få byta personal åtminstone var tredje vecka, om inte var fjortonde dag. Jag tror att man kan ta dessa farhågor med ro, även om det naturligtvis ligger någonting i dem.

Från vissa håll vill man i denna lagstiftning införa samma begränsning av lagens tillämpningsområde, som gäller för den allmänna arbetstidslagstiftningen. Skulle man förfara på det sättet, måste jag även säga mig, att då kunde man lika gärna låta bli att lagstifta. Enligt det föreliggande förslaget äro de allra minsta företagen undantagna från lagstiftningen, men så snart ett företag har mer än två anställda så är lagen tillämplig på detsamma. Om man inte går så långt när det gäller lagstiftningens tillämpningsområde, som föreslås i propositionen och andra lagutskottets utlåtande, då kan man också enligt min mening låta bli att införa denna lagstiftning. Ty det är just detta slags företag, som böra föras in under en lagstiftning om begränsad arbetstid. Det är just inom dessa företag som missbruk av arbetskraft förekommer i stor utsträckning. Dylika missbruk äro icke så vanliga inom de områden av restaurangrörelsen, där arbetsavtal föreligga mellan personalen och företagarna. Avsikten med denna lag är att bereda skydd åt de människor, som äro anställda inom de mindre företagen, där man inte kunnat ordna med avtal eller där man i varje fall inte kunnat genomdriva avtal med en starkare begränsning av arbetstiden. Detta är syftet med hela denna lagstiftning.

När riksdagen går att fatta beslut i ett sådant ärende som detta, skall det väl vara någon mening med vad riksdagen företar sig. Jag för min del anser att andra kammaren borde liksom första kammaren följa Kungl. Maj:ts förslag. Jag förstår att förslaget om den extra dygnsbegränsningen är mycket lockande. Jag kan ju säga, att det har mina principiella sympatier, men jag kan inte hjälpa, att jag tycker att man kan ge sig till tåls under den treårsperiod, för vilken lagen är föreslagen att gälla, så att man med ledning av de erfarenheter man då vunnit av denna lagstiftning verkligen kan gå till grunden med frågan, huruvida man på vissa punkter bör tillmötesgå de önskemål, som framkommit både under debatten och i vissa av de motioner, som äro väckta i samband med detta ärende.

Fru Ekendahl: Herr talman! Jag skall inte sticka under stol med att man på personalhåll inte är så synnerligen glad åt det föreliggande lagförslaget.

Förslag till arbetstidslag för hotell, restauranger och kaféer, m. m. (Forts.)
Man har granskat propositionen och därvid funnit en hel del som lämnar mycket övrigt att önska.

Detta gäller först och främst begränsningen av den dagliga arbetstiden. Vi ha därför varit mycket glada åt att utskottet anslutit sig till socialstyrelsens förslag och föreslagit en begränsning av arbetstiden till 11 timmar per dag. Vad detta innebär torde kanske restaurangfolk veta bättre än andra. Som gammal restaurangarbetare känner jag till, att om denna begränsning icke finnes stadgad i lag eller arbetsavtal, så tar man på arbetsgivarhåll ut ända till 16 å 17 timmars arbetstid per dygn. Detta förekommer alltså, och man gör det alldeles oavsett om personalen har avtal eller inte.

Fröken Andersson sade att ifrån personalorganisationens sida inte ställts några krav på en sådan begränsning av arbetstiden per dag under sista året. Detta torde vara riktigt, fröken Andersson, när det gäller sista året, därför att vi ha faktiskt väntat på denna lagstiftning, som sedan länge legat under utredning och som vi trott skulle komma. Att denna lagstiftning skulle uppta en bestämmelse om en begränsning av arbetstiden per dag ansågo vi vara naturligt. Ty annars skulle ju lagen icke ge det skydd, som restaurangfolket behöver.

När vi ändå från personalhåll äro beredda att vara med om denna lag är det därför att den är avsedd att bli provisorisk. Herr Lindberg trodde att den skulle gälla i två år, men det framgår av handlingarna att den är avsedd att gälla i tre. Även dessa år gå, och man kan under denna tid skaffa sig en erfarenhet, som blir till gagn när det gäller att eventuellt utarbeta en ny lag.

Jag är emellertid ledsen att jag inte kan vara lika optimistisk som departementschefen, när han säger att många av de företag, som nu icke beröras av lagen, skulle komma in under dess tillämpningsområde. Det kommer ju alltså att förhålla sig så, att företag som sysselsätta blott två anställda — och deras antal är stort — icke beröras av lagstiftningen. Jag har därför med glädje funnit, att det i den av herr Hermansson m. fl. avgivna reservationen yrkats, att lagen skall vara tillämplig på företag, som ha minst två arbetstagare.

Det har vidare gjorts gällande — särskilt från fröken Anderssons sida — att den i småkaféer anställda personalen inte har så strängt arbete och att den längre arbetstiden därför för dem icke skulle bli så tröttande. Jag kan vittna om att denna personalgrupp inom restaurang- och kaféfacket har mest att göra, emedan de få utföra såväl köks- som serveringsarbete. Det är ett mycket betungande arbete de ha att utföra, särskilt med den långa arbetstid, som nu tillämpas.

Jag skulle i detta sammanhang ännu en gång vilja understryka, att denna begränsning av arbetstiden till 11 timmar per dygn är någonting som man från personalhåll sätter det allra största värde på och att just förekomsten av en sådan bestämmelse gör att man är beredd att acceptera lagen.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den av herr Hermansson m. fl. vid utlåtandet fogade reservationen.

Fröken Hesselgren: Herr talman! Jag måste uttrycka min glädje över att socialministern trots sin stora tvekan likväl har framlagt detta lagförslag. Under mitt arbete inom yrkesinspektionen har jag i många år varit i tillfälle att se hur oerhört välbehövligen en lagstiftning på detta område är.

Jag kan mycket väl erkänna, att detta är ett svårt område att lagstifta på. Det gäller ju arbetsförhållanden, som inte på något sätt kunna jämföras med industriarbete, och därför är det svårt att tillämpa samma bestämmelser för den personal, det här gäller, som för arbetare inom industrien. Man får emel-

Förslag till arbetstidslag för hotell, restauranger och kaféer, m. m. (Forts.)
lertid söka göra jämkningar och ge denna personal de bästa möjliga arbetsvillkor.

När det gäller speciallagar som denna, har det i regel visat sig, att man inte från början kan få fram exakt den lagstiftning, som man önskar komma fram till. I fråga om lantarbetstidslagen har man t. ex. fått göra jämkningar flera gånger, och detsamma har förhållandet varit beträffande detaljhandelslagen. Så har även måst ske i detta fall, och lagen är därtill, såsom från många håll framhållits, en provisorisk lag. Vi få därför inte vara så rädda för om vi denna gång inte kunna få med allt som vi skulle önska ha med i lagen.

Herr Lindberg målade lagens tillämpning i praktiken i mörka färger, och han hyste även farhågor för den passus i § 1 i lagen, där det säges att från lagens tillämpningsområde undantages »arbete, som utföres under sådana förhållanden, att det ej kan anses ankomma på arbetsgivaren att vaka över arbetets anordnande». Detta är någonting som man inte behöver hysa någon oro för, herr Lindberg, det är en passus som förekommer i alla arbetstidslagar. Jag tror därför inte att den kommer att föranleda några större svårigheter. Det kan ju tänkas, att en arbetsgivare har t. ex. en kaffeservering eller en korvservering, som är belägen långt ifrån den plats där han vistas, och därför inte har möjlighet att övervaka personalens tjänstgöringstid där. Det är dylika företeelser, som man genom denna bestämmelse vill utesluta från lagens tillämpningsområde. Jag försäkrar att bestämmelsen inte är av farlig beskaffenhet — jag har i många år varit med om att övervaka arbetstidslagar, och detta stadgande har mig veterligt aldrig vållat några svårigheter.

Vad beträffar själva antalet arbetstagare i de företag, som skulle falla under lagen, ha flera olika yrkanden framställts. Jag skulle vilja föreslå att vi gå en medelväg och hålla oss till Kungl. Maj:ts förslag. Det har sålunda föreslagits, att vi skulle följa bestämmelserna i 8-timmarslagen och sätta gränsen vid *fyra* arbetare. Jag vill i detta avseende instämma i vad socialministern sade: skulle vi stanna vid denna gräns, skulle vi utesluta en mycket stor grupp av den personal, som vi framför allt vilja få in under lagens skydd. I den kommunistiska motionen föreslås, att vi inte alls skola ha några gränser utan att lagen skall gälla för alla företag. Jag tror för min del inte att det är möjligt att gå denna väg. Vi skola komma ihåg att övervakning måste finnas — det måste föreligga någon möjlighet att se till att lagen efterlevs. Skulle vi då ta med alla småställen, som stå på gränsen till familjeställen, tror jag att stora svårigheter skulle uppstå i avseende på övervakningen. Det är möjligt att man kan komma fram till någonting sådant så småningom. Men jag tror att det är bättre att ta ett steg i taget och låta dessa småföretag vänja sig vid att de liksom de större företagen skola ha en ordnad arbetstid. Vi ha sett exempel på denna utveckling, när det gäller 8-timmarslagen. Inom industrien finns det en hel del mindre företag, som inte falla under denna lag men som undan för undan ha fått 8-timmarsdagen införd. Det inverkar alltså även på de mindre företagen, att dylika bestämmelser finnas i lagstiftningen och att man där går dem så nära som man kan. Jag tror för min del att det är klokt att vänta med att driva saken längre än man hittills gjort, och jag undrar som sagt om det inte är bäst att stanna för Kungl. Maj:ts medelväg. Naturligtvis vore ingen större skada skedd om man skulle låta lagen vara tillämplig även för företag med *två* arbetare i stället för med *tre*. Det är möjligt att detta skulle komma att medföra större svårigheter — det vågar jag inte yttra mig om. Jag tror emellertid att det vore bättre att man dröjde några år, innan man toge detta steg.

Det har vidare ordats mycket om lämpligheten av bestämmelsen om 11 timmars arbetsdag. Statsrådet var själv mycket tveksam på denna punkt. Han

Förslag till arbetstidslag för hotell, restauranger och kaféer, m. m. (Forts.)

erkände att han för sin del fullt förstod de önskemål, som lågo bakom kravet på denna begränsning. Av egen erfarenhet vill jag starkt understryka vad fru Ekendahl anförde på denna punkt. Vid inspektion av restaurangerna och deras arbetsförhållanden har det nämligen ofta visat sig att med personalens eget goda minne oerhört långa arbetsdagar kommit till användning. Man har varierat med en kort arbetsdag och en arbetsdag på hela 16 timmar. Det är ingenting ovanligt att t. o. m. en arbetsdag om 17 timmar förekommit. Det är just sådana överdrifter som utskottet vänt sig emot ur hälsosynpunkt. Vissa grupper av personalen ha själva föredragit denna ojämnna arbetstid. Sådana synpunkter anfördes i varje fall, när yrkesinspektionen protesterade mot denna långa och ojämnna arbetstid. När det gäller skyddslagarna måste vi komma ihåg, att det inte endast är de berörda parternas önskningsar som skola tillgodoses. Man måste också se till att hygienens lagar följas, så att inte de arbetande skada sig i onödan. Jag anser för egen del att en arbetstid per dag, som mer eller mindre regelbundet sträcker sig över 11 timmar — ja, ibland ända upp till 14 timmar — är mycket olämplig. — Vi måste även beakta att den av utskottet föreslagna begränsningen av arbetstiden per dygn endast avser den ordinarie arbetstiden. Därtill kommer möjligheten till arbete å övertid samt tid för förberedande och avslutande arbete. Detta senare avser visserligen icke all personal, men den för dessa särskilda arbeten föreslagna övertiden kan gå upp till 1½ timmar på en dag.

Jag vet att första kammaren gått emot utskottet beträffande den föreslagna begränsningen till 11 timmar, vilket jag livligt beklagar. Jag skulle anse det vara utomordentligt tilltalande, om andra kammaren visade sig mer förstående i detta hänseende än första kammaren.

Herr Senander anförde vissa klagomål mot utskottet i samband med att han i denna debatt upprepade vad som anfördes helt nyligen beträffande sjukvårdspersonalen om att det skulle vara olämpligt med så många olika speciallagar i stället för en enda allt omfattande lag på arbetstidslagstiftningens område. Gentemot detta påstående vill jag framhålla, att i alla länder med en någorlunda utvecklad sådan lagstiftning den erfarenheten har gjorts, att de bästa resultaten uppnåtts, då nya verksamhetsområden, vilka väsentligen skilde sig från tidigare reglerade områden, reglerats genom särskilda speciallagar. Vi ha här i landet förfarit på detta sätt beträffande lantarbetarna och de i detaljhandeln anställda. Vi komma att förfara på samma sätt beträffande hembiträden och sjukvårdspersonal. Det finns därför ingen anledning att frångå denna princip beträffande den personalgrupp, som vi nu behandla. Ingenting hindrar emellertid att man, när tillräcklig erfarenhet vunnits på området och de flesta samhällsgrupper fått sina arbetsförhållanden reglerade, söker samordna dessa olika speciallagar i en med ett flertal undantag försedd gemensam arbetstidslag. Man kan dock med fog ifrågasätta, om det är så välbetänkt att ha en dylik vittomfattande gemensam lag med många undantag. Det vore nog bättre med en huvudlag, kring vilken grupperades flera olika speciallagar, som i möjligaste mån hade huvudlagen som mönster. Det är emellertid närmast en smaksak hur man vill förfara i detta hänseende i fråga om den formella anordningen av arbetstidslagstiftningen. Erfarenheten kommer att få fälla utslaget. — Jag talade för övrigt nyligen med byråchefen Molin i socialstyrelsen, vilken närmast utarbetat förslaget till denna lag. Han lät därvid förmoda att vi så småningom kanske skulle få samarbeta de olika speciallagarna. Han ansåg dock att tiden ännu icke var mogen härför.

I detta sammanhang vill jag även framhålla, att de på detta område utfärdade speciallagarna både i fråga om paragrafering av bestämmelserna och dessas innehåll såvitt möjligt anpassas efter huvudlagen på arbetstidslagstiftning-

Förslag till arbetstidslag för hotell, restauranger och kaféer, m. m. (Forts.)
ens område, nämligen 8-timmarslagen för industrien. Sälunda finnes alltid själva huvudbestämmelsen i lagens 4 §. Vidare återfinnas alltid i 5 § bestämmelser om arbetsrådets rätt att medge undantag beträffande arbetstidens längd samt i 6 § bestämmelser om force majeure ävensom i 7 § bestämmelser om övertid. Man söker således att i möjligaste mån undvika avvikelser från tidigare utfärdade liknande bestämmelser. Beträffande nu ifrågakvarande arbetstidslag ha emellertid kommunisterna — jag tror för övrigt att även herr Lindberg varit inne på samma tankegång — föreslagit en avvikelse från gängse bestämmelser i speciallagarnas 7 §. Herr Senander har nämligen föreslagit att därtill erforderligt antal arbetare skulle få användas å övertid för förberedande och avslutande arbete under högst 18 timmar mot av utskottet föreslagna 21 timmar under loppet av tre veckor. Utskottets förslag i detta hänseende står i full överensstämmelse med motsvarande bestämmelser för andra i lag reglerade verksamhetsområden, där i övertid för ifrågakvarande arbeten medgivits sju timmar per vecka. Då den i förevarande lag föreslagna bestämmelsen om övertid anknutits till en period av tre veckor, är det därför naturligt att man stannat inför 21 timmar för denna tid.

Då jag är den enda här närvarande av utskottets ledamöter, som biträtt utskottets förslag i sin helhet, har jag det inte så lätt att söka bemöta angreppen på utskottet från olika håll. Det må därför vara mig förlåtet, om jag skulle glömma att upptaga någon invändning till behandling.

Gentemot vad fröken Andersson anförde om att lagen inte borde komma till stånd, då socialstyrelsen anført så många skäl mot en lagstiftning, vill jag framhålla, att jag tvärtom anser, att det ligger en ganska stor styrka just däri att det ämbetsverk, som sysslar med hithörande frågor, trots de många skälen emot en lagstiftning ändock anser en sådan vara nödvändig. Jag skall likväl villigt erkänna att stora svårigheter komma att möta vid tillämpningen av lagen. Detta framhölls även av socialministern. Att socialstyrelsen till sist ändock stannat inför att föreslå lagstiftning på detta område beror just på vad fru Ekendahl framhöll, nämligen de intensiva, oupphörligen framförda kraven från personalens egen sida att få sin arbetstid reglerad i lag. Ett flertal utredningar — jag minns inte hur många — ha tidigare verkställts på detta område. För varje gång har arbetstiden något minskats, och tendensen i detta hänseende har varit otvetydig.

Det har vid behandlingen av förevarande lagförslag alldeles riktigt påpekats att den organiserade personalen vid större arbetsställen fått sina arbetsförhållanden reglerade på ett sätt, som så nära överensstämmer med det i lagen föreslagna, att lagen skulle ha varit obehörlig, om det endast gällt att reglera förhållandena för denna personal. Den närmaste anledningen till att man, trots de uppenbara svårigheterna med en lagstiftning som den förevarande, ansett den böra genomföras, torde vara omsorgen om att få arbetsförhållandena reglerade även för den i avtalshänseende svagare ställda personalgrupp som huvudsakligen tjänstgör på mindre arbetsställen.

Jag vill något beröra även den kommunistiska motionens krav på att också personal i överordnad ställning samt kontorspersonal i motsats till vad som föreslagits i propositionen skulle inordnas under lagen. Det i propositionen för dessa personalgrupper gjorda undantaget överensstämmer med tidigare beslutad nationell och internationell lagstiftning på detta område. Jag vet inte om Sovjetunionen nu har annan lagstiftning i ämnet, men åtminstone den rätt, som jag hittills känt till, har följt den av mig nyss återgivna regeln. Kontorspersonalen har för övrigt själv, så snart det varit fråga om en lagstiftning för dem, alltid protesterat häremot. Från företrädarna för kontorspersonalen har därvid alltid framhållits att personalen, om den underställdes

Förslag till arbetstidslag för hotell, restauranger och kaféer, m. m. (Forts.)

en allmän 8-timmarslagstiftning, skulle riskera att icke få behålla den arbetstid, som personalen på egen hand lyckats uppnå. De kontorsanställdas egen organisation, Daco, har alltid avstyrkt förslag om deras inordnande under arbetstidslagstiftningen. Det är därför helt naturligt och i överensstämmelse med vederbörandes egna önskemål som personal i överordnad ställning samt kontorspersonal undantagits från denna lagstiftning. I samband med behandlingen av förslaget till arbetstidslagstiftning för de i detaljhandeln anställda förklarade statsrådet Möller att han, trots att flera motsvarande lagar utomlands för detaljhandelns personal även omfattade däri anställd kontorspersonal, uteslutit de kontorsanställda från lagens tillämpningsområde på grund av att denna personalgrupp själv så önskade. Vid flera tillfällen har emellertid uttalats lämpligheten av att en för all kontorspersonal gemensam speciallag på detta område kommer till stånd. Under sådana förhållanden är det än mera skäl att nu utesluta denna personalgrupp från förevarande lags tillämpning.

Jag anser att jag inte här behöver uppehålla mig närmare vid anledningen till att man i fråga om ordinarie arbetstid gjort åtskillnad mellan serverings- och annan personal. Jag vill dock påpeka att kollektivavtalen stadga 156 timmars arbetstid under motsvarande tre-veckorsperiod. Med hänsyn härtill samt det förhållandet att det här endast är fråga om en provisorisk lagstiftning anser jag att man nu bör kunna godtaga de i propositionen föreslagna 153 respektive 144 timmars ordinarie arbetstid. Jag är emellertid övertygad om att man så småningom kommer ned till 144 timmars arbetstid under motsvarande period även för serveringspersonalen. Jag tror dock att man gör klokt i att låta nedsättningen av arbetstiden gå i etapper. Det kan icke förnekas att serveringspersonalen vid exempelvis riksdagsrestaurangen vid vissa tillfällen på dagen har oerhört mycket att göra. Under andra delar av dagen har emellertid personalen en jämförelsevis lindrig tjänstgöring. Vidare går säkerligen serveringspersonalen vid mindre hotell i landsorten så gott som helt sysslolös flera timmar om dagen. Serveringspersonalen fullgör nämligen med andra ord ett intermitterant arbete. Det är därför skäl att vi på lagstiftningsvägen söka pröva oss fram till den bästa lösningen av arbetstidens längd för denna personalgrupp. Erfarenheten kommer att visa, om det är lämpligt att i detta hänseende helt jämställa serveringspersonal med ekonomipersonal. Vid bedömandet av denna fråga bör man även ta hänsyn till att vi ännu icke kommit till rätta med det s. k. drickspenningssystemet, som i viss mån motverkar en alltför snabb och stark förkortning av arbetstiden.

Herr talman! Jag hoppas att jag nu i stort sett bemött alla de erinringar, som gjorts mot utskottets förslag. Jag hemställer, att kammaren måtte godtaga utskottets förslag.

Herr Lindberg erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Jag vill anföra några ord till bemötande av vad statsrådet och fröken Hesselgren framhöllo gentemot mina synpunkter på bestämmelserna i lagförslagets 1 § rörande lagens tillämpningsområde.

Jag kan inte förstå varför man i lagens 1 § skall behöva stadga ett undantag från lagens tillämpning beträffande arbete, som utföres under sådana förhållanden, att det ej kan anses ankomma på arbetsgivaren att vaka över arbetets anordnande. Genom en sådan bestämmelse ges arbetsgivaren möjlighet att konstruera upp bestämda fall, som skola falla utanför lagens tillämpning. Jag känner till exempel från andra verksamhetsområden, där en liknande undantagsbestämmelse funnits och varigenom lagen för viktiga områden faktiskt satts ur gällande kraft genom arbetsgivarnas uppfinningsrikedom. — En liknande fara ligger även i bestämmelserna i 7 § beträffande förberedelse-

Förslag till arbetstidslag för hotell, restauranger och kaféer, m. m. (Forts.)
och avslutningsarbeten. Vid utfärdandet av arbetstidslagar har det alltid förutsatts, att nyss nämnda bestämmelser endast skulle gälla en viss mindre del av personalen. I regel komma emellertid dessa bestämmelser att i praktiken beröra huvudparten av personalen i fråga. I varje fall har så blivit förhållandet på sjöfartens område. Jag tror att samma synpunkter även gälla på jordbrukets område.

Jag erkänner att jag i mitt första anförande något överdrev, när jag drog upp gränserna för hur långt man kunde gå vid tillämpningen av lagen. Jag sade dock att jag förstod, att det inte var meningen att lagen skulle användas på det sätt jag antydde. Den som känner till hur man på sina håll söker utnyttja bestämmelserna på ett sätt, som alls icke avsetts från början, måste emellertid ställa sig skeptisk till denna lag i dess föreslagna avfattning.

Fröken **Andersson**, som jämväl på begäran erhöll ordet för kort genmäle, anförde: Herr talman! Fröken Hesselgren nämnde, att den omständigheten att socialstyrelsen trots de många skälen mot en lagstiftning ändock beslutat tillstyrka en sådan var ett uttryck för det starka behovet av en lagstiftning på området. Jag måste säga att skälen för en lagstiftning äro ganska svaga, när man — förutom de rent sociala skälen, vilka jag helt accepterar — även måste anföra sådant som att kvinnorna böra skyddas för att de skola hinna skaffa sig en ledsagare genom livet och bilda familj. Jag anser däremot att skälen mot en lagstiftning på detta område åtminstone för närvarande äro mycket starka.

Jag begärde ordet närmast för att undanröja ett uppkommet missförstånd beträffande min inställning till denna fråga. Jag har inte sökt göra gällande att en lagstiftning på detta område är obehövlig. Jag anser emellertid att det är olämpligt att i nuvarande läge införa lagen. Lagförslaget har dock blivit avstyrkt av en hel rad av omdömesgilla remissinstanser. Jag hinner inte här räkna upp dem alla, utan nöjer mig med att avstyrkande instanser varit statskontoret, kommerskollegium, länsstyrelserna i Södermanlands, Malmöhus, Göteborgs och Bohus samt Norrbottens län, arbetsgivareföreningen, Stockholms kaféidkareförening m. fl. Det är således på många håll som det ansetts icke önskvärt med en lagstiftning. Åsiktsbrytningarna ha emellertid icke så mycket avsett önskvärheten av lagen som sådan utan ha fastmera gällt, huruvida den nuvarande tidpunkten är lämplig för en lagstiftning av förevarande art. Det är också endast mot ett par detaljer i själva lagen som jag och mina medreservanter avgivit reservation mot utskottets utlåtande.

Fröken **Hesselgren** erhöll likaledes på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Jag vill till herr Lindberg säga att yrkesinspektionen och arbetsrådet just haft sin uppmärksamhet fäst på vissa tendenser till en alltför vid tolkning av begreppen »förberedande» och »avslutande» arbete. Under min yrkesinspektionstid påträffade jag t. ex. ett fall, där en restaurang i samband med att ekonomipersonalen hänförts under 8-timmarslagen mottagit en skrivelse från restaurangarbetsgivareföreningen här i Stockholm, vari framhölls att vid tillagning av maten var allt arbete att betrakta såsom förberedande utom det arbete, som utfördes sedan maten »lagts i pannan». Det är således riktigt som herr Lindberg påpekade att arbetsgivarparten på olika sätt söker få en så vid tolkning som möjligt av dessa begrepp. Arbetsrådet har emellertid numera utgivit bestämda direktiv beträffande vad som skall hänföras till förberedande och avslutande arbete. Arbetsrådet håller vidare bestämt på att sådant arbete alltid skall utföras av endast ett fåtal av personalen. Ett typiskt exempel på förberedande arbete inom nu ifrågakvarande ar-

Förslag till arbetstidslag för hotell, restauranger och kaféer, m. m. (Forts.)
betsområde är alla sådana sysslor såsom exempelvis framplockning, eldning m. m., som måste utföras innan den egentliga kökspersonalen kan börja sitt arbete. — Jag anser mig i detta sammanhang inte behöva beröra hur tolkningen av begreppen förberedande och avslutande arbete kommit att tydas i fråga om sjöfolkets arbetsförhållanden. Uppsikten häröver tillkommer för övrigt inte arbetsrådet.

Till fröken Andersson vill jag säga att jag anser det av henne underkända skälet för lagstiftningen att kvinnorna därigenom skulle få större möjligheter till familjebildning m. m. vara lika svagt som hon själv anser. Jag förmenar emellertid att det finns andra skäl, vilka jag förut påpekat, som tala för en lagstiftning. Jag erinrar sålunda än en gång om personalens utomordentliga starka krav att en lagstiftning skall genomföras och att den skall genomföras nu.

Härefter anförde:

Herr **Jansson** i Hällefors: Herr talman! I egenskap av reservant beträffande lagens 1 § angående de föreslagna bestämmelsernas tillämpningsområde ber jag att få anföra några ord.

Den främsta anledningen till att jag reserverat mig mot utskottets förslag på denna punkt är att jag har den bestämda uppfattningen, att det just är personalen vid mindre restauranger och kaféer, som är mest utlämnad åt arbetsgivarnas godtycke och som således har den längsta arbetstiden för närvarande. Socialministern medgav också i sitt anförande det berättigade i en sådan synpunkt. Personalen vid större restauranger och kaféer däremot har genom sina organisationer lyckats begränsa sin arbetstid. Jag kan inte dela de farhågor som i propositionen framförts mot att man genom att ge lagen ett större verksamhetsområde och under densamma hänföra även en del småföretag skulle riskera dessa företags existens. Jag hyser i stället den bestämda uppfattningen att man av hänsyn till personalen bör utvidga lagens tillämpningsområde.

Jag har varit i tillfälle att närmare undersöka ett par mindre kaféer med endast två anställda. I båda fallen har personalen fått börja sitt arbete klockan 7 på morgonen och har sedan haft sin ordinarie arbetstid till klockan 10, ja, ibland ända till klockan 11 på kvällen. Arbetstiden har således varierat mellan 15—16 timmar per dygn. Jag har därtill kunnat konstatera att det i dessa fall rört sig om verkligt effektiv arbetstid. I den mån denna personal icke användes vid servering i lokalerna fick den hjälpa till med diskning och rengöring. I ett fall användes serveringspersonalen t. o. m. för bakning av kaféets bröd. När man har kännedom om sådana exempel och samtidigt vet att denna näring i varje fall inte för närvarande arbetar under några som helst ekonomiska svårigheter, har man mycket svårt att förstå varför just den del av personalen, som är i största behov av lagens stöd, skall undantagas från lagens tillämpningsområde.

I betraktande av de exempel från mindre kaféer som jag här anfört kan man med fog säga att personalen vid desamma delvis får tjänstgöra som servitriser och delvis som hembiträden. En jämförelse mellan den nu föreslagna lagen och hembiträdeslagen, som vi komma att behandla här i kammaren inom en snar framtid, kan visserligen icke åberopas i alla hänseenden. På grund av de stora likheter, som föreligga mellan de båda lagarna, kan jag dock icke underlåta att verkställa vissa jämförelser, trots att hembiträdeslagen icke avser att fastställa en viss bestämd arbetstid utan endast stadgar när arbetet skall sluta för dagen. Efter en sådan jämförelse tycker jag, att det vore oriktigt att icke ge lagen en vidare tillämpning än vad man i propositionen avsett.

Förslag till arbetstidslag för hotell, restauranger och kaféer, m. m. (Forts.)

Herr talman! Jag har icke mycket mer att säga. Det finns nog andra synpunkter som jag skulle vilja anföra, men jag skall sluta med att framföra såsom min uppfattning, att är det verkligen så svårt att driva denna näring ekonomiskt, som man här från en del håll velat påstå, så att man skall vara tvungen att använda arbetspersonal i så oskälig utsträckning i fråga om arbetstiden som här skett, sätter jag i fråga, om man icke bör söka sig fram andra vägar för att göra näringen bärande.

Jag tror, att de farhågor man anfört mot att begränsa arbetstiden per dag till elva timmar icke kunna vara bärande, utan jag vill hänvisa till vad herr Lindberg anfört, vilket också fått ett mycket starkt stöd i propositionen, att det ändå finns stora möjligheter för en näringsidkare att, även om man inför denna begränsning, i stor utsträckning använda personalen vid särskilda tillfällen utöver den tid som sålunda är fastställd i lagen enligt utskottets förslag. Jag tycker sålunda, att den begränsning som inom utskottet föreslagits med stöd av en i ärendet avlämnad motion måste betraktas som mycket moderat och som man icke borde ha någon anledning att gå emot.

Med anledning av vad jag sagt, herr talman, vill jag beträffande 1 § på det livligaste yrka bifall till den reservation, som avgivits av herr Hermansson och som jag jämte andra varit med om att underteckna, samt i övrigt till utskottets hemställan.

Herr Henriksson: Herr talman! Det kan väl icke bestridas, att det område som det här är fråga om tillhör de svårare, då det gäller att införa en arbetstidslag. Detta har också omvittnats av flera här i kammaren, bland annat av utskottets ärade vice ordförande. När Kungl. Maj:t nu trots detta kommit fram med ett förslag om arbetstidsreglering för detta område, kan man icke, när man läser propositionen och alla remissyttrandena, undgå att få ett bestämt intryck av att det från skilda håll lyser igenom en mycket stor tveksamhet. Man hesiterar inför uppgiften bl. a. av det skäl som herr statsrådet anförde, nämligen att vi här ha att röra oss på ett område, där företagen äro av så skiftande beskaffenhet och ha så vitt skilda arbetsformer. Vidare böra vi beakta den omständigheten, att arbetet för den personal, som nu närmast avses att liksom fångas in under arbetstidsregleringen, nämligen serveringspersonalen, i väsentlig omfattning åtminstone på sina håll är rent beredskapsarbete.

Vad som man kan hysa den största tvekan inför har betonats av fröken Andersson, och det är ett genomförande av lagen just vid denna tidpunkt, och detta av många skäl. Dels är det mycket svårt för företagen att skaffa sig erforderlig personal för att fylla det behov som skulle uppstå efter lagens ikraftträdande, dels tillkommer också den omständigheten, att det för närvarande råder prisstopp. Jag vill i detta sammanhang hänvisa till vad jag yttrade här i riksdagen i diskussionen om byggnadskostnaderna. I skilda sammanhang har jag gjort den reflexionen, att riksdagens kamrar äro mycket intresserade och mycket angelägna att genomföra reformer på det sociala området, som medföra ofrånkomliga kostnadsökningar inom produktionen och distributionen. Sedan har man emellertid förfärligt svårt att vilja acceptera konsekvenserna av vad man på detta sätt genomför, när sedan dessa kostnadsökningar komma igen i form av höjda priser. Då reageras det och reageras kraftigt. Men man måste väl ändå förstå, att vad man gör i ena fallet det får man också ta konsekvensen av i andra fallet. Här skulle jag vilja fråga, om man är beredd att ge dessa företag kompensation för den kostnadsökning som otvivelaktigt kommer att inträda, framför allt för de mindre företagen. Jag är icke alls övertygad om att priskontrollnämndens ordförande, om han vore här inne, skulle vilja svara ja på den frågan. Då ha vi alltså kommit fram

Förslag till arbetstidslag för hotell, restauranger och kaféer, m. m. (Forts.)

till det läget för dessa små företagare, som man också förutsett, nämligen att de klämmas från två håll; dels genom de högre kostnaderna och dels genom den statliga prispolitik som för närvarande tillämpas.

Statsrådet Möller yttrade, att det icke var meningen att med denna lag slå ihjäl de små företagen. Har man den uppfattningen, bör man också ta konsekvenserna av den och så anpassa det förslag som lägges fram, att icke följden blir småföretagens död. Ofta talas om att man vill slå vakt om de små i samhället, och det är en lovvärd ansträngning, men i andra sammanhang är man icke med om att göra denna vakthållning om de små i samhället, utan då blir det i de flesta fall de mindre som komma att lida mest av de åtgärder som man genomför. Alltså om man vill förbättra situationen för ena parten, försämrar man den för den andra i mycket betydlig grad.

Fru Johansson berörde i sitt anförande bl. a. arbetstidens längd för denna personalkategori, och hon sade, att det finns väl knappast någon personalkategori som har så lång arbetstid. Ja, det är möjligt, att det icke finns någon sådan personalkategori, men, fru Johansson, hur är det med företagarkategorien — icke minst på detta område — där företagen få vara i sin rörelse för att få den att bära sig ofta från kl. 5 på morgonen till kl. 11 på kvällen? För företagen finns ingen avbytning och ingen reglerad arbetstid. Och hur är det på andra områden, exempelvis detaljhandeln? Den arbetsbörd, som lagts på detaljhandlarna under krisen förorsakad av alla de regleringar som för närvarande äro rådande är betydande. Jag vill alltså rikta uppmärksamheten på det förhållandet, att det besvärliga läge som för närvarande råder både i personalhänseende och i andra hänseenden måste inom de mindre företagen innebära en ännu ytterligare belastning på de människor, som driva rörelsen. Det blir en merbelastning icke blott i ekonomiskt hänseende utan även i fråga om företagens arbetstid.

Olika uppfattningar ha ju framförts rörande 1 §, som gäller lagens tillämpningsområde. Det är på denna punkt, som man i främsta rummet skulle kunna visa hänsyn mot de små, alltså de mindre företagen. Det nämndes här i något sammanhang, att det icke skulle vara mycket värde med denna lagstiftning, om man skulle stanna vid den begränsning, som allmänna arbetstidslagen har dragit upp. Jag vill då påpeka, att socialstyrelsen om den saken yttrar följande: »Men vidhållande för den nya lagen av allmänna arbetstidslagens arbetstagarantal såsom förutsättning för den lagstadgade arbetstidsregleringens tillämpning skulle den lagstadgade arbetstidsregleringen ändock komma att få ett mycket vidgat tillämpningsområde — måhända bortåt tre gånger större än för närvarande».

Jag måste, herr talman, anse att det är ett ganska stort steg framåt, som man därmed skulle taga, och det förefaller mig vara bättre att nöja sig med detta, i första rondan i varje fall, för att sedan se hurudan utvecklingen blir. Skulle man däremot gå längre och gå den väg, som har föreslagits av utskottsmajoriteten, innebär detta att praktiskt taget alla företag komma att falla under lagens tillämpning.

Det yttrades av någon — jag minns icke av vem — att företag med en anställd i köket och en anställd för serveringen skulle komma att gå fria, och att de voro relativt många. Jag tillåter mig för min del tvivla på att det är så många företag, som ha endast en person i köket och en för serveringen, och detta av det skälet, att man ju måste ordna med avbyten. Följaktligen ha även de minsta företagen i mycket stor utsträckning fyra anställda. Det förefaller mig därför vara en ganska naturlig gräns att använda den allmänna arbetstidslagens gränsdragning, i fall man överhuvud taget vill ge de mindre företagen möjlighet att ordna sina speciella förhållanden. Det har ju här även

Förslag till arbetstidslag för hotell, restauranger och kaféer, m. m. (Forts.)
av andra vitsordats, att förhållandena både ur arbetssynpunkt och andra synpunkter för de minsta företagen skilja sig väsentligt från de andras.

Vad beträffar 4 §, som också varit uppe till diskussion, har man här endast talat om arbetstiden under en viss dag. Jag vill emellertid framhålla, att den längre arbetstiden på en viss dag medför motsvarande ledighet på en annan dag, och att arrangemanget endast har tillkommit för att möjliggöra ett rationellt arbetsschema under treveckorsperioden. Skulle man förhindra denna möjlighet, så skulle därmed ytterligare svårigheter resas för många företagskategorier.

Till slut skulle jag vilja påpeka, att det är icke blott dessa, som man i vanliga fall brukar kalla för de minsta företagen, som komma att bli allvarligt berörda av denna arbetstidslag, utan detsamma gäller även en hel del säsongföretag, pensionat o. d., som arbeta under sommaren och som ofta använda arbetskraft från orten, som under annan tid har annat arbete. För dessa företag blir det självfallet ytterligt svårt att under säsongen kunna mobilisera tillräckligt antal anställda. Dessa företag ha en mycket kort och intensiv säsong, och ofta är även arbetskraften mycket angelägen om att få utnyttja denna säsongperiod för att under densamma kunna få så höga inkomster som möjligt.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få ansluta mig till de yrkanden, som förut ha framställts av fröken Andersson.

Fru **Ekendahl** erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! I anledning av vad herr Henriksson yttrade om, att han icke trodde att det fanns så många företag med endast två anställda, därför att personalen måste ha avbytare, vill jag framhålla, att det mycket ofta förekommer, att man har två anställda, som få utföra både serverings- och köksarbete och som byta av varandra. Det arbetar sålunda en i taget på dessa näringsställen.

Vidare vill jag understryka vad herr Jansson i Hällefors sade om de små företagen. Är det verkligen meningen, att dessa skola bära sig på bekostnad av personalens långa arbetstid och på de små löner som utbetalas, då får man nog se sig om efter en annan tingens ordning, sade herr Jansson, och det vill jag understryka.

Herr Henriksson och fröken Andersson ifrågasatte, om det kunde vara lämpligt att införa lagen nu, när det råder brist på arbetskraft. Ja, varpå heror denna brist på arbetskraft inom restaurangbranschen? Jo, naturligtvis på den långa arbetstiden. När man frågar dem, som söka sig ifrån denna bransch, svara de allra flesta, att det beror på den långa arbetstiden.

Slutligen tycker jag icke det skall stå alldeles oemotsagt, att serveringsarbetet är ett beredskapsarbete. Det är serveringspersonalen icke beredd att stryka under. Det tunga arbete, som serveringspersonalen får utföra, då det gäller att icke blott springa utan att även ha tankarna med sig på det som man arbetar med, är sannerligen icke något beredskapsarbete utan ett tungt och påkostande arbete, därtill förenat med långt natt- och kvällsarbete.

Vidare anförde:

Herr Henriksson: Herr talman! Jag måste gentemot fru Ekendahl invända, att jag icke kan föreställa mig, att arbetstiden inom restaurangfacket skulle vara orsaken till bristen på arbetskraft, ty denna brist är ingalunda något enastående för detta fack. Just den kategori av personal, som det här är fråga om, alltså framför allt kvinnlig arbetskraft i de yngre åldrarna, saknas inom alla de fack, där man har användning för densamma. Det är likadant inom detaljhandeln, när det gäller butikspersonal, och det är likadant med hembiträ-

Förslag till arbetstidslag för hotell, restauranger och kaféer, m. m. (Forts.)
den och kontorister. Det sammanhänger med den omständigheten, att årskullarna bli mindre och mindre och att tillgången på sådan kvinnlig arbetskraft därigenom blir mindre än efterfrågan. Det är detta som gör, att det möter svårighet att rekrytera alla de områden, som jag här har nämnt.

Fröken Hesselgren: Herr talman! Jag vill bara till det sist anförda säga, att det faktum att det är så ont om arbetskraft på de nyss uppräknade områdena sammanhänger nog i viss grad med att arbetsförhållandena äro som de äro. Det är av sådant skäl, som vi måste gå in för en hembiträdeslag, och det är också därför, som vi måste gå in för den nu ifrågavarande lagen. Herr Henriksson ansåg, att bristen berodde på minskningen i årskullarnas storlek, men det ligger nog också så till, att man hellre söker sig till kontorsarbete och liknande och icke vill ta detta arbete, som är så pass oregerat. Jag hoppas både vad gäller denna lag och hembiträdeslagen, att det skall visa sig, att vi tack vare dem skola kunna få fram ökad personal på dessa områden, ty att det där råder brist är det icke tu tal om.

Herr Henriksson talade om att det var så synd om dem, som hade små kaféer, och att man borde skydda de små. Jag har dock en känsla av att personalen själv hör till de små och att man också behöver skydda den.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o) godkännande av 1 § första stycket i den lydelse, som föreslagits av utskottet; 2:o) godkännande av stadgandet i den lydelse, som föreslagits i den av herr Hermansson m. fl. avgivna reservationen; 3:o) godkännande av stadgandet i den lydelse, som föreslagits i den av herr Wistrand m. fl. avgivna reservationen; samt 4:o) godkännande av stadgandet i den lydelse, som föreslagits i motionen II:498; som fann herr talmannen den under 2:o) angivna propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fröken Hesselgren begärde emellertid votering, i anledning varav och sedan till kontraposition antagits den under 1:o) angivna propositionen, efter given varsel, följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner 1 § första stycket i andra lagutskottets förevarande förslag till arbetstidslag för hotell, restauranger och kaféer i den lydelse, som föreslagits i den av herr Hermansson m. fl. avgivna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt den lydelse av 1 § första stycket, som föreslagits av utskottet.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen.

Kammaren hade alltså godkänt 1 § första stycket i förevarande lagförslag i den lydelse, som föreslagits i den av herr Hermansson m. fl. avgivna reservationen.

1 § andra stycket, 2 och 3 §§.

Godkändes.

Efter föredragning av 1 § yttrade:

Fröken Andersson: Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Förslag till arbetstidslag för hotell, restauranger och kaféer, m. m. (Forts.)

Fru **Johansson**: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare anfördes ej. Herr talmannen framställde propositioner dels på godkännande av utskottets förslag till lydelse av 4 § i förevarande lagförslag dels ock på godkännande av den lydelse av 4 §, som föreslagits i Kungl. Maj:ts proposition; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fröken Andersson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner andra lagutskottets förslag till lydelse av 4 § i utskottets förevarande förslag till arbetstidslag för hotell, restauranger och kaféer, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt den lydelse av 4 §, som föreslagits i Kungl. Maj:ts proposition.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren godkänt utskottets förslag till lydelse av 4 §.

5 och 6 §§.

Godkändes.

7 § föredrogs och anförde därvid

Fröken **Hesselgren**: Herr talman! Jag vill endast påpeka, att det har in-smugit sig ett fel i näst sista raden av 2 mom. Det står där »tre kalenderveckor och 020 timmar». Det skall i stället stå 200 timmar.

Vidare yttrades ej. Paragrafen godkändes med den ändringen, att uttrycket »020 timmar», som föranletts av tryckfel, rättades till »200 timmar».

Övriga delar av lagförslaget.

Godkändes.

Utskottets hemställan i punkten A.

Förklarades vara besvarad genom kammarens i fråga om lagförslaget fattade beslut.

Punkterna B och C.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 16.

Till bordläggning anmäldes:

konstitutionsutskottets memorial, nr 28, med förslag till ändrad lydelse av § 33 mom. 5, § 45 mom. 2 och § 80 riksdagsordningen;

statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 169, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag för budgetåret 1944/45 till Marinen: Understöd åt föreningar m. m. jämte i ämnet väckt motion;

nr 170, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående iståndsättande av vissa kasernetablissemang i Stockholm m. m.;

nr 171, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till utbyggande av karolinska sjukhuset jämte i ämnet väckta motioner;

nr 172, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till nybyggnad för karolinska mediko-kirurgiska institutet;

nr 173, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av tandläkarinstitutet m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 174, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om medgivande att godkänna avtal mellan vattenfallsstyrelsen och Krångede aktiebolag om överlåtelse av vattenrätt i Ångermanälven; och

nr 175, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om omorganisation av dövstumskolväsendet m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

bevillningsutskottets betänkande, nr 42, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 6 § förordningen den 17 juni 1938 (nr 384) angående rätt för svenskt aktiebolag och svensk ekonomisk förening att vid taxering till kommunal inkomstskatt samt statlig inkomst- och förmögenhetsskatt åtnjuta avdrag för avsättning till konjunkturinvesteringsfond, m. m., jämte i ämnet väckta motioner;

bankoutskottets utlåtande och memorial:

nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m.; och

nr 58, angående instruktion för nästkommande riksdags bankoutskott;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 50, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till hembiträdeslag, dels ock i ämnet väckta motioner; och

nr 51, i anledning av väckta motioner angående viss ändring av gällande villkor för erhållande av understöd från erkänd arbetslöshetskassa;

första särskilda utskottets utlåtanden:

nr 1, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om aktiebolag m. m., dels ock i ämnet väckta motioner; och

nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 51 § lagen den 12 augusti 1910 (nr 88 s. 1) om aktiebolag; samt

andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 10, i anledning av väckt motion angående utredning av frågan om tillhandahållande för en större allmänhet av billig bad- och w. c.-attiralj samt diskbänksinredning.

§ 17.

Anmälades och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 325, i anledning av väckt motion angående utredning rörande lagstiftning om företagarpension; och

nr 326, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i vissa delar av krigsfamiljebidragsförordningen den 30 juni 1942 (nr 521).

§ 18.

Justerades protokollsutdrag.

§ 19.

Avlämnades följande motioner, nämligen av:

herr *Jansson* i Hällefors *m. fl.*, nr 544, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 273, angående anslag till åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m.;

herr *Nilsson* i Stockholm *m. fl.*, nr 545, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 281, angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1944/45;

herr *Mattsson m. fl.*, nr 546, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 281; och

herr *Lövgren m. fl.*, nr 547, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 281.

Dessa motioner bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.50 em.

In fidem
Sune Norrman.